

แนะนำผู้เขียน

Hong Lysa

วารุณี ไอสตารมย์
เทริกเทียรตี พิพัฒน์เสรีธรรม
มรกต เจวจินดา ไมยเออร์
แนวนิจ สิริผาติวิรัตน์
ดาวเรือง แนวทอง

อดีตอาจารย์สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์
ปัจจุบันนักวิจัยอิสระ
นักวิจัยชำนาญการ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักเขียนประจำกองบรรณาธิการสำนักพิมพ์อ่าน
นักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

วารุณี ไอสตารมย์
สุดแดน วิสุทธีลักษณ์

ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปกรรม

ชาตรี ประทีปนทการ

บรรณาธิการ

ดาวเรือง แนวทอง

กองบรรณาธิการ

ศิริวุฒิ บุญชื่น
ฐานิตา บุญนำ
รพีพรรณ อภิชาตนนท์
ณรงค์ศักดิ์ เนียมสอน
กัญจนวณิช กาญจนกฤษช
เมธาวุฒิ เสาร์แก้ว
นันทพงษ์ ละอองวัลย์

ศิลปกรรม

วรมันต์ โสภณปฏิมา

จดหมายเหตุเสี่ยง
เอกสารส่วนบุคคล
และอารมณ์ความรู้สึก
กับการสร้างประวัติศาสตร์ความทรงจำ

รายชื่อคณะกรรมการบริหารและดำเนินงาน หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	ที่ปรึกษา
2. อธิการบดี	ประธานกรรมการ
3. วรณีย์ สํารามเวทย์	รองประธานกรรมการ
4. วารุณี โอสถารมย์	กรรมการ
5. วนิตา จันทนทัศน์	กรรมการ
6. สุดแดน วิสุทธิลักษณ์	กรรมการ
7. ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล	กรรมการ
8. ชาตรี ประกิตนันทการ	กรรมการ
9. อัครพงษ์ คำคุณ	กรรมการ
10. ชนิษฐา วงศ์พานิช	กรรมการ
11. ธีรพล ใจจริง	กรรมการ
12. ดาวเรือง แนวทอง	กรรมการและเลขานุการ
13. ฐานิตา บุญนำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

สารบัญ

- 8 แนะนำบทความ Archival Materials in Singapore :
Where are the documents? by Hong Lysa
เอกสารจดหมายเหตุในสิงคโปร์ แล้วมันอยู่ที่ไหนกันบ้างละ
วารุณี ไอสถารมย์
- 14 Archival materials in Singapore: Where are the Documents?
Hong Lysa
- 26 เขียนชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดาวเรือง แนวทอง และวารุณี ไอสถารมย์
- 50 อธิการบดีที่ทำงานไม่เต็มเวลา หรือ Part-time กับความเจริญเติบโต
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม
- 54 “แผ่นดินพ่อที่รัก พักผ่อนให้สบาย” รัฐชาติ ดินแดน จินตนาการและความขัดแย้ง
ระหว่างเยอรมนี-ฝรั่งเศสกรณีอัลซาส-ลอร์เรน
“Dear Fatherland, Rest Easy” Nation-state, Territory, Imagination and the
Franco-German Conflicts over Alsace-Lorraine
มรกต เจวจินดา ไมยเออร์
- 76 เอกสาร “นายผี” จากครอบครัวพลจันทร
เนาวนิจ สิริผาติวิรัตน์
- 96 กิจกรรมจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2555
ดาวเรือง แนวทอง

บทบรรณาธิการ

จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับที่ผ่านๆ มา กรรมการฯ จะหมุนเวียนรับหน้าที่บรรณาธิการ ส่วนใหญ่กรรมการฯ หนึ่งท่านรับหน้าที่เป็นบรรณาธิการสองฉบับ บางฉบับมีบรรณาธิการรับเชิญจากผู้ที่ไม่ได้เป็นกรรมการฯ บ้าง ทำให้เนื้อหาและเรื่องราวที่พิมพ์ในจุลสารมีสีสันหลากหลาย ตามสไตล์ของบรรณาธิการแต่ละท่าน

สำหรับจุลสารฉบับที่ 17 นี้ ว่าด้วย “จดหมายเหตุเสียง เอกสารส่วนบุคคลและอารมณ์ความรู้สึกกับการสร้างประวัติศาสตร์ความทรงจำ” สะท้อนว่าหอจดหมายเหตุเป็นแหล่งรวบรวมจัดเก็บข้อมูลจดหมายเหตุ เพื่อเป็นหลักฐานในการทำงานและให้บริการ ถือเป็นภารกิจหลักของนักจดหมายเหตุที่จะต้องจัดหาข้อมูลที่จัดเก็บอยู่ในที่ต่างๆ มาจัดไว้รวมกัน บทความในจุลสารฉบับนี้จึงเริ่มต้นด้วยวารุณี ไอสถารมย์ และนางงานเขียนของ Hong Lysa อดีตอาจารย์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ ตั้งคำถามว่า เอกสารจดหมายเหตุในสิงคโปร์แล้วมันอยู่ที่ไหนกันบ้างละ โดยเฉพาะเอกสารการเมืองของสิงคโปร์ในยุค 1950 – 1960 คำตอบของอาจารย์ลิซ่าส่วนหนึ่งอยู่ที่เอกสารส่วนตัว ซึ่งได้มีการนำเสนอด้วยเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชาติ นอกกระแสหลัก ในส่วนของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เอง วารุณี ไอสถารมย์ ได้เขียนแนะนำโครงการจัดทำชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวม 16 ท่าน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดพิมพ์เป็นหนังสือชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดี เผยแพร่ในวันสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2556 โดยใช้แหล่งข้อมูลและเอกสารประกอบการเขียนหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารชั้นต้นกลุ่มเอกสารการบริหารงานมหาวิทยาลัย ที่จัดเก็บที่หอจดหมายเหตุ ฯ เอกสารส่วนบุคคลและความทรงจำของเจ้าของชีวประวัติ และที่สำคัญ คือจดหมายเหตุเสียงบันทึกจากคำบอกเล่า การจัดทำโครงการนี้ทำให้หอจดหมายเหตุฯ ได้รับมอบเอกสารส่วนบุคคลของผู้บริหารระดับสูง รวมทั้งภาพของอธิการบดีทั้ง 16 ท่าน และยังได้ทำการบันทึกเสียงที่เกิดจากการสัมภาษณ์ของอธิการบดีร่วมสมัยที่ยังคงทำงานอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเก็บเป็นจดหมายเหตุเสียงไว้ใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอข้อคิดเห็นของผู้ที่เป็นอดีตอธิการบดีศาสตราจารย์เกียรติคุณเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม เรื่องอธิการบดีที่ทำงานไม่เต็มเวลา หรือ Part-time กับความเจริญเติบโตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถือเป็น

เอกสารอีก 1 เรื่อง ที่เกิดจากการจัดทำโครงการนี้ และยังมีบทแนะนำเอกสารส่วนบุคคล “นายผี” จากครอบครัวพลจันทร์ (อัศนี พลจันทร์) ของเนาวนิจ สิริผาดิวิรัตน์ โดยทางครอบครัวคุณอัศนี พลจันทร์ ได้แสดงความจำนงมอบเอกสารชุดนี้ให้แก่หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ มรกต เจวจินดา ไมยเออร์ ยังได้นำเสนอบทความเกี่ยวกับรัฐชาติ ชาตินิยม ซึ่งเป็นปัญหาเขตแดนความขัดแย้ง ที่มีมาตั้งแต่อดีตก่อนหน้า

จุลสารฉบับนี้กรรมการฯ ที่เคยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนรับหน้าที่บรรณาธิการทุกท่านต่าง ตัดภารกิจ จึงเปิดโอกาสให้ “มือใหม่หัดขับ” เข้ามาฝึกฝนวิชา แม้ว่าท่านเหล่านั้นจะไม่ได้เข้ามา เป็นบรรณาธิการเต็มตัว แต่ก็คอยเป็น “พี่เลี้ยง” ดูแล “มือใหม่หัดขับ” อย่างใกล้ชิด จนทำให้ จุลสารฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มออกเผยแพร่ได้ทันเวลา กองบรรณาธิการฯ จึงขอขอบคุณอดีต บรรณาธิการทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

เมษายน 2556

บทควา

THE INTERNAL SECURITY ACT, 1960.

(M. ACT 18 OF 1960).

ORDER OF DETENTION UNDER SECTION 8(1)(a).

To: The Director of Prisons,
Singapore

and to:

The Commissioner of Police,
Singapore, all other police
officers and to all others
whom it may concern.

WHEREAS the President of the Republic of Singapore is satisfied with respect to the undermentioned person that, with a view to preventing that person from acting in any manner prejudicial to the security of Singapore or any part thereof or to the maintenance of public order or essential services therein, it is necessary to make the following Order:

NOW, THEREFORE, I, Lim Kim San, Minister of Defence, in exercise of the powers conferred on me by section 8(1)(a) of the Internal Security Act, 1960, do hereby order that

LOH MIAW GONG (P)

● LOH MIAW PENG

● AH NOI

N.R.I.C. No. 33N 08745 (OLD)

of 3-A, ARK LANE, SINGAPORE

be forthwith detained for a period of TWO year(s):*

AND, in exercise of the powers conferred on me by section 8(2) of the said Act, I do hereby further direct

LOH MIAW GONG (P)

be detained at CHANGI PRISON, SINGAPORE

or at such other place as I may from time to time direct.

Made at Singapore this 20th day of November, 1967.

แนะนำบทความ Archival Materials in Singapore :
Where are the documents?

by Hong Lysa

เอกสารจดหมายเหตุในสิงคโปร์ แล้วมันอยู่ที่ไหนกันบ้างละ

วารุณี โอสถารมย์

ความนำ

เมื่อเอ่ยถึงชื่ออาจารย์ ดร.ลิซ่า ฮอง นักวิชาการและนักเขียนประวัติศาสตร์ไทยและไทยศึกษา จำนวนหนึ่งต้องเคยได้ยินชื่อและผ่านตามผลงานวิชาการของอาจารย์มาแล้ว ลิซ่า ฮอง เป็นนักวิชาการไทยศึกษาชาวสิงคโปร์ ที่มีผลงานตีพิมพ์แพร่หลายในระดับนานาชาติ ด้วยพื้นฐานการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยระดับปริญญาเอกสามารถอ่าน-เขียน เอกสารภาษาไทยที่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติและเอกสารตัวเขียนที่หอวังชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติกรุงเทพฯ ทำให้หนังสือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ยุคต้นรัตนโกสินทร์ที่โดดเด่นจนเชื่อได้ว่านักประวัติศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ต้องรู้จัก **Thailand in the Nineteenth Century, Evolution of the Economy and Society. (1984)** และตามมาด้วยงานศึกษาประวัติศาสตร์สตรีไทยอย่าง **“Of Consorts and Harlots in Thai Popular History (1998) “Palace Women at the Margins of Social Change : An Aspect of the Politics of Social History in the Reign of King Chulalongkorn” (1999)** หลังจากนั้นยังได้เขียนงานทำทนายประวัติศาสตร์ชาติไทยกระแสหลักด้วยงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อง **“Extraterritoriality in Bangkok in the Reign of King Chulalongkorn, 1868 – 1910. The Cacophonies of Semi-Colonial Cosmopolitanism” (2003)** ซึ่งให้ความกระจ่างถึงสถานะประวัติศาสตร์ศตวรรษที่ 20 ของไทยว่าแท้จริงแล้วรัฐไทยมีสถานะกึ่งเมืองขึ้นไม่ได้แปลกแยกไปจากสถานะของประเทศเพื่อนบ้านมากนัก หลังทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา อาจารย์ลิซ่า ฮอง ยุติบทบาทการสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ พร้อมๆ กับการพิจารณาตนเองในการเป็นนักวิชาการอิสระเริ่มต้นเขียนประวัติศาสตร์แห่งชาติของสิงคโปร์ในแบบฉบับที่เคยเขียนถึงประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทย นั่นคือการสร้างประวัติศาสตร์นอกกระแสหลักด้วยทักษะนักประวัติศาสตร์อาชีพและมุมมองที่แตกต่างออกไป อาจารย์ลิซ่า ฮอง มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นต้องเขียนถึงประวัติศาสตร์แห่งชาติสิงคโปร์ในมิติที่ต่างจากประวัติศาสตร์ฉบับราชการ และด้วยแรงมุมที่ยังไม่มีการคิดหรือเขียนถึงและถ้าจะว่าไป อาจารย์ลิซ่า ฮอง ก็เคยสร้างผลงานตีพิมพ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติกระแสทางเลือกเป็นงานเขียน

ร่วมกับ Huang Jianli **The Scripting of A National History Singapore and its Past.** ในปี 2008/2551 นั้น เป็นการวิพากษ์พลิกกลับหัวกลับหางประวัติศาสตร์ชาติสิงคโปร์ฉบับทางการที่มีแต่พื้นที่ของวีรบุรุษแห่งชาติ ลี กวน ยิว และทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ถึงวาทกรรมที่เป็นวาระแห่งชาติในงานประวัติศาสตร์กระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับหลักคิดการสร้างชาติด้วยเศรษฐกิจและความอยู่รอดของชาวสิงคโปร์ภายใต้การนำของรัฐบาลกิจประชาชน (พี.เอ.พี) ซึ่งเป็นรัฐบาลตลอดกาลได้กำหนดให้สิงคโปร์มีแต่ประวัติศาสตร์กระแสหลักฉบับทางการเท่านั้น ทำให้มิติหรือมุมมองอื่นของประวัติศาสตร์แห่งชาติสิงคโปร์หลังจากสิงคโปร์ได้รับเอกราชในปี 1963/2506 ได้ถูกลบเลือนหรือทำให้หายไป

หลังการเขียนงาน **The Scripting of A National History. Singapore and its Past.** ทำให้อาจารย์ลิซ่า ฮอง ได้เข้าไปร่วมกับอีก 2 ท่าน คือ Tan Jing Quee อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยม และ Tan Kok Chiang อดีตสมาชิกกรรมการค่านักโทษการเมือง ในปี 2011/2554 จัดทำหนังสือที่เป็นการเปิดพื้นที่การเขียนประวัติศาสตร์บางเสี้ยวที่เคยถูกประวัติศาสตร์แห่งชาติกระแสหลักทำให้หายไป ส่วนเสี้ยวของอดีตที่หายไป คือ บุคคลร่วมสมัยบางกลุ่มในทศวรรษ 1950's-1960's เมื่อครั้งสิงคโปร์เริ่มต้นสร้างชาติ คนเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีแนวคิดการเมืองต่างออกไปและมีบทบาทเข้ามาเป็น “คู่แข่งทางการเมืองของลี กวน ยิว” อดีตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนจีนในทศวรรษ 1950 และ 1960 ถูกกำจัดออกไปจากถนนการเมืองและประวัติศาสตร์การเมืองตั้งแต่อยู่นักเรียนในวัยหนุ่มสาว พวกเขาถูกทำให้หายไปจากความทรงจำแห่งชาติ แม้ว่าบางคนยังคงดำเนินชีวิตในสังคมสิงคโปร์

ข้อเขียนเรื่องนี้ของอาจารย์ลิซ่า ฮอง จึงถือเป็นของฝากจุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์งานชิ้นนี้ อาจารย์ลิซ่า ฮอง ไม่ได้เขียนถึงเนื้อหาของงานประวัติศาสตร์ฉบับที่ถูกลืมนั้นโดยตรงที่มีชื่อหนังสือว่า “The May 13 Generation : The Chinese Middle Schools Student Movement and Singapore Politics in the 1950s.” หากแต่เป็นการตั้งคำถามถึงบทบาทหน้าทีของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในการมีส่วนร่วมกระบวนการที่รัฐบาลแห่งชาติสิงคโปร์ที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จบริหารประเทศโดยพรรคการเมืองพรรคเดียว คือ พรรคกิจประชาชน (People's Action party) ตลอดระยะเวลา 50 ปีนั้น ได้วางกับดักความคิดด้วยการสร้างประวัติศาสตร์แห่งชาติเพื่อหล่อหลอมจิตใจประชาชนโดยให้จำเรื่องเล่า **บางเรื่องและลืมบางเรื่อง**

อาจารย์ลิซ่า ฮอง ตั้งคำถามที่ท้าทายนักวิจัยวิชาการประวัติศาสตร์ (อย่างเราๆ ที่มักมองสิงคโปร์เป็นชาติผู้นำทางเศรษฐกิจในภูมิภาค มีระเบียบวินัยและความเข้มงวดทางการเมือง แต่ก็ทันสมัยทางวิชาการ) ว่า หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ ซึ่งนำเสนอตัวเองต่อสาธารณชนชาวโลกว่า ทำหน้าที่คุ้มครองเอกสารสาธารณะที่เป็นความทรงจำแห่งชาติและอ้างอิงหลักการสากลเปิดเผยข้อมูลที่เป็นหลักฐานของชาติให้สาธารณชนเข้าถึงได้ แต่ในทางปฏิบัติภายใต้การปกครองที่อังกฤษเริ่มให้สิทธิการปกครองตนเองแก่สิงคโปร์ปี 1959/2502 เป็นต้นมา เอกสารบริหารกิจการภายในจะได้รับการจัดเก็บที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ ที่จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ.1968/2511 หลังจากสิงคโปร์ได้รับเอกราชแล้ว 5 ปี เป็นที่คาดหวังว่า เอกสารในหอจดหมายเหตุ ซึ่งสาธารณชนสามารถเข้าถึงได้ กลับถูกคัดสรรให้บริการภายใต้หลัก

การปกครองประเทศแบบ “คุณพ่อรู้ดี” ถือว่าทั้งผู้นำผู้บริหารประเทศและข้าราชการ ซึ่งผ่านการศึกษาบรมมาอย่างดีเท่านั้น ที่รู้ว่่านักวิชาการและชาวสิงคโปร์ ควรอ่านอะไร แค่นั้นตามความจำเป็นแก่การพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่และเศรษฐกิจ ความรู้ประวัติศาสตร์แห่งชาติ สิงคโปร์ที่ประชาชนควรรู้ มีอยู่เพียงแค่งุ่มเอกสารที่ผ่านการตรวจสอบแล้วอย่าง “The Makers and Keepers of Singapore History” (2010) เป็นผลให้นักวิชาการบางกลุ่มอย่างศาสตราจารย์ Huang Jianli มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ ซึ่งในอดีตศึกษาเรื่องราวของมหาวิทยาลัยนานยาง มหาวิทยาลัยซึ่งเคยมีบทบาทโต้แย้งทางการเมือง ได้ตั้งข้อสังเกตว่ามีเอกสารในหอจดหมายเหตุในเรื่องนี้น้อยมาก และแม้ว่าจะมีข้อมูลที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับคดีความการเมืองอยู่บ้าง และบัญชีเอกสารส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีเพียงภาพถ่าย

ลิซ่า ฮอง ยังมีข้อสังเกตสำคัญถึงคำอธิบายงานเขียนประวัติศาสตร์การเมืองในสิงคโปร์ ช่วงทศวรรษ 1950's – ต้น 1960's พบว่า งานเขียนยุคนั้น ซึ่งใช้เอกสารของกระทรวงอาณานิคม อังกฤษ และหน่วยราชการอื่นๆ เป็นหลักฐานรองรับไม่ได้มองนักเรียนมัธยมในโรงเรียนจีนว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งงานเขียนยุคหลังที่ใช้เอกสารซึ่งเขียนเป็นภาษาอังกฤษได้มองบทบาทโรงเรียนจีนมัธยมในฐานะกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลลัทธิคอมมิวนิสต์ จากสายพรรคคอมมิวนิสต์ มลายัน การสร้างทัศนคติเช่นนี้ ในงานเขียนประวัติศาสตร์เป็นผลจากเหตุการณ์การเมืองในการปราบปรามและจับกุมผู้นำการเมืองฝ่ายซ้ายที่มีความคิดต่างจากผู้นำอดีตนายกรัฐมนตรี ลี กวน ยิว ในกรณี Operation Cold Store เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปี 1963/2506 เรื่องการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลลี กวน ยิวกับกลุ่มคอมมิวนิสต์หัวรุนแรง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับเหตุการณ์การกวาดล้างกลุ่มตรงข้ามรัฐบาลในเหตุการณ์กุมภาพันธ์ 1963/2506 วาทกรรมนี้ยังดำรงอยู่ถึงปัจจุบันในสิงคโปร์

ที่สำคัญหอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ ซึ่งได้ก่อตั้งแผนกประวัติศาสตร์บอกเล่าขึ้นในปี 1979/2522 ก็พยายามจัดทำโครงการประวัติศาสตร์บอกเล่าด้วยเจตนาติดการตั้งหัวเรื่องโครงการที่สะท้อนถึงวาทกรรมดังกล่าว คือ โครงการจัดทำ “ข้อมูลความทรงจำในการขับเคลื่อนทางการเมืองระหว่างผู้นำพรรคกิจประชาชน (พี.เอ.พี) กับคณะกรรมการเขตเมืองขบวนการไต้ดินคอมมิวนิสต์มลายัน” หัวข้อแบบนี้เป็นการตั้งเป้าไว้ก่อนในการตั้งคำถามสัมภาษณ์ที่ต้องการให้ผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งอาจเป็นผู้นำฝ่ายซ้ายมาก่อนถูกชักนำให้ตอบประเด็นต่าง ๆ ที่มีนัยความเชื่อที่ว่าพวกคอมมิวนิสต์อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ต่าง ๆ ประวัติศาสตร์บอกเล่าแบบนี้ทำให้เสียงของผู้เล่าที่มีความคิดทางสังคมการเมืองที่แตกต่างจากเรื่องเล่าฉบับทางการถูกทำให้หายไปด้วยการยอมจำนนหรือไม่ก็ไม่ยอมให้สัมภาษณ์ เพราะพวกเขายังมีความกลัวภัยการเมืองที่จะถูกจับกุมอีก

จนกระทั่งในปี 2000/2543 เสียงของอดีตผู้ถูกจับกุมคุมขังในเหตุการณ์กุมภาพันธ์ 1963/2506 เริ่มออกมาต่อสู้กับเสียงกระแสหลัก เมื่อ ลี กวน ยิว ตีพิมพ์หนังสือความทรงจำตลอดช่วงชีวิตของเขาที่ต่อสู้ในสงครามกับคอมมิวนิสต์ โดยอ้างอิงการใช้หลักฐานจดหมายเหตุจากกลุ่มนักวิจัยที่ช่วยเขียนงาน แต่คราวนี้ Tan Jing Quee ได้บรรณาธิกรณข้อเขียน

จำนวนหนึ่งจัดพิมพ์เป็นหนังสือ เกี่ยวกับเรื่องราวของ Lim Chin Siong ผู้นำกรรมกรปีกซ้าย ที่เคยเป็นคู่แข่งทางการเมืองคนสำคัญของลี กวน ยิว ในทศวรรษ 1960 เพื่อขึ้นมาเป็นผู้นำประเทศสิงคโปร์ Lim Chin Siong อดีตสมาชิกพรรคกิจสังคมนิยม ผู้ถูกขับไล่ให้ออกมาตั้งพรรค Barisan Sosialis ได้เป็นเป้าหมายกลุ่มแรกของการถูกจับกุมในกุมภาพันธ์ 1963/2506 ซึ่งต่อมา ทำให้ลี กวน ยิว เป็นฝ่ายได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษและสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำสิงคโปร์ในที่สุด

ล่าสุดในปี 2011/2554 Tan Jing Quee และ Tan Kok Chiang และอาจารย์ลิซ่า ฮอง ยังได้ร่วมกันขอให้อดีตนักกิจกรรมในโรงเรียนมัธยมจีน ซึ่งเคยถูกรัฐบาลลี จับกุมและกวาดล้างในฐานะคู่แข่งทางการเมืองในทศวรรษ 1960 ร่วมกันเขียนงานประวัติศาสตร์การเมืองในยุคสมัยของพวกเขา เพื่อให้พวกเขามีพื้นที่และเสียงในประวัติศาสตร์การเมืองสิงคโปร์ แต่ด้วยความที่ยังหวาดเกรงอำนาจการเมือง ทำให้คนส่วนใหญ่ในเหตุการณ์ลังเลที่จะร่วมโครงการ แต่ในที่สุด การเขียนหนังสือประวัติศาสตร์ของพวกเขา ได้รับการจัดพิมพ์ชื่อ *The May 13 Generation : The Chinese Middle Schools Student Movement and Singapore Politics in the 1950s*. หนึ่งในผู้เขียนหนังสือที่ลิซ่า ฮอง ชื่นชม คือ Loh Miaw Ping เธอเป็นสตรีวัยเจ็ดสิบปลาย ในปัจจุบันเรื่องเล่าของเธอมีพลังมากได้สะท้อนถึงการใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จของรัฐบาลสิงคโปร์ในการจัดการคู่แข่งทางการเมือง ด้วยการตั้งข้อกล่าวหาและคุมขังโดยไม่ต้องสอบสวน ผู้คนที่บริสุทธิ์หากมีความคิดทางการเมืองแตกต่าง ต้องถูกป้ายสีว่าเป็นคอมมิวนิสต์และติดคุก อาจารย์ลิซ่า ฮอง สะท้อนถึงพลังของงานเขียนที่มาจากปลายปากกาของสตรีผู้นี้ ทำให้เรามองเห็นการใช้อำนาจเผด็จการและที่สำคัญข้อเขียนของ Madame Loh ในที่ใช้ชื่อว่า “The Two faces of Men in white” ในหนังสือซึ่งด้านหนึ่งก็เป็นการวิจารณ์ตัว ลี กวน ยิว เอง เนื่องจากการถูกจับกุมครั้งแรกขณะ Loh ยังเป็นนักเรียนมัธยมในปี 1956 โดยรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งยังคงปกครองผ่านผู้แทนชาวสิงคโปร์ ลีทำหน้าที่ทนายแก้ต่างปฏิเสธข้อกล่าวหาที่รัฐบาลอังกฤษ สงสัยว่านักเรียนมัธยมโรงเรียนจีนชุมนุมกันเพื่อยื่นข้อร้องเรียนขอผ่อนปรนการเกณฑ์ทหาร ขณะอายุ 18 และ 19 ปี ว่าถูกคอมมิวนิสต์ยุยง แต่อีก 4 ปีต่อมาเมื่อรัฐบาล ลี กวน ยิว กวาดล้างกลุ่มการเมืองคู่แข่งที่ออกไปตั้งพรรค Barisan, Loh ในขณะที่สมาชิกพรรคคนอื่นถูกคุมขังหมดแล้ว Madame Loh ตัดสินใจว่าจะยื่นหยัดลงเลือกตั้งในฐานะตัวแทนจากพรรค Barisan แม้ว่าอาจจะต้องถูกจับกุมในระหว่างนั้น แต่เธอตระหนักว่ามันเป็นหน้าที่ ขณะกำลังเตรียมตัวลงสมัครผู้แทนรัฐสภา เธอถูกจับด้วยข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งที่ในอดีต ลี กวน ยิว เคยแก้ต่างข้อกล่าวหาให้เธอ Loh ต้องถูกจำคุกอยู่นาน 6 ปีครึ่ง โดยไม่มีการสอบสวน หลังถูกปล่อยตัว Loh เก็บตัวเงียบนาน 50 ปี แม้จะยังคงอยู่ในสิงคโปร์

งานเขียนของ Loh พ้องให้เห็นถึงเอกสารจดหมายเหตุฉบับที่ไม่เคยจัดเก็บอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ เป็นเอกสารที่ผู้คนร่วมชะตากรรมเดียวกับเธอยอมทำลายทิ้งไปหลังเหตุการณ์ทศวรรษ 1960 แต่ Loh ยืนยันที่จะเก็บเอกสารกลุ่มนี้ไว้ และยืนยันที่จะไม่ยกให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สถาบันที่เธอเชื่อว่าจะไม่มีวันเปิดโอกาสให้ผู้ค้นคว้าสาธารณชน

ได้อ่าน แม้เวลาจะผ่านไปเนิ่นนานเพียงใด เนื่องจากหลักการของสถาบันคล้ายตามนโยบายรัฐบาล “คุณพ่อรู้ดี” ภาพสะท้อนสำคัญของ Loh ในการเขียนอัตชีวประวัติด้วยเอกสารของเธอเองนั้น อาจารย์ลิซ่า ฮอง มองว่า “แสดงออกถึงความเชื่อของเธอ กระบวนการยุติธรรมนั้นมีอคติ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นเหตุผลในทัศนะของเธอ และความเจ็บปวดอย่างทำงานอัตชีวประวัติเป็น เธอยังเป็นคนแรกของกลุ่มนักโทษการเมืองชาวสิงคโปร์ที่ใช้ภาษาจีน Chinese-speaking former political detainees ในสิงคโปร์ที่เอาชนะความกลัวและความลังเล ด้วยการตั้งความพยายามในการเขียนและพูดในสิ่งที่ตัวเองเชื่อ”

ข้อเขียนของลิซ่า ฮอง กำลังบอกถึงบทบาทใหม่อีกก้าวหนึ่งของพันธกิจนักประวัติศาสตร์อาชีพที่เธอเองมีความภาคภูมิใจอย่างมากในการทำหน้าที่นักประวัติศาสตร์ เหมือนเช่นที่ครั้งหนึ่งลิซ่า ฮอง ได้สร้างงานเขียนประวัติศาสตร์ไทยด้วยโครงเรื่องที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์แห่งชาติ กระแสหลัก และที่จริงแล้วผู้อ่านจุลสารจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ควรจะได้อ่านเรื่องเล่าทั้งหมดนี้ จากงานเขียนของเธอเอง ซึ่งเต็มไปด้วยเหตุผลและจิตวิญญาณของนักประวัติศาสตร์ทั้งตัวเธอเอง และมาดาม Loh Miaw Ping เหยื่อการเมืองที่ถูกทำให้หายไปจากประวัติศาสตร์แห่งชาติสิงคโปร์

THE INTERNAL SECURITY ACT, 1960.

EXTENSION OF ORDER OF DETENTION UNDER SECTION 8(1A).

To: The Director of Prisons,
Singapore

and to:

The Commissioner of Police,
Singapore, all other police
officers and to all others
whom it may concern.

In exercise of the powers conferred by section 8(1A) of the Internal Security Act, 1960, the President of the Republic of Singapore hereby directs that the period of detention specified in the Order of Detention made on the 20th day of November, 1967, by the Minister for Defence under section 8(1)(a) of the said Act in respect of LOH KIAN GONG (r) & LOH KIAN PENG @ AH NOI N.R.I.C. No. S3W 08745 of 3-A, Ark Lane, Singapore be extended for a further period of two year(s).

Made at Singapore this 20TH day of NOVEMBER 1969.

BY ORDER OF THE PRESIDENT,

(Signature)

Sgd: Lim Kim San

Minister for Defence,
Singapore.

Date

Archival materials in Singapore: Where are the documents?

Hong Lysa

The National Archives of Singapore (NAS)

The National Archives of Singapore was established in 1968 by an act of parliament, three years after Singapore was declared independent when it left Malaysia. According to its current website, it 'houses the collective memory of our nation' or 'how we became a nation' by being the custody and preservation of the public records of Singapore.

The website goes on to state that the National Archives of Singapore 'protects the rights of citizens by providing evidence and accountability of government actions', and that its repository of archival materials makes NAS an important research centre for those in search of information about the country's history.

This claim may not be unusual for national repositories of documents to make. After all, the idea of having national archives came from the French Revolution, and the concern with breaking the monopoly of monarchs and the court over state documents. Yet it is curious that the National Archives of Singapore would highlight this vital historical condition for the institution's existence.

In the first place, the Singapore government can hardly be said to be encouraging of citizens who want to hold it to account by making it possible for them to consult archival and any other type of material. After all, the success it claims for the Singapore model of governance is based on a culture of tight control over access to information. Singapore's political system is based on the notion that the government knows best, for it is made up of those who have excelled in the meritocratic structure of education and training. There is thus little need and reason for its citizens to use the archival or any type of materials to hold its rulers accountable. Substantive records of government ministries from 1959 when Singapore attained full internal self-government (the British colonial power still controlled defense and foreign affairs) are not deposited in the National Archives, for example, and *bona fide* scholars and researchers alike do not have access to them as a matter of course.

The other reason for noting that the Archive's stated claim that it protects the rights of citizens is somewhat curious is that as the institution itself very well knows, its clients—scholars and researchers have made their frustration at its inadequacies very clear. The Archives simply does not have or make available documents that it should. It does not seem to exercise its mandate sufficiently to obtain documents which should be deposited with it. In fact, so deep is the frustration of researchers who have tried to use the archives that they have produced an edited volume titled *The Makers and Keepers of Singapore History* (2010), with contributions by scholars recording their encounters and experiences with obtaining research material. The most concrete example of this was given by Associate Professor Huang Jianli of the National University of Singapore and a Singaporean, who wrote that in researching on the controversial Nanyang University, he found from the highly efficient online index of the Archives that there are 7 textual files and 2,408 photographs in its collection. The written records include files on lecturers' apartments, and the university library's electrical installation, Huang similarly notes that the National Archives catalogues show that they have more than 1500 photographs for the three main Chinese language schools in Singapore in the 1950s and 1960s, but only 24 government records on them.¹

The Politics

Researchers on the political history of Singapore in the 1950s and early 1960s have primarily relied on the records of the British Colonial Office and other government departments. These documents saw the Chinese middle school students as communist or communist-influenced, completely loyal to China, and their defiance against the colonial authorities is seen as how poorly disciplined students who attended schools which taught in Chinese were, unlike the English Stream School Students who were responsible and serious about their studies. Until recently, most researchers, using only English-language sources, would replicate this language of counter-insurgency.

The party that inherited the mantle of rule over Singapore from the British has been the same one for the past fifty-three years. The People's Action Party was elected in 1959, when it was a left-wing socialist party, which had the support of the labour unions, the workers and the unemployed, and the Chinese middle school students, which formed its mass base. However, once in power, Prime Minister Lee Kuan Yew labeled the party's left wing faction as communists or communist sympathizers, expelled them from the PAP, and arrested its key leaders in Operation Cold Store of February 1963, where more than 100 people were detained, and imprisoned without trial. The expelled leftwing former PAP members had formed a political party, the Barisan Sosialis, and were set to win the general election to be held in that year. This event marked the most sweeping effort to decimate the left, and from that point on, PAP brooked no political opposition.

Thus, the PAP government simply continued the way the British have looked at Singapore history, labeling the anti-British movement as communist. The Malayan Communist Party, which had been legalized after the Japanese

Occupation as it had fought against the Japanese side by side with the British and regarded as heroes by the local population, had been once again outlawed in 1948, with the declaration of Emergency. The story of the PAP versus the Communists, is what has been taught as THE history of Singapore, and justified not only Operation Cold Store of 1963, but a series of smaller scale detentions up to 1987.

Even up to today, when some former political detainees and activists have at last come forward to press for accountability for the detentions, the official response is only a short statement from the Ministry of Home Affairs repeating the mantra that the detainees were communists or communist sympathizers, without any evidence given to substantiate this. In such a situation, the frustration of scholars such as Huang Jianli is thus understandable, for Chinese middle school students and the Nanyang University students were key groups that were simply tarred with the label 'communists'. An examination of the records of these education institutions would certainly allow for a more complex understanding of their history, which could lead to questions about the foundational myth of the PAP government as anti-colonial and genuinely popularly elected.

When they were allowed to be heard, those who had been deemed as communists served to validate the government's version of history. The Oral History Department, now a part of the National Archives of Singapore, was set up in 1979. At its twenty-fifth anniversary commemorative volume, its former long-serving director cited a document explaining that it was an idea from the Ministry of Defense, and its first task was to 'collect information on the power struggle waged between the leaders of the People's Action Party and the underground Singapore City Committee of the Malayan Communist Party.'² Clearly the agenda for the oral history interviews were already set, and accordingly the tapes that were recorded in the early years sounded like interrogation sessions, with the interviewer posing set questions aimed at getting the interviewees who were former left-wing political figures say that so-and-so was a communist, or that the communists were behind such and such an event. They were out to get the narrative that they wanted, rather than allow the interviewees to tell their story.

The situation described so far resulted in the general absence of voices of those who were detained which would have offered perspectives that differed from the state-sanctioned version. Fear of once again being detained certainly played a part, but so did the notion of putting the past behind, and adjusting to a Singapore where politics was deemed to be the business of the select few, while the population should concentrate making use of the opportunities that government policies made available for the people to concentrate on improving their livelihood. In those years, parliament had no members from opposition parties, or only a couple at most.

敬啟者：
 根据报章的报导：第一届新立法會及
 新立法議員宣誓就職典禮訂於本月廿二日舉行。
 作为一名民選議員，我是非常重視視這個會議的。
 因此我懇懇希望能出席這一次會議。目前我
 是和政府在監獄條件中，本月廿二日恰
 好滿十四天，我希望政府釋放我，使我能
 出席會議。我同時要求，閣下利用任何
 權力催促政府釋放我，使我能出席這
 會議。
 此致

Draft in Chinese by assemblywoman Loh Miao Ping to Speaker 18 October 1963

LEGISLATIVE ASSEMBLY
STATE OF SINGAPORE

Tel. No. 22697/3 37616
 It is requested that the following number be quoted in the reply to the letter.
 No. SP/S/M/8/63.

ASSEMBLY HOUSE,
 EMPRESS PLACE,
 SINGAPORE, 6.

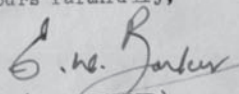
Miss Loh Miao Gong,
 No. P/D. 14/63,
 Female Prison,
 Outram Road,
 Singapore.

Dear Madam,

Your letter of the 18th October 1963 was handed to me after I was appointed Speaker at the first meeting of the Legislative Assembly on the 22nd October 1963.

I regret that I have no power to obtain your release in order to attend any meeting of the Assembly.

The question of your detention and release does not fall within my jurisdiction.

Yours faithfully,

 (E.W. BARKER)
 Speaker,
 Legislative Assembly,
 Singapore.

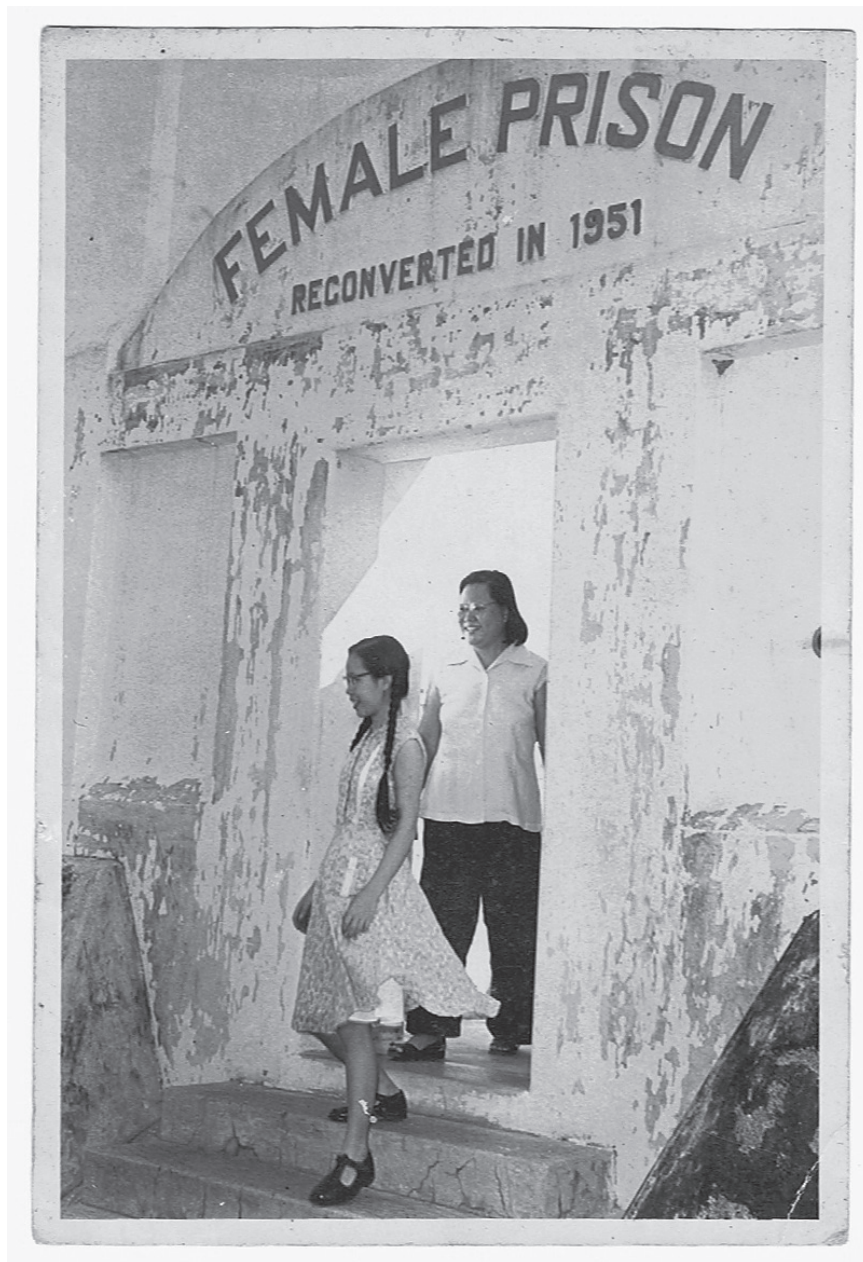
Speaker of Legislative Assembly's reply that he has no powers

The Challenge

However the decades of silence was not for all time. By the turn of the millennium, efforts were made by a few political detainees to challenge the dominant narrative. Lee Kuan Yew published his memoirs in 1998 reiterating what he saw as his life-and-death battle with the communists. He stated that his book was backed up by archival records done by his researchers. In 2001, former political detainee Tan Jing Quee edited a volume of essays on Lim Chin Siong, the left-wing trade union leader who Lee Kuan Yew identified as the most formidable rival to him for the country's leadership. Lim led the Barisan Sosialis, formed by former PAP member who were expelled from the PAP, and whose name was on the top of the list to be arrested in Operation Cold Store. The most important piece in this book is by a British historian, who cited documents where the colonial officials in Singapore wrote that they did not have any evidence that Lim Chin Siong followed orders from China, the Soviet Union, or any other power, and so there were no grounds to order his arrest, but London decided to support Lee Kuan Yew whom they saw would be friendly to British defence and business interests. There were also tributes by Lim's former comrades, which put a human face to him, and also made the point that Lim was not a Chinese chauvinist which Malayan Communist Party was accused of being. Two prominent Malay journalists, one poet, and one sociologist, and one former journalist who was Indian penned their appreciation of Lim.³

Tan was also involved in editing a volume of essays on the Chinese-medium middle school students and their political involvement in the 1950s. It contained essays by academics, and former student activists.⁴ The majority of those who were approached were reluctant to write. In the end, only four did. The most powerful piece was by Loh Miaw Ping. Loh was the deputy chair of the Academic Affairs Subcommittee of the Singapore Chinese Middle School Students Union who was detained in October 1956 by Chief Minister Lim Yew Hock who wanted to show the British that he was prepared to take tough action against the student activists. She was released in October 1959 by the PAP government.

Loh was arrested a second time, in October 1963, when she had won a seat as a Barisan Sosialis member in the general election held two weeks earlier. She was among five newly-elected members who had been issued with detention orders. This time she was in prison for six and a half years. In her essay, Loh recalled that Lee Kuan Yew sat next to her as her lawyer, representing her in denying the charges she was accused of as he was the legal advisor of the Middle School Students Union. When she was arrested in October 1963, which the PAP government had a part in, the charge sheet contained the very same accusations made against her in 1956. Loh derided this as being two-faced.

Regaining freedom. On 1 October 1959, after being detained under the Preservation of Public Security Ordinance for three years without trial, Loh Miao Ping (front) stepped out of Outram Road Female Prison.

The private cache

Loh has documents relating to her arrests which was reproduced in the book. There were the letters she wrote to the Speaker of the House asking him to seek her release so that she could attend the opening of parliament, and be sworn in. She also had replies from the Speaker saying that this was not within his powers. The book also featured the one-page Grounds for Detention and Allegation of Fact that she was served with on her arrest, and the three Renewal of Detention orders, issued every two years. The Grounds for Detention are in very general terms such as 'You, from 1955 to 1956, in the capacity of an Executive Committee Member of the Communist Front Organization, the Singapore Chinese Middle School Students' Union, in charge of the Study Section, directed and organized Communist type activities amongst Chinese Middle School Students in Singapore.' The renewal orders were forms with the name of the person concerned and dates filled in. The minister of defence authorized the renewal, He was named, but the documents were not signed. The repeat renewal orders, differing only in the dates and the ministers named, remind readers of the length of Loh's detention. The record for detention without trial of those held in Operation Cold Store is almost 20 years; the longest political detainee in Singapore was released with conditions only after 27 years, which were lifted after another five years. To be released, a detainee had to sign a statement which justified the authority's order to detain them without trial.

Madam Loh also has photographs of herself from the period. One is of her release from prison in 1959. She was wearing a simple frock, with sturdy shoes and her hair in plaits. Of small built, she looked like a smiling teenager, innocent, harmless, carefree and the words 'Female Prison' on the gateway she was walking through seem incongruous. In another photograph, she and the other 8 female political detainees pose for the prison photographer. They are dressed in their own clothes, not prison uniforms. One of the three older women is in a sarong kebaya, another in a western dress and the oldest of them, the head of the Chinese schools parents' association is in samfoo. The students sported pigtailed. The caption explains that it was taken by a prison photographer. Detainees were allowed to wear their own clothes in those days, and on festive occasions or when relatives visited, they would dress their best. Loh cannot remember the occasion for the photo-taking.

After her release from prison the second time after six and a half years, Loh got married, and led a totally private life, as with almost all the detainees who continued to live in Singapore. No one except her friends had heard of her when in her seventies, still trim and with a completely white head of hair permed and cut short, she stood at the microphone and in a firm and clear voice, began by saying, 'It has been fifty years since I last spoke into the microphone.' The occasion was the book launch of *The May 13 Generation* (published in both English and Chinese), and she was greeted with rapturous applause by the audience, mostly people from her generation and Chinese-speaking, but also including her son and daughter-in-law, and her very young grandchildren. Her speech is on YouTube.

As in her chapter, Loh explained to her audience that the tide of Chinese middle school political activism which she was swept in started with the May 13

1954 event, when students lining up peacefully outside Government House to await their representatives who were supposed to meet the governor to discuss their petition for exemption from national service were beaten in broad daylight by the police. The middle school students had asked for exemption from conscription of eighteen and nineteen-year olds. This event not only won public sympathy for students and showed up the violence inherent in colonialism, but also gelled the students into a political force. Their activities were branded communist, whether it was charity concerts to raise funds for victims of floods, holding study groups, or their organization, the Singapore Chinese Middle School Students Union.

Loh explained that as the deputy chair of the Academic Affairs Subcommittee of the Singapore Chinese Middle School Students Union her task was to organize tuition groups taught by students to help their academically weaker friends in various subjects. She herself was an outstanding student. She was about to take the examinations for her final high school year, but did not graduate as she was arrested. Her second arrest she attributed to her standing for the general election as a Barisan candidate. She had agreed to do this only because the top-ranking leaders had all been jailed in Operation Cold Store, and could not stand for election. She joined the Barisan only just before being nominated as a candidate.

Loh's narrative about her student days is not just a personal account, but was common for the active middle school students of her day. In her collection of materials, she also has copies of student magazines, both literary publications and current affairs magazines. They were banned after a couple of issues, only to emerge under another title. The short stories the students wrote were a cultural breakthrough, trying to connect with local landscapes and domestic issues. The stories are not different from how Loh talks of her life. Loh had lent her materials to an academic, which used them to frame an analysis of the nature of the middle school students movement that gave context to the recollections in *The May 13 Generation*.

Loh is not the only one who has a stash of materials from the 1950s and 60s which cannot be found in public institutions, though the number of those who have such materials are not large. Most of the detainees and their relative had destroyed these documents, fearing that if the authorities found them, they would be taken as evidence of their being communists. Loh's papers are yellow and brittle with age. She calls them her most precious possessions, and tells her son that he is not to throw them away when she dies. The question is what to do with such materials. They stoutly refuse to donate them to the National Library and the National Archives, convinced that these institutions would not make them available to researchers as they bureaucratically consider them as banned material, even though that was from another age. The former detainees may not be wrong on this score. They have very little faith in government repositories indeed. In her chapter, Loh recalls that in the 1980s the Oral History Department invited her to do a recorded interview. She initially agreed, and asked for an outline of the proposed interview so that she could be prepared. It was then that she found out that the narrative was to be framed by the interviewer, who also had the right to make corrections to the contents. She told them that she was not a tape recorder that simply spouted out what they wanted her to say.

Loh's chapter is remarkable for the archival materials it presents of her life, which are woven with her recollection. If they were simply to be found in a file in some archive, they would not be able to tell us as much about the person it concerns. With them, Loh's account comes alive. It becomes more vivid and compelling with the visual materials. At the same time, Loh herself has generated archival material outside of the purview of the National Archives of Singapore. Her chapter recounting her life and her views on Singapore politics is her reflection and testimony, in ways that the Oral History Department's tapes can never be. It bears her beliefs, her prejudices, her justifications, her silences as all autobiographies do. She is the first among her peers in Singapore to do so, overcoming fear and hesitation, putting in the effort to write and speak with conviction.

Towards the end of *The May 13 Generation* book launch on May 14 2011, those with tweeters and sms-es were informed that Lee Kuan Yew had stepped down from his ministerial position, one week after the PAP had its weakest electoral showing of losing 6 out of 81 seats, and a victory of 60.1 percent.

Photo of Loh Miaw Ping in 2011

Looking into the mirror

book cover of The May 13 Generation: The Chinese Middle Schools Student Movement and Singapore Politics in the 1950s

So how to explain the National Archives of Singapore's boast on its website that it 'protects the rights of citizens by providing evidence and accountability of government actions'? Singapore claims to be a First World country with the facilities and infrastructure to match. In all probability, it was simply copying from national archives that hold this as their creed, to try to look and to sound like them. In doing so, the National Archives of Singapore is telling the world much more about itself and the country than it thinks.

Footnote

¹ Huang Jianli, 'Walls, gates and locks: Reflections on sources for research on student political activism' in *The Makers and Keepers of Singapore history*, ed, Loh Kah Seng and Liew Kai Khuin (Singapore: Singapore Heritage Society, 2010), pp. 30-31.

² Kwa Chong Guan, 'Desultory reflections on the Oral History Centre at twenty-five', in *Reflections and Interpretations: Oral History Centre 25th Anniversary Celebrations*, pp. 6-7.

³ Tan Jing Quee and Jomo K S, *Comet in Our Sky: Lim Chin Siong in History* (Selangor: SIRD, 2001).

⁴ Loh Miaw Ping, 'The two faces of men in white', in *The May 13 Generation: The Chinese Middle Schools Student Movement and Singapore Politics in the 1950s*, ed. Tan Jing Quee, Tan Kok Chiang and Hong Lysa (Selangor: SIRD, 2011), pp. 227-242.

อธิการบดี
อธิการบดี
อธิการบดี

อธิการบดี
ในยุคน

ขลุ่ยการ
ศึกษานอก
เขตท่าพระจันทร์
รองศาสตรา

จารย์ ดร.นริศ
ชัยสูตร 2541-2547

ศาสตราจารย์ ดร.

สุรพล นิตติไกรพจน์

อธิการบดีกับการปฏิรูปภูมิทัศน์

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

อธิการบดีในประวัติศาสตร์นิพนธ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความยั่งยืน
ของภาพจอมพลป. พิบูลสงคราม 2495-2500

จอมพลถนอม กิตติขจร 2503-2506

อธิการบดีที่เป็นนายกรัฐมนตรี ศาสตราจารย์

อธิการบดีผู้สร้างเมืองมหาวิทยาลัยที่ศูนย์รังสิต

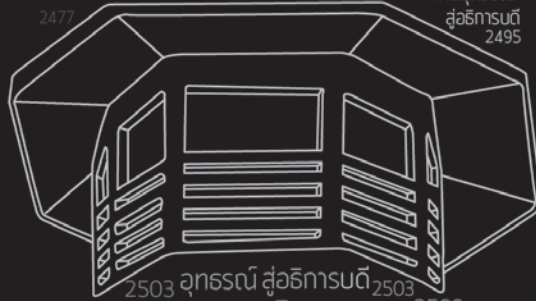
นรนิติ เศรษฐบุตร 2534-2537, 2538-2541

ศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์หลวง

ดร.ปรีดี พนมยงค์ จารุญเนติศาสตร์

ผู้ประสานการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์การเมือง ศาลอุทธรณ์

2477 2495

2503 อุทธรณ์ อธิการบดี 2503

ศาสตราจารย์ อธิการบดีที่เป็นนายก

หลวงจารุญเนติศาสตร์ รัฐมนตรี

อธิการบดี จอมพลถนอม กิตติขจร

“เสด็จในกรมฯ” พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิป

วงศ์ประพันธ์ อธิการบดีผู้กุมทิศทางพัฒนา

ศาสตราจารย์ ระบบบริหารมหาวิทยาลัย

2537-2538 อธิการบดี สังคม สมัยใหม่ 2520-2525

อธิการบดีผู้อสาความ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ใหม่ของมหาวิทยาลัย พลตรี ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ 2553-ปัจจุบัน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สันญา ธรรมศักดิ์

กรีกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม พมเชื้อ จากชีวิตคนธรรมดาสู่อธิการบดี 2531-2537, 2538-2541 พมเป็นอธิการบดี 2514-2517

ศาสตราจารย์ พันตรี ป่วย ศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร

อธิการบดีผู้เป็นแบบอย่าง ๕ ความดี ความงาม อธิการบดีผู้สร้างเมืองมหาวิทยาลัยที่ศูนย์รังสิต

จอมพล ป. พิบูลสงคราม อธิการบดี และความกล้าหาญ อธิการบดีกับการปฏิรูปภูมิทัศน์

มหาวิทยาลัย 2547-2553 รอง

2541-2547 ศาสตราจารย์

ดร.นริศ 2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

2547

เขียนชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดาวเรือง แนวทอง

วารุณี โอสการมย์

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง ชื่อเมื่อแรกสถาปนาในปี พ.ศ. 2477 หรือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในทุกวันนี้ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่สองของประเทศไทย มีหลักการเมื่อแรกตั้งเพื่อสร้างโอกาสตามหลักความเสมอภาคทางการศึกษา อันเป็นอุดมการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จากระบบมหาวิทยาลัยเปิดและหลักสูตรตลาดวิชา มหาวิทยาลัยต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างและพัฒนาการตนเองผ่านยุคสมัยต่างๆ มาจนถึง พ.ศ. 2556 ปัจจุบัน นับอายุได้ 79 ปี มหาวิทยาลัยได้ขยายหลักสูตรจากความเป็นเลิศด้านสังคมศาสตร์ มาสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ ประกอบด้วยคณะวิชาด้านวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ขยายพื้นที่การเรียนการสอนเพิ่มจากบริเวณท่าพระจันทร์ ออกไปสู่ศูนย์รังสิต เพื่อรองรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรีที่เพิ่มจำนวนขึ้น และยังเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอน ศูนย์พัทยา และศูนย์ลำปาง เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้มีภูมิฐานะทางภาคตะวันออกและภาคเหนือ และยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพด้านนวัตกรรมทางการศึกษาและการฝึกอบรม สัมมนาวิจัยและพัฒนาให้กับประชากรในภูมิภาค

ด้วยศักยภาพและการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ผ่านมา คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของมหาวิทยาลัย ส่วนหนึ่งมาจากผู้นำและภาวะผู้นำที่หมายถึงอธิการบดีของมหาวิทยาลัย นี้เองเป็นที่มาของโครงการรวบรวมและจัดทำ 16 ชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใน พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมา

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประศาสน์การและอธิการบดี 16 ท่าน

พ.ศ.2477-2495

1. ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
(หลวงประดิษฐมนูธรรม)
ผู้ประศาสน์การ
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

สถานะอาชีพ

ข้าราชการ

นักกฎหมายกระทรวงยุติธรรม

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อำนาจผู้ประศาสน์การ

อาจารย์โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การ

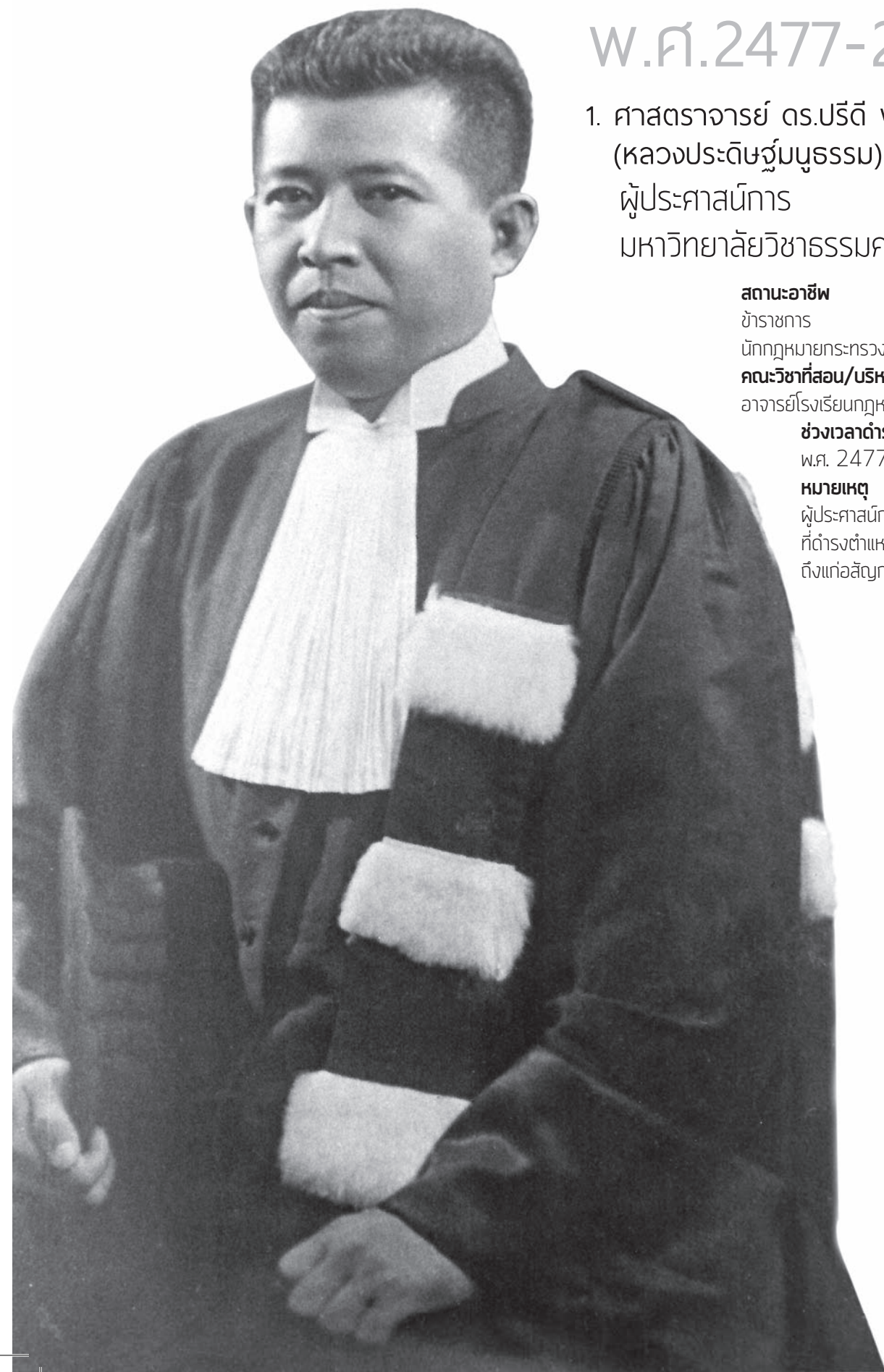
พ.ศ. 2477-2495

หมายเหตุ

ผู้ประศาสน์การซึ่งมีเพียงผู้เดียว

ที่ดำรงตำแหน่งนี้

ตั้งแต่ก่อตั้งกรม พ.ศ. 2526

พ.ศ.2495-2500

2. จอมพลแปลก พิบูลสงคราม
(แปลก ชิตตะสังคะ)
อธิการบดีในประวัติศาสตร์นิพนธ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ความย้อนแย้งของภาพ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม

สถานะอาชีพ

ข้าราชการทหารกระทรวงกลาโหม

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

อาจารย์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
(นายร้อยทหารบก)

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

9 เมษายน 2495 - 26 กันยายน 2500
ถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ. 2507

พ.ศ.2500-2503

3. ศาสตราจารย์หลวงจำรูญเนติศาสตร์ จากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ สู่อธิการบดี

สถานะอาชีพ

ข้าราชการกระทรวงยุติธรรม

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

23 ธันวาคม 2500 - 7 มกราคม 2503

ถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ. 2518

พ.ศ.2503-2506

4. จอมพลถนอม กิตติขจร อธิการบดีที่เป็นนายกรัฐมนตรี

สถานะอาชีพ

ข้าราชการกระทรวงกลาโหม

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่วาระอธิการบดี

อาจารย์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
(นายร้อยทหารบก)

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

8 มกราคม 2503 - 18 ธันวาคม 2506
ถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ. 2547

พ.ศ.2506-2514

5. ศาสตราจารย์ พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดี “เสด็จในกรมฯ”

สถานะอาชีพ

ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ

คณะวิชาที่สอน/บริหาร

ก่อนขึ้นสู่วาระอธิการบดี

ทรงเคยสอนที่คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

19 ธันวาคม 2506 - 31 มีนาคม 2514

สิ้นพระชนม์ พ.ศ. 2519

พ.ศ.2514-2517

6. ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ พมชื้อสัญญา ธรรมศักดิ์ พมเป็นอธิการบดี

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่วาระอธิการบดี

คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

1 ธันวาคม 2514 - 16 ตุลาคม 2517

ถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ. 2545

พ.ศ.2518-2519

7. ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีผู้เป็นแบบอย่างความดี ความงามและความกล้าหาญ

สถานะอาชีพ

ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและ
อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

30 มกราคม 2518 - 6 ตุลาคม 2519

ถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ. 2542

พ.ศ.2519-2520

8. ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ อธิการบดีในภาวะวิกฤติมหาวิทยาลัย

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่วาระอธิการบดี

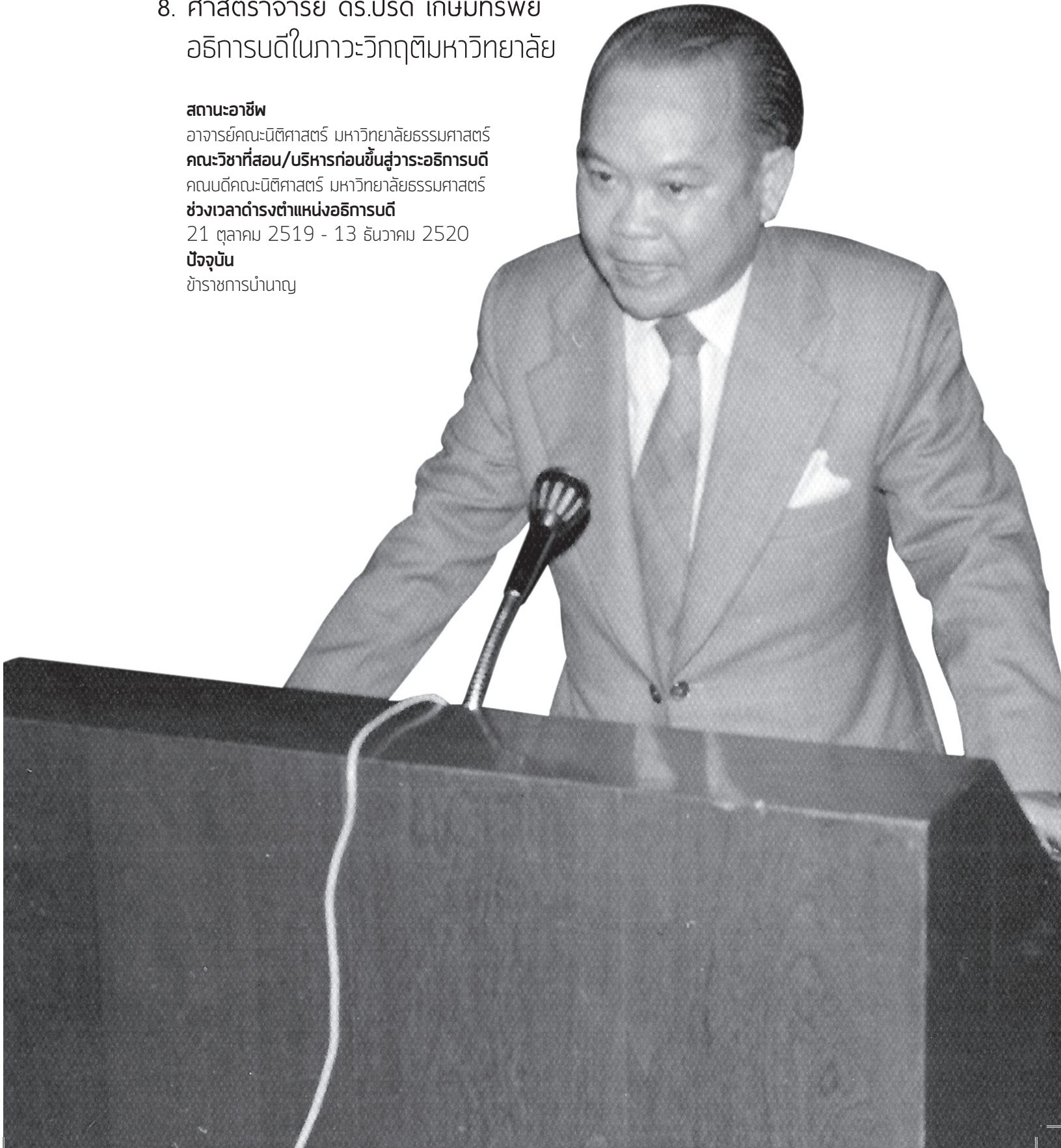
คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

21 ตุลาคม 2519 - 13 ธันวาคม 2520

ปัจจุบัน

ข้าราชการบำนาญ

พ.ศ.2520-2525

9. ศาสตราจารย์ประภาศน์ อวยชัย อธิการบดีผู้ทุ่มเทการพัฒนา ระบบบริหารมหาวิทยาลัยสมัยใหม่

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี
คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

13 ธันวาคม 2520 - 9 มกราคม 2525

ปัจจุบัน

ข้าราชการบำนาญ

พ.ศ.2525-2531

10. ศาสตราจารย์ คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี อธิการบดีหญิงหนึ่งเดียว ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

10 มกราคม 2525 - 31 พฤษภาคม 2531 (วาระครึ่ง)

ปัจจุบัน

ข้าราชการบำนาญ

พ.ศ.2531-2534

11. ศาสตราจารย์เกียรติคุณเกริกเกียรติ
พิพัฒน์เสรีธรรม
จากชีวิตคนธรรมดาสู่อธิการบดี
ผู้พัฒนามหาวิทยาลัย

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

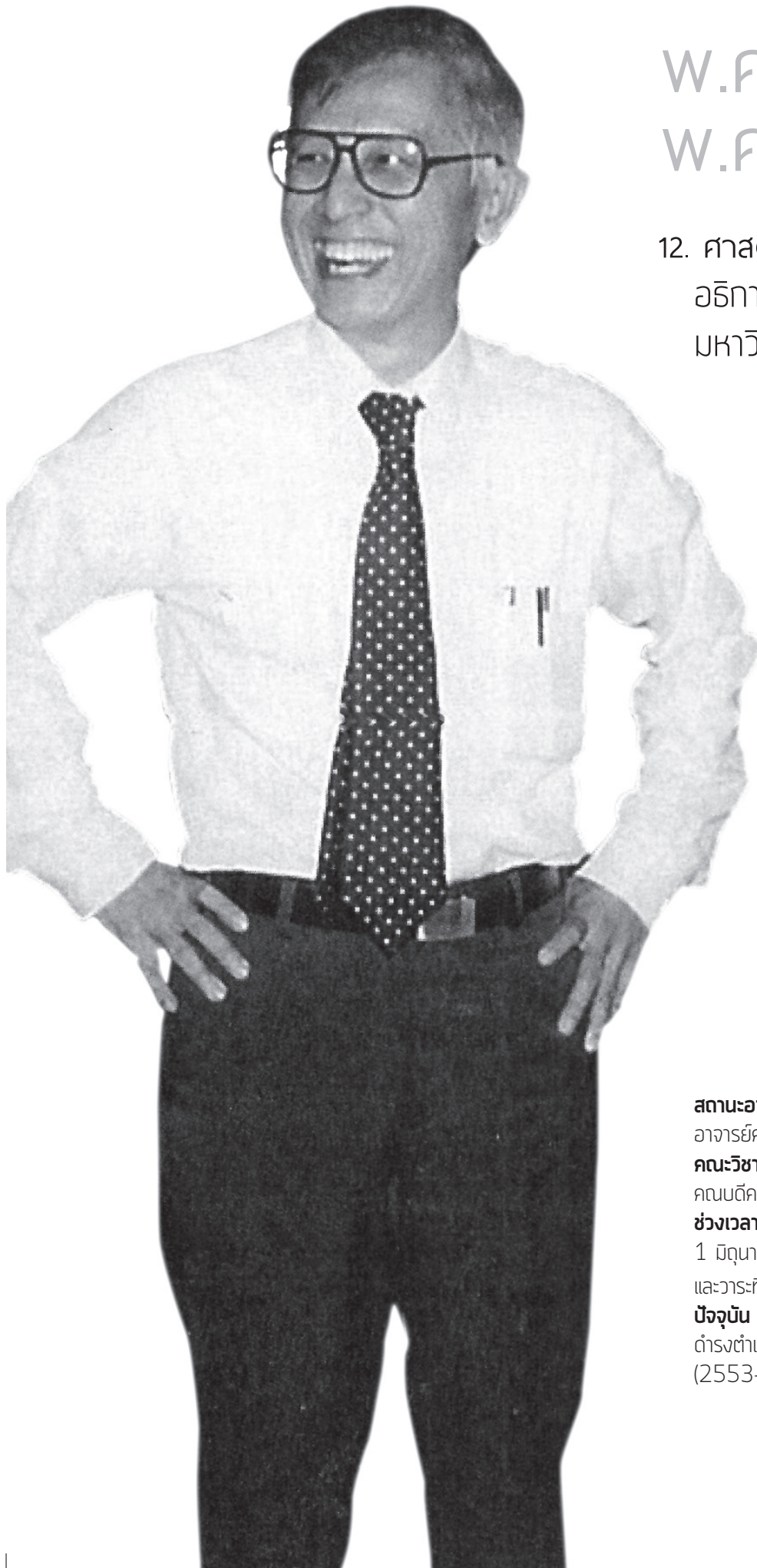
ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

1 มิถุนายน 2531 - 31 พฤษภาคม 2534

ปัจจุบัน

ข้าราชการบำนาญ

พ.ศ.2534-2537 พ.ศ.2538-2541

12. ศาสตราจารย์พิเศษธนิต เศรษฐบุตร
อธิการบดีผู้สร้างเมือง
มหาวิทยาลัยที่ศูนย์รังสิต

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

1 มิถุนายน 2534 - 14 กรกฎาคม 2537

และวาระที่สอง 19 กรกฎาคม 2538 - 19 สิงหาคม 2541

ปัจจุบัน

ดำรงตำแหน่งนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(2553-ปัจจุบัน)

พ.ศ.2537-2538

13. ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อธิการบดีนักประวัติศาสตร์วิพากษ์สังคม

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

15 กรกฎาคม 2537 - 9 มีนาคม 2538

ปัจจุบัน

ข้าราชการบำนาญ

พ.ศ.2541-2547

14. รองศาสตราจารย์ ดร.นริศ ชัยสูตร อธิการบดีในยุคขยายการศึกษา นอกเขตท่าพระจันทร์

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่วาระอธิการบดี

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

20 สิงหาคม 2541 - 25 ตุลาคม 2547

ปัจจุบัน

ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงาน

เศรษฐกิจการคลัง

พ.ศ.2547-2553

15. ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล นิติไกรพจน์
อธิการบดีกับการปฏิรูปภูมิทัศน์มหาวิทยาลัย

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

26 ตุลาคม 2547 - 25 ตุลาคม 2553

ปัจจุบัน

อาจารย์คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.2553-ปัจจุบัน

16. ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์
อธิการบดีผู้อำสาความก้าวหน้า
ในทศวรรษใหม่ของมหาวิทยาลัย

สถานะอาชีพ

อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะวิชาที่สอน/บริหารก่อนขึ้นสู่อธิการบดี

คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงเวลาดำรงตำแหน่งอธิการบดี

26 ตุลาคม 2553 - ปัจจุบัน

การทำงานเขียนชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการตาม รายการข้างต้นนี้ ได้วางกรอบการจัดทำไว้กว้างๆ 2 ประการ

1) จำนวนผู้เขียน 12 ท่าน ดังรายชื่อต่อไปนี้

ดร.ฐาปนันท์	นิพิฏฐกุล	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
ดร.ณัฐพล	ใจจริง	เขียนชีวประวัติ	จอมพล ป. พิบูลสงคราม
คุณกิตติศักดิ์	สุจิตตารมย์	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์หลวงจำรูญเนติศาสตร์
ดร.ธำรงค์ศักดิ์	เพชรเลิศอนันต์	เขียนชีวประวัติ	จอมพลถนอม กิตติขจร
คุณวารุณี	โอสถารมย์	เขียนชีวประวัติ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์
อาจารย์จันทนา	ไชยนาเคนทร์	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์
คุณรวินทร์	คำโพธิ์ทอง	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
คุณวิชยากร	จารุบัณฑิต	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์
คุณประดิษฐา	หนูฉิ่ง และ คุณอังศุมาลี	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์ ดร.ประภาศน์ อวยชัย
คุณอังคาร	จันทร์เมือง	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์คุณหญิงนางเยาว์ ชัยเสรี
คุณวิชยากร	จารุบัณฑิต	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์เกียรติคุณเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม
คุณอังคาร	จันทร์เมือง	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์พิเศษนรนิติ เศรษฐบุตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจณี	ละอองศรี และ คุณวารุณี	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
คุณอังคาร	จันทร์เมือง	เขียนชีวประวัติ	รองศาสตราจารย์ ดร.นริศ ชัยสูตร
คุณอังคาร	จันทร์เมือง	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล นิตไกรพจน์
คุณวิชยากร	จารุบัณฑิต	เขียนชีวประวัติ	ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์

การที่ต้องมีผู้เขียนจำนวนถึง 12 ท่าน นั้น เนื่องจากโครงการนี้มีสาระและการสืบค้นชีวประวัติบุคคลผู้ประศาสน์การและอธิการบดีถึง 16 ท่าน แต่มีระยะเวลาทำงานกำหนดไว้เพียง 12 เดือน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยเฉพาะในเรื่องการรวบรวมสืบค้นที่ไม่ใช่เป็นการ “คัดเลือก” หรือ “ผลิตซ้ำ” และในฐานะที่หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ จึงเลือกใช้วิธีการสร้างความเชื่อมโยงเครือข่ายผู้เขียนจากหลากหลายวงการ ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นนักวิชาการ บัณฑิตปริญญาโท ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือสนใจศึกษาชีวประวัติอธิการบดีแต่ละท่าน เช่น อาจารย์ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล เป็นผู้ศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ความคิดอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ อย่างลุ่มลึก เช่นเดียวกับอาจารย์ณัฐพล ใจจริง ที่ศึกษาเรื่องราวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และอาจารย์ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ ก็ทำงานค้นคว้าวิชาการเกี่ยวกับจอมพลถนอม กิตติขจร ในขณะที่อาจารย์จันทนา ไชยนาเคนทร์ ก็เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องราวของอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นต้น การที่นักเขียนในเครือข่ายหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้อุทิศเวลาให้กับการทำงานในโครงการ ถือเป็นโอกาสพัฒนาต่อยอดจากผลงานวิจัยขั้นสูงของผู้เขียน การทำงานร่วมในโครงการของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังทำให้โครงการนี้เป็นพื้นที่สำหรับผู้เขียนต่างวัยวุฒิต่างคุณวุฒิและประสบการณ์ รวมถึงผ่านการฝึกฝนทักษะความรู้จากต่างสาขา แต่ทั้งหมดกำลังสร้างกระบวนการการเรียนรู้ชีวประวัติบุคคลผู้บริหารมหาวิทยาลัย ที่มีบทบาทสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสถาบันการศึกษา ที่ผู้เขียนทั้งหมด 12 ท่าน เคยเรียนและหลายคนทำงานให้อยู่ ดังนั้นภาพลักษณ์ตัวตนของอธิการบดี ย่อมแตกต่างกันและก็อาจแตกต่างไปจากงานเขียนประวัติอธิการบดีที่มีมาก่อนหน้านี้ อธิการบดีแต่ละท่านที่ได้รับการนำเสนอผ่านสายตาและการรับรู้ของผู้เขียนแต่ละคน มีความแตกต่างกันอีกด้วย

ด้วยความที่โครงการนี้ต้องอาศัยผู้เขียนจำนวนมาก การกำหนดโครงเรื่องและวิธีการนำเสนอให้เป็นเอกภาพจึงเป็นความยากลำบาก หลักการเสรีภาพในการเขียนได้รับการนำมาใช้ในการเขียนงานภายใต้การนำเสนอที่สามารถสะท้อนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แต่ไม่สร้างความเสื่อมเสียให้กับผู้หนึ่งผู้ใดและระมัดระวังในการรักษา “จรรยาบรรณของการเขียน” งานเขียน 16 ชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงยังคงลักษณะเฉพาะตัวของผู้เขียนที่เป็นเทคนิคการนำเสนอ โครงเรื่องและสำนวนภาษาของแต่ละท่านทั้ง 12 ท่าน แต่ทั้งนี้รูปแบบการนำเสนอโครงการได้ร้องขอให้เนื้อหาต้องไม่เป็นวิชาการมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใส่เชิงอรรถและการอ้างอิง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านงานเขียนนี้สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็ว อย่างไรก็ตามงานเขียนนี้ยังคงใช้ทักษะการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นวิชาการอยู่ดี

2) วิธีการศึกษา จากการศึกษาที่ผู้ประศาสน์การและอธิการบดีทั้ง 16 ท่าน นั้น 7 ท่าน สิ้นพระชนม์และถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว ส่วนอีก 9 ท่าน ยังมีชีวิตอยู่ ส่วนใหญ่เกษียณอายุราชการและเกษียณจากงานประจำที่ทำ หากบางคนยังมีบทบาทในฐานะบุคคลสาธารณะ โครงการนี้จึงกำหนดวิธีการศึกษาเป็น 2 แบบ

แบบแรกสำหรับกลุ่มอธิการบดีผู้ล่วงลับ ผู้เขียนได้ใช้วิธีการทางเอกสารทั้งชั้นต้นและชั้นรอง เข้าถึงประวัติชีวิต ตั้งแต่ภูมิหลังครอบครัว การศึกษา ประสบการณ์การทำงานและการบริหารทั้งก่อนและระหว่างดำรงตำแหน่งอธิการบดี ทั้งนี้ผู้เขียนที่เป็นอาจารย์หลายท่านสามารถสร้างความเชื่อมโยงบริบททางสังคม การเมือง และวิเคราะห์ความคิดการตัดสินใจของอธิการบดีท่านนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงการบริหารในมหาวิทยาลัยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ “เสด็จในกรม” กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อย่างไรก็ตามในโครงการนี้ ยังพบอุปสรรคในด้านเอกสารที่มีข้อจำกัด และหายาก ทำให้เรื่องราวอธิการบดีบางท่าน อย่างหลวงจ่าบุญเนติศาสตร์ นั้น มีน้อยจนเกินไป แต่ก็เป็นเรื่องธรรมชาติที่พบได้ โดยคาดหวังว่าในอนาคต หากมีข้อมูลเอกสารเพิ่มเติม ก็สามารถปรับปรุงได้ในโอกาสต่อไป

แบบที่สอง กลุ่มอธิการบดีที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้เขียนชีวประวัติและการทำงานของอธิการบดีกลุ่มนี้จำนวน 9 คน ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ทั้งนี้อาจใช้วิธีการศึกษาเอกสารเข้ามาพิจารณาประกอบด้วยควบคู่กัน เพื่อให้เรื่องราวชีวประวัติ แนวคิดอุดมคติและการทำงานของอธิการบดี มีความครบถ้วนสมบูรณ์ขึ้น

3) ข้อสังเกตบางประการที่ได้จากงานเขียนชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดี

อธิการบดี “เต็มเวลา” จากข้อมูลพื้นฐานตารางลำดับเวลาของอธิการบดีทั้ง 16 ท่าน อธิการบดี 5 ท่านแรกยกเว้นท่านผู้ประศาสน์การ เป็นบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี ควบคู่กับการปฏิบัติราชการหลักของตนเอง ไม่เว้นแม้แต่ “เสด็จในกรม” กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ที่ทำหน้าที่รองนายกรัฐมนตรีควบคู่กัน ดังนั้นในช่วง พ.ศ. 2477 – 2514 อธิการบดีทั้ง 5 ท่าน จะมอบหมายเลขาธิการมหาวิทยาลัยให้ทำงานบริหารภายในมหาวิทยาลัยแทน จนเมื่อถึงสมัยศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ในฐานะที่ท่านเป็น “คนใน” ของมหาวิทยาลัย คือ อาจารย์และคณบดีคณะนิติศาสตร์ จึงได้ทำงานบริหารมหาวิทยาลัยด้วยตัวเอง ผู้ทำหน้าที่เลขาธิการมหาวิทยาลัยถูกลดบทบาทลง จนถึงสมัยศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จึงยกเลิกตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย ด้วยอธิการบดีสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ “เต็มเวลา” และยุคนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารงานแบบ “ทีม” หรือ “คณะ” ที่ประกอบด้วยรองอธิการบดีฝ่ายต่างๆ ทำให้อธิการบดีสามารถขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

อธิการบดี “ลูกหม้อ” ธรรมศาสตร์ อย่างที่เขียนไว้ข้างต้นว่านับแต่อธิการบดีท่านแรก จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นมาจนถึง “เสด็จในกรม” พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ถือเป็นบุคคลภายนอกที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี แม้แต่ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ท่านมีฐานะก้ำกึ่งระหว่างบุคคลภายนอกกับ “คนใน” ของธรรมศาสตร์ ด้วยว่าท่านจบการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ในยุคก่อนสถาปนามหาวิทยาลัย แต่ศาสตราจารย์สัญญา ได้เข้ามาทำงานในฐานะอาจารย์ และเป็นคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นับเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัย “ลูกหม้อ” ธรรมศาสตร์ ที่เป็นอธิการบดี คนแรก คือ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ท่านเป็นทั้งบัณฑิต

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองรุ่นแรก และยังทำงานให้กับมหาวิทยาลัยในฐานะ อาจารย์และคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ก่อนการเป็นอธิการบดี

ระบบสรรหาอธิการบดี และการหยั่งเสียงประชาคมธรรมศาสตร์ จากระบบการได้มาซึ่งอธิการบดีด้วยการคัดเลือกจากภายนอก และพัฒนาการมาสู่อธิการบดี “เต็มเวลา” และเป็นคนในนั้น พัฒนาการของการได้มาซึ่งอธิการบดีสัมพันธ์กับแนวโน้มของระบอบประชาธิปไตย ที่การฟังเสียงความต้องการบุคลากรในมหาวิทยาลัยเป็นเรื่องสำคัญ ศาสตราจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม เป็นอธิการบดีคนแรกที่ผ่านกระบวนการสรรหา ที่มีกระบวนการหยั่งเสียงประชาคมชาวธรรมศาสตร์ ประกอบด้วยคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ที่มีการแยกกลไกการลงคะแนนหยั่งเสียงและวิธีการนี้ ยังทำให้ผู้เข้ารับการสรรหา เพื่อทำหน้าที่อธิการบดีจะต้องกำหนดนโยบายที่จะเป็นแผนงานของคณะผู้บริหารในยุคของตน หากได้รับการสรรหาและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ทำให้ระบบการสรรหาอธิการบดีมีความสัมพันธ์กับมติประชาคมธรรมศาสตร์ ที่เป็นบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยอีกมิติหนึ่ง

ตัวตนอันหลากหลายของอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชีวิตประวัติและบทบาทการทำงานของผู้ประศาสน์การและอธิการบดีรวม 16 ท่าน ที่ปรากฏในงานเขียนนี้สะท้อนตัวตนและภาพลักษณ์ที่เป็นภาวะผู้นำอันหลากหลาย ขึ้นอยู่กับการรับรู้และสร้างความหมายของผู้เขียนแต่ละท่าน หลายเรื่องราวทำให้เข้าใจถึงที่มาของโครงสร้างมหาวิทยาลัย และมรดกทางจิตวิญญาณที่สืบทอดผ่านมหาวิทยาลัยจนทุกวันนี้ เช่นเดียวกับทำให้เราเข้าใจถึงทิศทาง รอยต่อ และจุดเปลี่ยนผ่านของมหาวิทยาลัยต้องเผชิญ เป็นต้นว่า

เรื่องราวประวัติชีวิตบางตอนของท่านผู้ประศาสน์การ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่สัมพันธ์กับการจัดตั้งและหลักการของมหาวิทยาลัย ผู้เขียนได้ถ่ายทอดสาระสำคัญที่เป็นกระบวนการทัศน์ของอาจารย์ปรีดี ผู้อุทิศส่วนหนึ่งของชีวิตและการทำงานเพื่อสถาปนาระบอบประชาธิปไตย โดยคาดหวังให้มหาวิทยาลัยที่ท่านสถาปนาขึ้น ทำหน้าที่สร้างพลเมืองรองรับสังคมการเมืองแบบใหม่ ที่มีหลักการด้านความเสมอภาค และการเรียนรู้เรื่องกฎหมายที่ค้ำจุนระบอบใหม่

ในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะอธิการบดีคนแรก อาจมีกระบวนการทัศน์ที่มีต่อการปกครองแบบใหม่ที่ต่างออกไป แม้ว่าทั้งอาจารย์ปรีดี และจอมพล ป. ต่างเป็นแกนนำสำคัญส่วนหนึ่งของคณะราษฎร ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ด้วยเหตุนี้การดำรงตำแหน่งอธิการบดีของจอมพล ป. จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักสูตรความเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองครั้งแรก และลดทอนอิทธิพลทางความคิดที่อาจารย์ปรีดี มีต่อชาวธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะบัณฑิตและนักศึกษา แต่กระนั้นก็ดูเหมือนว่ามรดกวัฒนธรรมการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นเป็นสิ่งที่ยังคงค้างอยู่ในมหาวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน

อธิการบดีจากหลากหลายคณะวิชา นับตั้งแต่การมีอธิการบดี “คนใน” ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นต้นมา ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น มาจากอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหารจากหลากหลายคณะ แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นอาจารย์และคณบดีจากคณะนิติศาสตร์ จำนวนถึง 6 ท่าน จากคณะเศรษฐศาสตร์ 3 ท่าน จากคณะรัฐศาสตร์ 1 ท่าน

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี 1 ท่าน และคณะศิลปศาสตร์อีก 1 ท่าน หลายท่านมีกระบวนการทัศนในการมองหลักการและทิศทางมหาวิทยาลัยต่างออกไป แต่อธิการบดีหลายท่านสามารถดำเนินงานบริหารในลักษณะประสานงานสืบเนื่องได้อย่างดี สามารถผลักดันการเปลี่ยนผ่านของมหาวิทยาลัยได้ โดยเฉพาะในช่วงสมัยศาสตราจารย์คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี และศาสตราจารย์พิเศษนริศ เศรษฐบุตร ที่ทำให้ศูนย์วิจัยมีเสถียรภาพและความมั่นคง หลังจากการบริหารจัดการด้านงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลในการสร้างศูนย์กีฬาในยุคสั้นๆ ของศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นอกจากนี้อธิการบดีนับตั้งแต่ศาสตราจารย์เกียรติคุณเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม และรองศาสตราจารย์ ดร.นริศ ชัยสูตร ต่างมีนโยบายขับเคลื่อนการขยายหลักสูตรสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีอย่างมีทิศทางชัดเจน และทำให้คณะวิชาด้านนี้เติบโตอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ในการบริหารมหาวิทยาลัยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล นิติไกรพจน์ และศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ ต่างสามารถดำเนินงานต่อเนื่องได้อย่างเชื่อมโยง

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งในเรื่องอธิการบดีจากหลากหลายคณะวิชาแล้ว ยังพบว่าแม้แต่อธิการบดีนักกฎหมายวิชาชีพเดียวกัน แต่ละท่านก็มีความคิดความเชื่อทางสังคมการเมืองแตกต่างกัน มีวิธีบริหารงานและบุคคลต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ กับอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ทั้งสองท่านยังมีความคิดเห็นที่ต่างจากอาจารย์ปรีดี เกษมทรัพย์ หรืออาจารย์ประภาศน์ อวยชัย และยิ่งต่างจากอธิการบดีนักกฎหมายร่วมสมัยของท่านในยุคปัจจุบัน แต่อธิการบดีของมหาวิทยาลัยที่เป็นนักกฎหมายมักเข้ามามีบทบาทในช่วงที่มหาวิทยาลัยต้องเผชิญกระแสความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของสังคม และอาจดูเหมือนมีปรากฏการณ์คล้ายกับภาวะจลาจล และอาจเป็นอันตรายต่อสังคม การเข้ามาดำรงตำแหน่งของอธิการบดีอาจมีเป้าหมายเริ่มแรกเพื่อการจัดระเบียบภายในด้วยข้อกฎหมาย อย่างไรก็ตามหากการจัดระเบียบนั้นเข้มงวดมากเกินไป จนขัดต่อเสรีภาพและการแสดงออก และวัฒนธรรมองค์กรของประชาคมธรรมศาสตร์ ก็จะมีปรากฏการณ์ของการโต้แย้ง อธิการบดีซึ่งเคารพหลักการเสรีภาพความคิดเห็น จึงต้องประสานประโยชน์ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

อธิการบดีหญิงหนึ่งเดียวของมหาวิทยาลัย

ข้อสังเกตสุดท้ายในโครงการนี้ คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บ่อยครั้งอ้างอิงหลักการความเสมอภาคทางการศึกษา นั้น กลับพบว่าเมื่ออธิการบดีหญิงเพียงท่านเดียว สำหรับศาสตราจารย์คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี ไม่เป็นเพียงอธิการบดีหญิงคนแรกของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หากยังเป็นอธิการบดีหญิงคนแรกของประเทศอีกด้วย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ไม่เคยได้ต้อนรับอธิการบดีหญิงท่านอื่นอีกเลย ข้อที่น่าสนใจคือ งานเขียนชีวประวัติอธิการบดีนี้ได้เปิดเผยให้เห็นว่า ด้วยเงื่อนไขเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 สร้างพื้นที่พิเศษให้ศาสตราจารย์คุณหญิงนงเยาว์ ได้เปิดเผยตัวตน ซึ่งเป็นความโดดเด่น เด็ดเดี่ยว

กล้าหาญและที่สำคัญ คือ ความมุ่งมั่นในการปกป้องมหาวิทยาลัย และบุคลากรของมหาวิทยาลัย จากภาวะการคุกคามด้วยความรุนแรงทางการเมืองขณะนั้น นี่อาจเป็นโอกาสให้มีการแสดงออก ถึงภาวะผู้นำของสตรีเพศ ที่น่าถือเป็นเกียรติประวัติที่สมควรแก่การระลึกถึง ภาวะผู้นำแบบนี้ จึงทำให้ท่านผลักดันโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ ให้เริ่มต้นขึ้นที่ศูนย์รังสิต พร้อมกับ การสร้างโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติได้ทีนั้น

สรุป

โครงการเขียน 16 ชีวิตประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจไม่ได้เป็นเพียงการจัดทำลำดับเหตุการณ์ประวัติบุคคลอธิการบดี หรือเหตุการณ์สำคัญของ มหาวิทยาลัย หากเป็นโครงการที่เปิดพื้นที่ให้ผู้เขียน 11 ท่าน ได้นำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ ชีวิตและการทำงานของบุคคล ที่ครั้งหนึ่งได้ก้าวเข้ามาเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่นำ การขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยให้มีภูมิทัศน์ด้านกายภาพ การขยายหลักสูตรวิชาการ การเสริมสร้าง ความเข้มแข็งในการพัฒนากิจการมิชชันการ วิจัยและอื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของ สังคมในแต่ละยุคสมัย และไม่ได้หมายความว่าชีวิตประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดีทั้ง 16 ท่านนี้ เป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ครบถ้วน การเขียนเรื่องราวประวัติบุคคลสมควรได้รับการทบทวน แก้ไขหรือเขียนใหม่ได้ตลอดเวลา เพื่อว่าเรื่องราวของบุคคลผู้นั้นจะได้อยู่ในความทรงจำตลอดกาล.

อธิการบดีที่ทำงานไม่เต็มเวลา หรือ Part-time กับความเจริญเติบโต ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม

ถ้าพิจารณาถึงความเจริญเติบโตและความก้าวหน้าทางวิชาการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีความเจริญเติบโตน้อยมากเมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยของรัฐที่ก่อตั้งในระยะเวลาใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2495 - 2518 ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีตำแหน่งเป็นถึงนายกรัฐมนตรีถึง 3 คน คือ

จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2495 - 2500)

จอมพล ถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2503 - 2506)

ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ. 2514 - 2517)

และเป็นรองนายกรัฐมนตรีหนึ่งคน คือ ศาสตราจารย์พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พ.ศ. 2506 - 2514)

การเป็นอธิการบดีแบบพาร์ทไทม์

ในช่วงระยะเวลาเกือบ 25 ปี ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีอำนาจและบทบาททางการเมืองที่สำคัญของประเทศ ดังนั้นถ้ามีความตั้งใจหรือมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความเจริญก้าวหน้าเทียบเคียงกับมหาวิทยาลัยอื่นแล้วย่อมจะทำได้ไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามการที่อธิการบดีในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมิได้ทำอะไรมากนักเกี่ยวกับการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ท่านอธิการบดีเหล่านั้นเป็นอธิการบดีที่ทำงานไม่เต็มเวลา หรือ Part-time ไม่มีความตั้งใจที่จะเข้ามาบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้เจริญก้าวหน้าอย่างจริงจัง

การเข้ามาเป็นอธิการบดีนั้นอาจจะเข้ามาคอยควบคุมไม่ให้มหาวิทยาลัยมีความเจริญเติบโตและมีพลังทางการเมือง หรืออาจจะเป็นอธิการบดีเพื่อเป็นเกียรติแก่การทำงานของตน หรืออาจเป็นเพราะความจำเป็นทางการเมืองที่ทำให้ไม่มีเวลาเข้ามาพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เช่น ในกรณีของศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์

การเป็นอธิการบดีเพื่อเป็นการไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น

การเป็นอธิการบดีแบบไม่เต็มเวลา หรือ Part-time นั้น ในปัจจุบันอาจหมายถึง ผู้ที่มีตำแหน่งอธิการบดี หรือคณบดี หรือผู้บริหารมหาวิทยาลัยเพื่อเป็นบันไดหรือทางไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่าหรือให้ผลประโยชน์สูงกว่าการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย กล่าวคือเมื่อพ้นตำแหน่งอธิการบดีหรือผู้บริหารแล้ว ก็ได้วางแผนหรือปูทางไปสู่ตำแหน่งที่อยู่นอกมหาวิทยาลัย เช่น ตำแหน่งทางการเมือง หรือผู้บริหารหน่วยงานอื่น

อย่างไรก็ตามการไปทำงานอื่นนอกมหาวิทยาลัยเพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตของแต่ละบุคคลนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ แต่ข้อสำคัญก็ต้องพิจารณาว่า ในขณะที่ท่านได้ทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัยนั้น ได้ทุ่มเทและให้ความสำคัญกับงานของมหาวิทยาลัยอย่างเต็มกำลังความสามารถแล้วหรือไม่ ส่วนตำแหน่งที่อยู่นอกมหาวิทยาลัย เช่น ตำแหน่งทางการเมือง หรือผู้บริหารหน่วยงานอื่นจะมีความเห็นต่างกันอย่างไรมันก็เป็นเรื่องของค่านิยมและการยอมรับของประชาคมธรรมศาสตร์

การแก้ปัญหาข้อจำกัดเรื่องสถานที่ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำพระจันทร์ ที่ควรจะกำบานแล้ว

เมื่อพิจารณาถึงความเจริญก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงห้าสิบปีแรกของมหาวิทยาลัยแล้ว ก็จะพบว่านอกจากข้อจำกัดทางด้านการเมืองแล้ว ก็มีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ คือเรื่องสถานที่ในการขยายงานของมหาวิทยาลัย ในปัญหาข้อจำกัดในการขยายงานของมหาวิทยาลัย ได้กำหนดเป็นนโยบายแน่นอนให้ขยายตัวไปที่ศูนย์รังสิต ในสมัยที่อาจารย์ปิ๋ว อึ้งภากรณ์ เป็นอธิการบดี ได้ปรากฏเป็นจริงเมื่อคุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี เป็นอธิการบดีเมื่อปี 2519

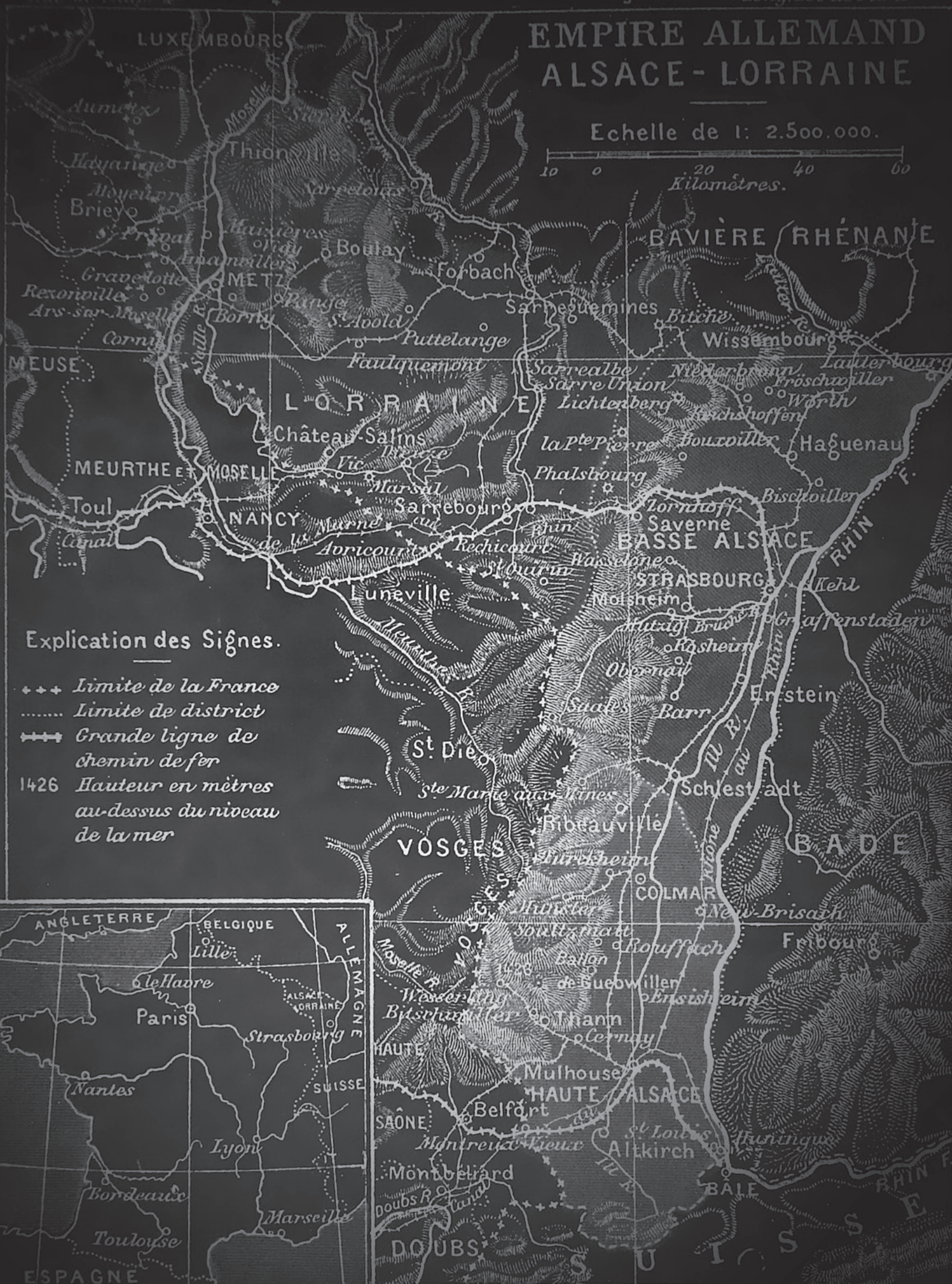
อย่างไรก็ตาม ในช่วง 50 ปีแรกของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงนั้นผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยที่มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาข้อจำกัดเรื่องสถานที่ของมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง แล้วยอมจะทำได้ในสมัยนั้น ซึ่งได้แก่พื้นที่ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ของมหาวิทยาลัย บริเวณเชิงสะพานพระปิ่นเกล้า อาจจะเจรจาขอซื้อโดยตั้งงบประมาณให้แต่ละปี หรือบริเวณพื้นที่สองข้างทางบนถนนพระอาทิตย์ ก็อาจจะซื้อที่ได้ในสมัยนั้นซึ่งราคาไม่แพงมากนัก ทำแล้วจะเป็นฐานให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขยายงานทางวิชาการได้มากขึ้น และเป็นฐานของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน เราได้เสียเวลาไปเกือบ 30 ปีในการพัฒนาทางวิชาการให้ทันมหาวิทยาลัยอื่น ถ้าเราไม่ทำอะไรเลยเพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดเรื่องสถานที่ และไม่ได้มีการพัฒนาการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเมื่อประมาณ 20 ปีมานี้ คือตั้งแต่ปี 2529 เมื่อตั้งคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นพื้นฐาน

ของการขยายการเรียนการสอนด้านวิศวกรรมศาสตร์และคณะแพทยศาสตร์ในเวลาต่อมา
เข้าใจว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คงจะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นสองหรือชั้นสาม ตามหลังของ
มหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศมากที่สุดทีเดียว

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นความคิดเห็นศิษย์เก่า ลูกแม่โตมคนหนึ่งที่มีมองเห็นความเจริญเติบโต
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าเป็นมาอย่างไร และได้แก้ปัญหาอะไรไปแล้วบ้าง อย่างไรก็ตาม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังต้องเผชิญกับปัญหาการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของมหาวิทยาลัย
ในอนาคตอีกมากมาย เป็นหน้าที่ของเราชาวธรรมศาสตร์ทุกคนจะต้องให้ความสำคัญ
เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการบริหารจัดการให้มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งหนึ่งของประเทศ และเป็นที่ยิ่งทางปัญญาของสังคมไทย
ตลอดไป

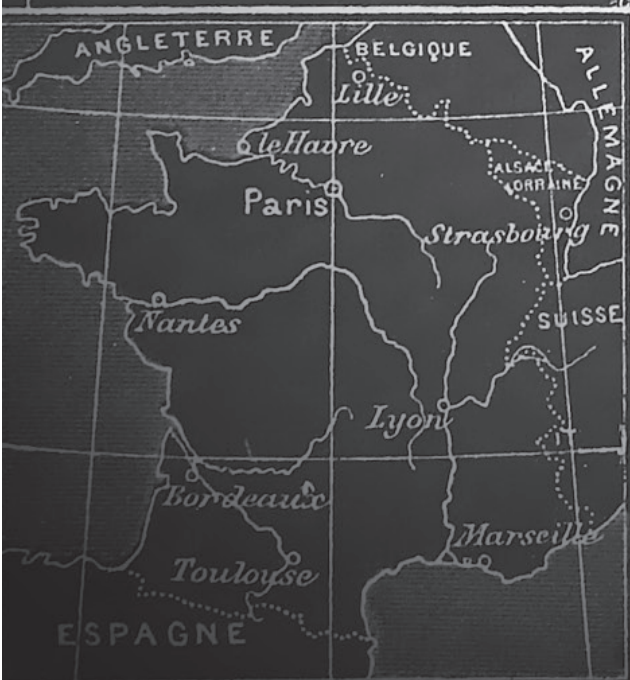
EMPIRE ALLEMAND ALSACE - LORRAINE

Echelle de 1: 2.500.000.

Explication des Signes.

- +++ Limite de la France
- Limite de district
- +— Grande ligne de chemin de fer
- 1426 Hauteur en mètres au-dessus du niveau de la mer

“แผ่นดินพ่อที่รัก พักผ่อนให้สบาย” รัฐชาติ ดินแดน จินตนาการและความขัดแย้ง ระหว่างเยอรมนี-ฝรั่งเศสกรณีอัลซาส-ลอร์เรน¹

“Dear Fatherland, Rest Easy” Nation-state, Territory, Imagination
and the Franco-German Conflicts over Alsace-Lorraine

มรกต เจวจินดา ไมเยเออร์

บทนำ

นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส Henry Lefebvre² เสนอว่า รัฐชาติเกิดและตายในเนื้อที่ (Space) ความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสกรณีอัลซาส-ลอร์เรนตั้งแต่ทศวรรษ 1870 เป็นตัวอย่างสำคัญในประวัติศาสตร์โลกที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกำเนิดของรัฐชาติสมัยใหม่กับเนื้อที่ และความพยายามช่วงชิงเนื้อที่ในยุโรปของชาวเยอรมันเพื่อสร้างรัฐชาติเยอรมัน ความคิดในการรวมรัฐเยอรมันใหญ่ให้อยู่เป็นรัฐชาติขนาดใหญ่ปรากฏอยู่ทั่วไป แต่ปรัสเซียกลายเป็นผู้นำที่โดดเด่นของบรรดารัฐเยอรมัน ความคิดในการรวมชาติเยอรมันคือสร้างรัฐชาติของกลุ่มคนที่มีภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน การรวมรัฐเยอรมันต่างๆ ในตอนกลางยุโรปเข้าด้วยกันมีสองแนวคิดใหญ่ๆ คือ การสร้างเยอรมนีใหญ่ (grossdeutsch) และการสร้างเยอรมนีเล็ก (kleindeutsch) ความแตกต่างของวิสัยทัศน์ดังกล่าวอยู่ตรงที่การรวมหรือไม่รวมออสเตรียไว้ในเยอรมนี ปรัสเซียต้องการสร้างรัฐชาติเยอรมันแบบ kleindeutsch เนื่องจากไม่ปรารถนาให้ออสเตรียมาดบังความเป็นผู้นำของตน ปรัสเซียใช้สงครามช่วงชิงดินแดนอัลซาส-ลอร์เรนจากฝรั่งเศส เป็นทั้งวาทกรรมสร้างชาติและการหาแนวร่วมสร้างชาติที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก สามารถสร้างกระแสสำนึกความเป็นชาติและความต้องการรวมชาติเยอรมันซึ่งเกิดมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ให้มีพลังเข้มข้นขึ้น การสร้างรัฐชาติเยอรมันนี้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐชาติมิได้เป็นหน่วยทางการเมืองที่กำเนิดตามธรรมชาติหรืออุบัติพร้อมกับมนุษย์โลกมาแต่ดึกดำบรรพ์ หากเป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามแนวคิดของ Henry Lefebvre รัฐชาติเป็นหน่วยทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในเนื้อที่สองประเภทคือ 1. เนื้อที่ทางดินแดน (territorial space) และ 2. เนื้อที่ในจินตนาการ (figurative space)³

บทความชิ้นนี้ต้องการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติกับดินแดนและจินตนาการ โดยเสนอว่า (1) การเกิดและดำรงอยู่ของรัฐชาติทั้งทางดินแดนและในจินตนาการนั้นมักเกิดควบคู่กับพลวัตทางสังคมการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศดังกรณีอัลซาส-ลอร์เรนนี้ ผู้นำอนุรักษนิยมของปรัสเซีย ใช้ประโยชน์จากการกระเพื่อมสร้างความรู้สึก

ชาตินิยมและจินตนาการเรื่องชาติ เพื่อรักษาอำนาจและประโยชน์ทางการเมืองของตนควบคู่ไปกับการสร้างรัฐชาติเยอรมัน (2) จินตนาการความเป็นชาติที่ผูกโยงกับเรื่องดินแดนและการเสียดินแดน ซึ่งได้รับการร้อยเรียงเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แห่งชาติ และได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อและระบบการศึกษา สามารถกลายเป็นความทรงจำร่วมของสังคมที่ทรงพลัง และมีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางความขัดแย้งสันติภาพและความร่วมมือระหว่างรัฐชาติสมัยใหม่ได้ (3) กรณีอัลซาสและลอร์เรนเป็นความขัดแย้งด้านดินแดนและจินตนาการเกี่ยวกับชาติ ที่เชื่อมโยงกับการเกิดรัฐชาติและการแข่งขันทางอำนาจของรัฐชาติในยุโรปด้วยการขยายดินแดน และที่สำคัญเป็นตัวอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นผลกระทบเชิงบวกของการบูรณาการภูมิภาค (regional integration) ในยุโรปที่มีส่วนช่วยแปรเปลี่ยนเขตแดนภายในระหว่างประเทศสมาชิกจากการเป็นเขตแดนที่แบ่งแยกประเทศและผู้คนออกจากกันให้เป็นพรมแดนแห่งการติดต่อของผู้คนและการแลกเปลี่ยนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม และมีส่วนทำให้ความขัดแย้งทางดินแดนระหว่างเยอรมนีกับฝรั่งเศสก้าวสู่พลวัตใหม่

1. แนวคิดและจินตนาการเรื่อง “แผ่นดินพ่อ”

Es braust ein Ruf wie Donnerhall, wie Schwertgeklirr und Wogenprall:	มีเสียงตะโกนเรียก ก้องดังราวกับเสียงฟ้าผ่า ก้องดังราวกับเสียงดาบปะทะกัน ราวกับเสียงคลื่น โหมซัดสาด
Zum Rhein, zum Rhein, zum deutschen Rhein, wer will des Stromes Hüter sein?	ไปที่แม่น้ำไรน์ ไปที่แม่น้ำไรน์ ที่แม่น้ำไรน์ของชาวเยอรมัน ใครจะเฝ้าระวังแม่น้ำไรน์?
Lieb' Vaterland, magst ruhig sein, lieb' Vaterland, magst ruhig sein, Fest steht und treu die Wacht, die Wacht am Rhein. Fest steht und treu die Wacht, die Wacht am Rhein.	แผ่นดินพ่อที่รัก พักผ่อนให้สบาย แผ่นดินพ่อที่รัก พักผ่อนให้สบาย มั่นคงสัตย์ซื่อเฝ้าระวัง เฝ้าระวัง แม่น้ำไรน์ มั่นคงสัตย์ซื่อ เฝ้าระวัง เฝ้าระวัง แม่น้ำไรน์ (แปลคร่าวๆ)

เพลง “เฝ้าระวังแม่น้ำไรน์” (Die Wacht am Rhein)⁴ ข้างต้นเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างยิ่งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงประมาณก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914-1918) ความนิยมในเพลงนี้เกิดควบคู่ไปกับการบวนการสร้างรัฐชาติเยอรมันนับแต่จักรวรรดิโรมันล่มลง ปัญหาทางการเมืองประการหนึ่งในยุโรปตอนกลางซึ่งเป็นที่ตั้งของรัฐใหญ่เล็กจำนวนมาก

คือ การสร้างหน่วยทางการเมืองขนาดใหญ่ที่มีเอกภาพในภาคกลางของยุโรป เพลง “เผ่าระวังแม่น้ำไรน์” สะท้อนแนวคิดและจินตนาการเรื่อง “แผ่นดินพ่อ” ซึ่งแพร่หลายในสังคมรัฐเยอรมันช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 “แผ่นดินพ่อ” เป็นจินตนาการที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ร่วมและความเป็นเอกภาพให้เหล่ารัฐเยอรมันรวมตัวภายใต้ร่มของชาติเยอรมัน เน้นความเข้มแข็งของเพศชายต่างไปจากชนชาติสลฟที่ถูกมองว่าเป็นเพศหญิงและอ่อนแอกว่า⁵

จินตนาการเกี่ยวกับ “แผ่นดินพ่อ” ในรัฐเยอรมันตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึง การรวมชาติเยอรมันในปี 1871 (German unification) มีอยู่ 2 ระดับด้วยกันคือ แผ่นดินพ่อที่หมายถึงรัฐก่อนการเกิดรัฐชาติและแผ่นดินพ่อที่เป็นรัฐชาติ เหตุที่จินตนาการ “แผ่นดินพ่อ” แบ่งออกเป็นสองประเภทเนื่องมาจากลักษณะการเมืองการปกครองก่อน ค.ศ. 1871 มีอยู่สองระดับด้วยกันคือ ระดับรัฐใหญ่เล็ก และระดับใหญ่ขึ้นซึ่งเกิดจากการรวมตัวของรัฐเยอรมันที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ตลอดประวัติศาสตร์ เช่น หลังจากจักรวรรดิโรมันทางตะวันตกล่มสลายลงเกิดการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของเหล่ารัฐต่างๆ ภายใต้ชื่อจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ และต่อมาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายใต้ชื่อ German Confederation⁶ ทว่าการรวมตัวกันภายใต้ระบบเหล่านี้ไม่ยั่งยืนยาว ก่อนการเกิดรัฐชาติเยอรมัน “แผ่นดินพ่อ” ที่เป็นรัฐจึงหมายถึง ความคิดและความผูกพันของประชาชนรัฐเยอรมันต่างๆ ที่มีต่อรัฐที่ตนอาศัยอยู่ว่าเป็นแผ่นดินเกิดหรือบ้านเกิดที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อาจกล่าวได้ว่า จินตนาการแผ่นดินพ่อระดับรัฐเล็กๆ นี้มีมาเพราะทั้งจากบริบทสังคมการเมืองของรัฐเยอรมัน และจากความเปลี่ยนแปลงในทวีปยุโรปและนานาชาติ ความคิดเรื่องแผ่นดินพ่อดังกล่าวนี้เกิดท่ามกลางกระแสแนวคิดชาตินิยม และการแข่งขันระหว่างรัฐชาติในยุโรปที่แพร่หลายในยุคศตวรรษที่ 19 รัฐเยอรมันต่างพากันส่งเสริมและเผยแพร่แนวคิดเรื่องแผ่นดินพ่ที่มีลักษณะผูกพันกับท้องถิ่นของรัฐนั้นๆ เพื่อประโยชน์ทางการเมืองภายในและเพื่อสร้างเกียรติภูมิของรัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและนานาชาติ

Abigail Green เสนอว่าแนวคิดดังกล่าวนี้ได้รับการพัฒนาด้วยการสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ของสมาคมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแต่ละรัฐที่ผุดขึ้นราวกับดอกเห็ด และได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองแต่ละรัฐอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังได้รับการเผยแพร่ผ่านนโยบายทางวัฒนธรรมเช่น ประเพณีใหม่ๆ การศึกษาและงานรื่นเริง ความนิยมใช้นโยบายทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความรักและผูกพันกับรัฐนี้เป็นอิทธิพลของการปฏิวัติฝรั่งเศส กล่าวคือเมื่อเกิดการปฏิวัติฝรั่งเศสขึ้น ประเพณีแบบเก่าที่ล้าสมัยไม่เหมาะสมกับฝรั่งเศสยุคใหม่ ส่งผลให้มีการสร้างประเพณีใหม่ๆ เพื่อตอบสนองและสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบใหม่ของฝรั่งเศส บรรดารัฐเยอรมันและรัฐชาติต่างๆ ในยุโรปล้วนได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ดังกล่าวจากฝรั่งเศส⁷

“แผ่นดินพ่อดังกล่าวนี้” นั้นอาจถือเป็นส่วนต่อขยายของจินตนาการ “แผ่นดินพ่อดังกล่าวนี้” จินตนาการ “แผ่นดินพ่อดังกล่าวนี้” มีพลังในการสร้างชาติเยอรมัน ถ้าถือว่าชาติและความเป็นชาติเป็นส่วนประกอบสำคัญของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและภาวะความเป็นสมัยใหม่ (modernity) จินตนาการ “แผ่นดินพ่อดังกล่าวนี้” ก็กลายเป็นเนื้อเดียวกับภาวะสังคมการเมือง เศรษฐกิจ

และความเป็นสมัยใหม่ในเวลานั้น Gerard Delanty⁸ เสนอว่าภาวะความเป็นสมัยใหม่ทำให้เกิดความขัดแย้งหลายด้านที่ผลักดันให้เกิดพัฒนาการของความเป็นสมัยใหม่เอง คู่ความขัดแย้งหนึ่งที่เป็นภาวะของความเป็นสมัยใหม่คือ ความแตกต่าง (differentiation) และการบูรณาการ (integration) ซึ่งจินตนาการแผ่นดินพอก็ขึ้นอยู่กับหลักการของคู่ขัดแย้งนี้ กล่าวคือ เน้นความแตกต่างระหว่างพลเมืองที่มีเชื้อชาติและภาษาต่างกัน ในกรณีการสร้างรัฐชาติของเยอรมนี คือความแตกต่างระหว่างคนพูดภาษาเยอรมันที่อาศัยอยู่ในรัฐเยอรมันและที่อื่นๆ กับคนเชื้อชาติอื่นๆ ที่พูดภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาเยอรมันที่อาศัยอยู่ในรัฐเยอรมันและในที่อื่นๆ ในขณะที่เดียวกัน จินตนาการแผ่นดินพอนำการบูรณาการของทั้งนี้และผู้คนเชื้อชาติเยอรมันที่พูดภาษาเยอรมันเข้าด้วยกันภายใต้ร่มใหญ่ของรัฐชาติ ซึ่งจินตนาการนี้ได้รับการถ่ายทอดให้กลายเป็นภาวะทางสังคมการเมือง ด้วยกิจกรรมทางสังคมการเมืองต่างๆ ที่ก่อให้เกิดรัฐชาติและความเป็นชาติ

การปฏิวัติอุตสาหกรรมและระบบจักรวรรดินิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้จินตนาการเรื่องแผ่นดินพอรัฐชาติและความรักชาติกลายเป็นภาวะทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความซับซ้อนทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การสร้างชาติและชาตินิยมในยุโรปในยุคนี้เน้นการสร้างเนื้อที่ของชาติ ด้วยการสร้างดินแดนแห่งชาติทั้งในยุโรปและนอกยุโรป ด้วยการแข่งขันสร้างระบบจักรวรรดินิยม⁹ จินตนาการ “แผ่นดินพอรดับรัฐชาติ” มีพลังกลายเป็นภาวะทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจโดยเฉพาะผ่านการทำสงครามสร้างชาติเยอรมันโดยหนึ่งในนั้นคือสงครามระหว่างเหล่ารัฐเยอรมัน นำโดยปรัสเซียกับจักรวรรดิฝรั่งเศสในช่วงทศวรรษ 1870 ที่เรียกว่า สงครามฟรังโก-ปรัสเซีย (Franco-Prussia War) รัฐเยอรมันภายใต้การนำของปรัสเซียชนะสงครามดังกล่าว ระหว่างการรุกคืบโจมตีฝรั่งเศส เยอรมนีผนวกเนื้อที่ส่วนใหญ่ของแคว้นอัลซาสและเนื้อที่บางส่วนของแคว้นลอร์เรนซึ่งเป็นแคว้นชายแดนของฝรั่งเศสติดกับชายด้านตะวันตกเป็นของตน ดินแดนส่วนนี้ถูกยึดนั้นได้รับการเรียกง่าย ๆ ควบคู่กันว่า “อัลซาส-ลอร์เรน” ชัยชนะครั้งนี้ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การเกิดรัฐชาติเยอรมัน หรือที่ในเวลานั้นเรียกว่า จักรวรรดิเยอรมัน (German Empire) ด้วยการที่ปรัสเซียประกาศ Declaration of the German Empire ที่พระราชวังแวร์ซายน์ของฝรั่งเศสในเดือนมกราคมปี 1871

2. การสร้างรัฐชาติเยอรมัน ชาตินิยม และประชาธิปไตย

2.1 ปรัสเซียกับกระแสชาตินิยมและรัฐชาติ

ประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจการเมืองหลายประการ เช่น อัตราประชากรที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก ปัญหาของเมืองใหญ่อันเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการเกษตรล้มไม่พอเพียงในการเลี้ยงประชากรที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากความแห้งแล้ง ประกอบกับกระแสชาตินิยมเสรีนิยมในหมู่ประชาชนคนชั้นกลางยุโรป ความต้องการสร้างรัฐชาติ

และระบอบรัฐธรรมนูญเพื่อให้ประชาชนและคนชั้นกลางมีส่วนร่วมในการปกครอง จนเกิดเป็นคลื่นเหตุการณ์ที่รู้จักกันในนาม การปฏิวัติปี 1848 ทั่วทั้งยุโรป แต่มีปัจจัยหลายประการรวมทั้งอัตราการอ่านออกเขียนได้ ทำให้การหาแนวร่วมมวลชนไม่ได้กว้างขวางเท่าที่ควร ส่งผลให้กระบวนการสร้างรัฐชาติโดยคนชั้นกลางและมวลชนไม่ได้เกิดขึ้น ทว่าแนวคิดชาตินิยมและการสร้างรัฐชาติยังเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองโดยทั่วไปรวมทั้งในกลุ่มรัฐเยอรมัน นอกจากนี้พัฒนาการดังกล่าวแล้วความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในยุโรปก็มีผลต่อความต้องการสร้างรัฐชาติเยอรมัน และความแพร่หลายของแนวคิดชาตินิยม ดุลอำนาจในยุโรปในช่วงเวลานี้ขึ้นอยู่กับ ฝรั่งเศส อังกฤษ รัสเซีย และกลุ่มการเมืองของบรรดารัฐเยอรมันซึ่งรวมถึงออสเตรียและปรัสเซีย มีเนื้อที่ดินแดนกว้างขวางในตอนกลางของทวีปยุโรป

การขยายอำนาจของฝรั่งเศสที่มาพร้อมกับการสถาปนาสาธารณรัฐที่ 2 ของนโปเลียนที่ 3 และการทำสงครามไครเมีย (ค.ศ. 1854-1856) ทำให้รัสเซียและออสเตรียอ่อนแอลง ประกอบกับความสำเร็จของฝรั่งเศสในการกู้เกียรติภูมิของชาติกลับคืนมาจากการทำสงครามและการขึ้นมาใช้อำนาจของนักการเมืองรุ่นใหม่ในอิตาลีและในกลุ่มรัฐเยอรมันโดยเฉพาะ ออทโท ฟอน บิสมาร์ค (Otto von Bismarck) แห่งปรัสเซีย ทำให้ความหวาดเกรงเรื่องการขยายอำนาจของฝรั่งเศสโดยเฉพาะความพยายามของฝรั่งเศสในการสร้างแนวเขตแดนด้านแม่น้ำไรน์ติดกับเยอรมนี เป็นแรงผลักดันให้แนวคิดชาตินิยมและความต้องการสร้างรัฐชาติเยอรมันเข้มข้นขึ้น กลุ่มคนชั้นกลางและกลุ่มเสรีนิยมเริ่มมองเห็นว่าต้องได้รับแนวร่วมจากกลุ่มอำนาจรัฐส่วนบิสมาร์คก็เล็งเห็นประโยชน์จากการใช้แนวคิดชาตินิยมในการสร้างรัฐชาติ ทว่าแนวคิดในการสร้างรัฐชาติเยอรมันของคนสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันและสามารถเรียกได้ว่าเป็นทวิลักษณ์

2.2 ทวิลักษณ์ของรัฐชาติเยอรมันในจินตนาการชาตินิยม

ตามที่กล่าวไว้แต่ต้นแล้วว่า จินตนาการความเป็นชาติเยอรมันเกิดมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ในปรัสเซีย ทั้งนักบวชและอาจารย์มหาวิทยาลัยต่างพากันพูดถึงรัฐชาติเยอรมันที่มีเอกภาพและเป็น “แผ่นดินพ่อ” (fatherland) อย่างยกย่องชื่นชม¹⁰ กระแสสำนึกของความเป็นชาติมีพลังในสังคมปรัสเซียและรัฐอื่นๆ ใน North German Federation ซึ่งเป็นหน่วยทางการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวของรัฐเยอรมันซึ่งมาแทนที่ German Confederation ในช่วงเวลาหลังสงครามระหว่างปรัสเซียกับออสเตรีย โดยความคิดเรื่องชาติและความต้องการให้เกิดรัฐชาตินี้มี 2 คุณลักษณะคือ (1) ต้องการให้รวมเหล่ารัฐเยอรมัน (deutsche Einigung) เข้าด้วยกันให้เป็นรัฐชาติ (nation-state) ที่มีเอกภาพ เนื่องจากการมีดินแดนและเขตแดนที่แน่นอนถือเป็นคุณลักษณะประการหนึ่งของรัฐชาติ (2) ต้องการให้รัฐชาติที่เกิดขึ้นมีความเป็นประชาธิปไตย แต่การตีความความเป็นประชาธิปไตยนี้แตกต่างกันไปตามจุดยืนทางการเมืองและผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มการเมืองต่างๆ ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างพวกก้าวหน้าเสรีนิยมกับกษัตริย์และขุนนางอนุรักษ์นิยมในปรัสเซียอยู่เนืองๆ

2.3 บิสมาร์คกับการเน้นคุณลักษณะเดียวของชาติเพื่อแก้ปัญหาการเมืองภายใน

เมื่อบิสมาร์คดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งปรัสเซียในปี 1862 ถือเป็นจุดสำคัญของการใช้ชาตินิยมเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาการเมืองภายในด้วยการเน้นสร้างชาติเยอรมันโดยวิธีการดังกล่าวทำให้ ประการแรกได้รับความร่วมมือจากกลุ่มชาตินิยม เสรีนิยม และกลุ่มก้าวหน้าพร้อมๆ กับการสนับสนุนจากประชาชนในทางการเมือง ประการที่สองสามารถใช้เรื่องการสร้างชาติเยอรมันเป็นข้ออ้างในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มคนชั้นสูงและควบคุมการใช้อำนาจอย่างเสรีของราชวงศ์โฮเฮนโซลเลิร์น (Hohenzollern) ไปพร้อมกัน ตัวอย่างที่สำคัญคือ วิกฤตการณ์งบประมาณทางการทหารและรัฐธรรมนูญในรัฐสภาของปรัสเซีย

นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1850 เป็นต้นมา กลุ่มก้าวหน้าเริ่มมีบทบาทสำคัญในการสร้างความกดดันทางการเมืองทั้งในและนอกรัฐสภา การเคลื่อนไหวนอกสภาทำในนามองค์กร เช่น National Union ส่วนในรัฐสภากลุ่มก้าวหน้าเริ่มมีสมาชิกมากขึ้น โดยเฉพาะในปี 1862 สมาชิกสภาจากกลุ่มก้าวหน้าเพิ่มมากถึง 135 เสียง สิ่งที่กลุ่มนี้ต้องการคือ การทำให้รัฐธรรมนูญและระบบสภาีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ความต้องการดังกล่าวนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับรัฐสภาอยู่เนืองๆ ฝ่ายพรรคก้าวหน้า (Progressive Party) ต้องการให้รัฐสภาีบทบาทในการกำหนดนโยบายเรื่องการปฏิรูปและเงินงบประมาณของกองทัพ ส่งผลให้สถานการณ์การเมืองตึงเครียดและกษัตริย์ไม่สามารถจัดการได้ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวบิสมาร์คใช้ความคิดชาตินิยมที่แพร่หลายให้เป็นประโยชน์ อ้างถึงความจำเป็นเฉพาะหน้าของการรวมชาติเยอรมันให้อยู่เหนือความเป็นประชาธิปไตยทางการเมือง แล้วดำเนินการเรื่องเงินงบประมาณกองทัพโดยไม่รอรับความเห็นชอบจากสภา ความมีอิสระในการเพิ่มงบและการจัดการทางทหาร ช่วยให้บิสมาร์คสร้างชาติเยอรมันด้วยการใช้กำลังทหารขยายและครอบครองดินแดนไปพร้อมๆ กับกระตุ้นความรัก “แผ่นดินพ่อระดับชาติ” ด้วยเรื่อง “แผ่นดินพ่ที่หายไป” (lost territories) กรณีอัลซาส-ลอร์เรนถือเป็นส่วนหนึ่งของการใช้นโยบายชาตินิยมเพื่อแก้ไขปัญหาทางการเมืองภายในควบคู่ไปกับการสร้างชาติเยอรมัน

การขยายดินแดนเพื่อสร้างชาติเยอรมันมีการดำเนินงานด้วยการทำสงครามเป็นสามระยะด้วยกัน คือ (1) ปี 1864 ปรัสเซียทำการยึดชเลสวิก (Schleswig) และโฮลชไตน์ (Holstein) จากเดนมาร์ก เป็นการขยายเนื้อที่การรวมชาติเยอรมันออกไปทางเหนือ (2) ปี 1866 ทำสงครามกับจักรวรรดิออสเตรีย และสามารถเอาชนะยักษ์ใหญ่ได้ ทำให้ปรัสเซียเป็นผู้นำก่อตั้ง North German Federation ในปีเดียวกัน เนื่องจากสามารถผนวกดินแดนได้กว้างขวางมากขึ้น การรวมตัวกันในรูปของ North German Federation แสดงความเข้มแข็งของรัฐเยอรมันภายใต้การนำของปรัสเซีย ทว่าการรวมตัวดังกล่าวยังไม่ตอบสนองต่อการเรียกร้องและต้องการของแนวคิดชาตินิยมและเสรีนิยมที่แพร่กระจายในหมู่ชนชั้นกลางผ่านวัฒนธรรมการพิมพ์และการศึกษาโดยเฉพาะในแง่ที่ว่า North German Federation ยังคงเป็นการรวมตัวของรัฐอิสระซึ่งหมายถึงว่ารัฐเยอรมันยังก้าวไปไม่ถึงการรวมตัวเป็นรัฐชาติ (Nation State) ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และที่สำคัญคือ เหล่ารัฐเยอรมันทางใต้ยังไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของเฟ็ดเดอเรชั่นในที่สุดนำไปสู่ (3) สงครามฟรังโก-ปรัสเซียกับจักรวรรดิฝรั่งเศสในปี 1870-1871

3. สงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียและการยึดอัลซาส-ลอร์เรน

จักรวรรดิฝรั่งเศสกับบรรดารัฐเยอรมันมีความไม่ลงรอยกันเรื่องของการขยายเนื้อที่เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่มาก่อน ฝรั่งเศสต้องการมีอิทธิพลเหนือดินแดนในยุโรปซึ่งรวมทั้งการครอบครองดินแดนแถบแม่น้ำไรน์ ตั้งแต่ทศวรรษ 1860 เป็นต้นมา ปรัสเซียดำเนินการขยายอำนาจอย่างจริงจัง ส่วนฝรั่งเศสเตรียมความพร้อมด้านกองทัพไว้แถบชายแดนด้านเยอรมนีสามแห่ง คือ (1) ที่สตราสบูร์ก (Strasbourg) ซึ่งอยู่ในแคว้นลอร์เรน (2) ที่เมทซ์ (Metz) และ (3) ที่ชาลองส์ (Châlons) ฝ่ายปรัสเซียประสบความสำเร็จในการกีดกันออสเตรียออกจากการรวมรัฐชาติเยอรมัน ด้วยการเป็นผู้นำรวมรัฐเยอรมันทางเหนือและตอนกลางเข้าเป็น North German Federation แต่การรวมรัฐชาติเยอรมันยังไม่สมบูรณ์เนื่องจากชาติรัฐเยอรมันทางตอนใต้ปรัสเซียพยายามใช้การทำสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย เป็นข้ออ้างและแรงจูงใจทางการเมืองที่สำคัญในการชักจูงให้รัฐทางตอนใต้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ North German Federation

สเปนเป็นผู้เปิดโอกาสให้ปรัสเซียและฝรั่งเศสหาเหตุทำสงคราม ในปี 1868 เกิดการปฏิวัติในสเปนทำให้พระราชินีลี้ภัยทางการเมืองไปนอกประเทศ ส่งผลให้บัลลังก์สเปนว่างลงรัฐบาลทหารพยายามหาผู้เหมาะสมที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มการเมืองในประเทศแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ในที่สุดจึงมีการพิจารณาหาผู้เหมาะสมที่อยู่นอกคาบสมุทรไอบีเรีย หนึ่งในสามนั้นเป็นสมาชิกราชวงศ์โฮเฮนโซลเลิร์นชื่อ เจ้าชายลีโอโพล¹¹ (Prince Leopold) การเชิญเจ้าชายลีโอโพลนี้นิยมเรียกกันว่า “โฮเฮนโซลเลิร์นแคนดิเดตซี” (Hohenzollern candidacy) เหตุผลที่รัฐบาลสเปนเชิญเจ้าชายลีโอโพล เนื่องจากเจ้าชายองค์นี้สมรสกับเจ้าหญิงองค์หนึ่งแห่งโปรตุเกส¹² ซึ่งในภายภาคหน้าสามารถเปิดโอกาสให้สเปนรวมดินแดนในคาบสมุทรไอบีเรียให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ คำเชิญดังกล่าวเป็นประโยชน์ในทางการเมืองต่อปรัสเซีย แต่สำหรับฝรั่งเศสแล้ว ความคิดที่ว่าราชวงศ์โฮเฮนโซลเลิร์นจะล้อมขนาบฝรั่งเศสทั้งจากทางใต้และทางตะวันออกเป็นสิ่งที่น่าไปเสียหน้าที่ 3 และรัฐบาลฝรั่งเศสรับไม่ได้

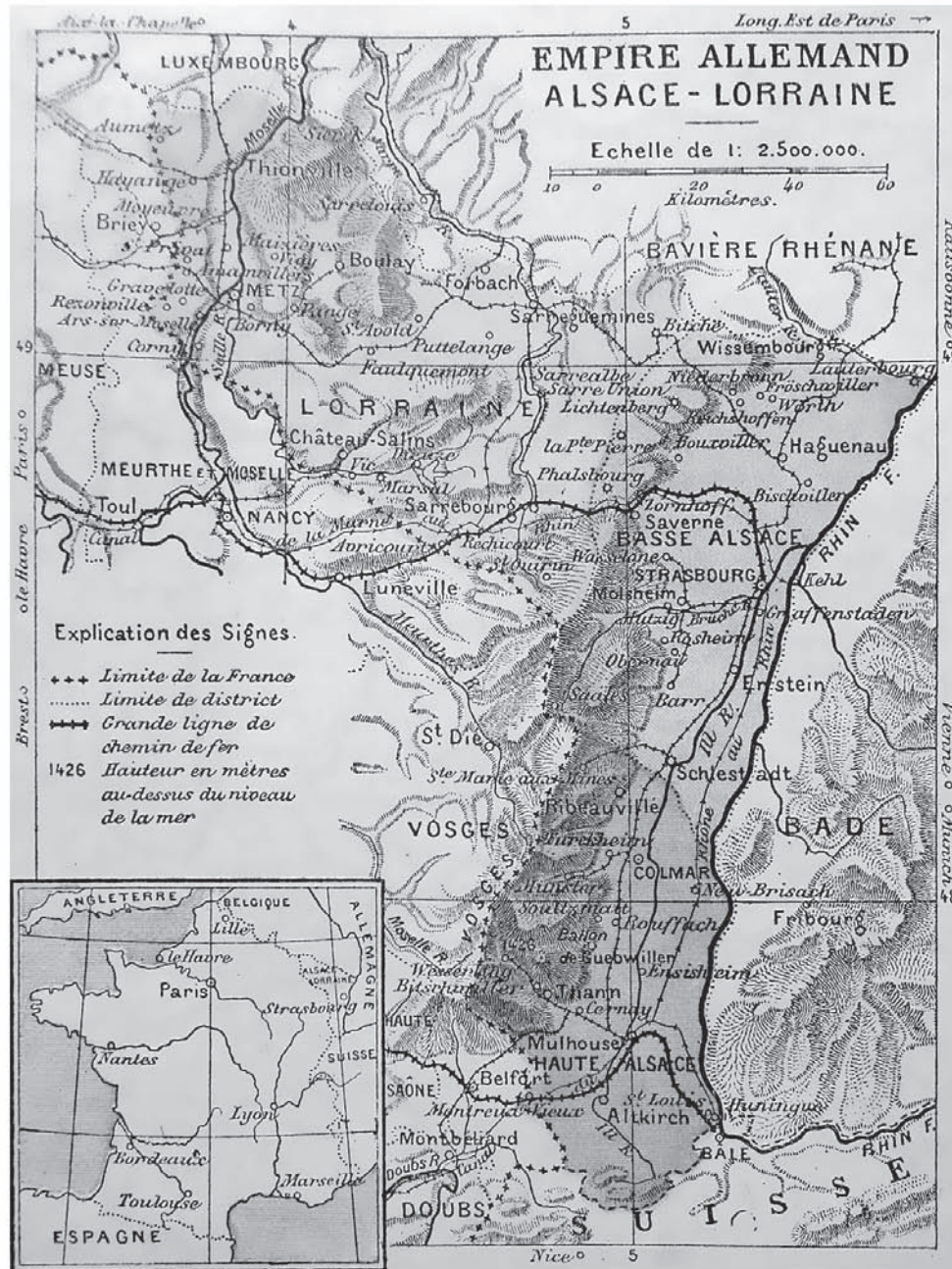
นโปเลียนที่ 3 เคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยการตั้งกรามอนต์ (Antoine Alfred Agénor, Duc de Gramont) แห่งสถานทูตเวียนนาผู้ไม่นิยมปรัสเซีย ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศในวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1870 กรามอนต์เปิดฉากด้วยการถามไปทางปรัสเซียถึงความเกี่ยวข้องของปรัสเซียกับการเชิญเจ้าชายลีโอโพลเป็นกษัตริย์สเปน บิสมาร์คตอบว่า คำถามดังกล่าวเป็นการก้าวร้าวไม่ให้เกียรติกัน สถานการณ์เริ่มไม่ดีแล้วในตอนนั้น แต่ในไม่ช้าด้วยการสนับสนุนของ Council of Ministers กรามอนต์ประกาศ corps législatif ซึ่งเนื้อหาหลักคือ ฝรั่งเศสเห็นว่า “การเสนอชื่อเจ้าชายลีโอโพลถือเป็นการคุกคามการคานอำนาจในยุโรป และคุกคามเกียรติภูมิรวมทั้งประโยชน์ทั้งปวงของฝรั่งเศส”¹³ วันที่ประกาศเป็นวันที่ 6 กรกฎาคม หลังจากนั้นอีกเพียงสิบสามวันฝรั่งเศสประกาศสงครามกับปรัสเซีย แต่นี่ยังไม่ใช่วัจุดชนวนให้สงครามปะทุ

นับแต่เจ้าชายลีโอโปลด์รับทราบคำเชิญให้เป็นกษัตริย์สเปน บิสมาร์คเล็งผลเลิศทางการเมืองไว้ว่า ไม่ว่าจะปฏิกริยาของฝรั่งเศสจะเป็นเชิงลบหรือบวก ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อปรัสเซีย และการรวมรัฐเยอรมันให้เป็นรัฐชาติ โดยมีปรัสเซียเป็นผู้นำ ถ้าฝรั่งเศสไม่แสดงปฏิกริยาใดๆ ปรัสเซียย่อมได้ประโยชน์จากการมีอิทธิพลในคาบสมุทรไอบีเรียและขนานล้อมรอบจักรวรรดิฝรั่งเศส บิสมาร์คหวังว่าฝรั่งเศสจะต่อต้านคำเชิญดังกล่าว เนื่องจากตนสามารถใช้ประโยชน์ด้วยการสร้างประเด็นทางการเมืองว่า ฝรั่งเศสต่อต้านราชวงศ์โฮเฮนโซลเลิร์น ด้วยการคัดค้านการขึ้นครองบัลลังก์สเปนของเจ้าชายแห่งราชวงศ์นี้ ปฏิกริยาของฝรั่งเศสเป็นไปตามที่คาดหวัง

ฝรั่งเศสเป็นผู้ประกาศสงครามกับปรัสเซียเยอรมันในวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1871 ผู้ยื่นเชื้อไฟคือนักการเมืองทั้งในเยอรมนีและฝรั่งเศสที่หวังจะใช้ไฟชาตินิยมเพื่อเป้าหมายทางการเมืองภายใน มีการใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ในการสร้างกระแสชาตินิยม เรื่องเกิดขึ้นเมื่อฝรั่งเศสส่งทูตขอเข้าพบกษัตริย์วิลเฮล์มที่ 1 หลังจากประกาศ corps législatif กษัตริย์วิลเฮล์มที่ 1 ให้ทูตของฝรั่งเศสเคานต์วินเซนต์ เบเนเดตตี (Count Vincent Benedetti) เข้าพบที่เอ็มส์ (Ems) ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนรักษาพระองค์ เบเนเดตตีรายงานไปยังปารีสพร้อมกับปิดท้ายว่าทางกษัตริย์วิลเฮล์มที่ 1 พยายามซื้อเวลา ทั้งที่ในเวลานั้นเจ้าชายลีโอโปลด์ได้ปฏิเสธคำเชิญของสเปนแล้ว ส่วนบิสมาร์คใช้สื่อมวลชนกระตุ้นให้เกิดไฟชาตินิยมโหมกระพือทั้งในรัฐเยอรมันและฝรั่งเศสด้วยเผยแพร่สิ่งที่เรียกว่า “เอ็มส์ดีสแพทช์” (Ems Dispatch) ซึ่งมาจากข้อความบันทึกภายในของกษัตริย์วิลเฮล์มที่ 1 ที่กล่าวถึงการเข้าพบทำนองว่าฝรั่งเศสดูหมิ่นกษัตริย์ปรัสเซียและแคว้นปรัสเซีย ไฟสงครามก่อตัวและจบลงด้วยชัยชนะของปรัสเซีย

4. ยึดอัลซาส-ลอร์เรนกลับมาแล้ว...ແພ່ดินพ่อกี้รัก

ในช่วงที่เกิดสงครามฟรังโก-ปรัสเซีย กระแสชาตินิยมพุ่งขึ้นสูงทั้งในเยอรมนีและฝรั่งเศสเมื่อกองทัพเยอรมนียึดอัลซาสได้ในวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ. 1870 บิสมาร์คประกาศชัดเจนว่าต้องการผนวกอัลซาสและเมทซ์ (Metz) เข้ากับจักรวรรดิเยอรมัน¹⁴ ช่วงเวลาเดียวกันหนังสือพิมพ์เยอรมันประโคมข่าวและสนับสนุนการผนวกอัลซาส-ลอร์เรน ในเวลานั้นเป็นที่ชัดเจนแก่บิสมาร์คและนักการเมืองปรัสเซียว่าการส่งเสริมการโฆษณาชวนเชื่อว่ายึดอัลซาส-ลอร์เรนเป็นแผ่นดินพ่อกี้ที่หายไปนั้น สามารถกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมและเน้นการรวมเยอรมัน เพื่อประโยชน์ทางการเมืองของกษัตริย์และขุนนางอนุรักษนิยมแห่งปรัสเซียได้ เหตุที่การโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าวมีผลเนื่องจากก่อนหน้าสงครามนักคิดนักเขียนเยอรมันมีความสนใจเขียนและเผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับดินแดนของคนพูดภาษาเยอรมันที่กระจัดกระจายอยู่ในรัฐต่างๆ ทั่วทวีปยุโรป แนวคิดนี้ยังได้รับการบรรจุไว้ในตำราเรียน ทางกรปรัสเซียเองก็ส่งเสริมเผยแพร่แนวคิดเรื่องดินแดนของคนพูดภาษาเยอรมัน

แผนที่ แสดงอัลซาล-ลอร์เรนเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิเยอรมนี

แหล่งที่มา: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/22/Alsace-lorraine. lorraine.JPG>

ค้นคว้าวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2556

เดือนมกราคม ค.ศ. 1871 ฝรั่งเศสจำต้องยอมเจรจากับปรัสเซียเพื่อยอมแพ้ และในที่สุดสงครามพรีงโก-ปรัสเซียจบลงด้วยการเซ็นสนธิสัญญาแฟรงก์เฟิร์ต (Treaty of Frankfurt) ของคู่สงครามในวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1871 เหตุการณ์นับตั้งแต่เริ่มสงครามจนถึงฝรั่งเศสยอมแพ้ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของสงครามที่มีต่อเป้าหมายการรวมชาติเยอรมันและการใช้ประเด็นดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ในทางการเมืองภายใน มีการใช้สัญลักษณ์และแนวคิดชาตินิยม

ในสามกรณีด้วยกันคือ หนึ่ง เป้าหมายของการเอาชนะสงครามกับฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ และยึดดินแดนกลับคืนมาได้ช่วยสร้างความเป็นเอกภาพและอัตลักษณ์ของรัฐชาติเยอรมัน กรณีที่สองในวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1871 มีการประกาศตั้งรัฐชาติของชาวเยอรมันตาม Declaration of German Empire และการสถาปนากษัตริย์วิลเฮิมที่ 1 ของปรัสเซียเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิเยอรมนี¹⁵ ที่พระราชวังแวร์ซายน์¹⁶ ซึ่งเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางอำนาจของกษัตริย์ฝรั่งเศส ถือได้ว่าเป็นการประกาศความยิ่งใหญ่ของเยอรมนีเหนือฝรั่งเศสที่เคยมีอำนาจเกรียงไกร กรณีที่สามคือ การผนวกอัลซาสและลอร์เรนตามที่ปรัสเซียต้องการ ดังปรากฏในสนธิสัญญาแฟรงก์เฟิร์ต ทั้งสองกรณีนี้เกี่ยวโยงกันเนื่องจากแนวคิดชาตินิยมเยอรมันซึ่งผูกกับแนวคิดการรวมชาติเยอรมันของคน และดินแดนที่พูดภาษาเยอรมันนั้นเกี่ยวพันกับการสร้างโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์และความทรงจำที่ถือเอาจักรวรรดิฝรั่งเศสเป็นศัตรู กล่าวคือดินแดนของคนี่พูดภาษาเยอรมันตามโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์และความทรงจำนี้ เป็นดินแดนที่กว้างขวาง แต่ด้วยการขยายอำนาจของจักรวรรดิฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 และ 18 ทำให้ดินแดนของชนที่พูดภาษาเยอรมันลดขนาดลง

ภาพการสถาปนากษัตริย์วิลเฮิมที่ 1 ของปรัสเซียเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิเยอรมนีที่พระราชวังแวร์ซายน์
แหล่งที่มา: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/17/Wernerprokla.jpg>
ค้นคว้าวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2556

ทว่าเนื้อที่ดินแดนที่เยอรมนียึดครองนั้นเป็นการลากเส้นพรมแดนขึ้นมาใหม่ที่ต่างไปจากดินแดนที่ฝรั่งเศสเคยยึดไป โดยยึดดินแดนของอัลซาสเกือบทั้งหมดและยึดดินแดนสามในสี่ส่วนของลอร์เรนเท่านั้น ดังนั้นการที่ปรัสเซียยึดดินแดนอัลซาส-ลอร์เรนตามที่อ้างว่าเพื่อเอาแผ่นดินพ้อคืน จึงเป็นไปในลักษณะการสร้างชาติทางสัญลักษณ์และดินแดนพร้อม ๆ กับผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์การทหารและแหล่งแร่เหล็กในลอร์เรน

5. อัลซาส-ลอร์เรน ลูก (เลี้ยง) ของแผ่นดินพ่อ

ก่อนสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย ในโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์และความทรงจำของเยอรมนี แคว้นอัลซาสและแคว้นลอร์เรนเป็นเสมือนความขัดแย้งทางดินแดนและความขัดแย้งระหว่างชนชาติฝรั่งเศสและเยอรมัน ทว่าหลังสงครามอัลซาส-ลอร์เรน กลายเป็นปัญหาดินแดนภายในของเยอรมนี การที่แคว้นอัลซาสและลอร์เรนได้รับการผนวกเข้ากับฝรั่งเศสนานกว่าสองศตวรรษ ทำให้สภาพความเป็นจริงทางด้านภาษาและวัฒนธรรมในแคว้นทั้งสองแตกต่างไปจากความเป็นดินแดนที่พูดภาษาเยอรมันตามที่ถูกสร้างในหนังสือและตำราเรียนเยอรมัน ผู้คนจำนวนมากในดินแดนที่ถูกยึดครองมีความใกล้ชิดทางภาษาและวัฒนธรรม และมีความเป็นชาวฝรั่งเศสมากกว่าเยอรมัน ปัญหาหลักของเยอรมนีคือ จะปกครองอัลซาส-ลอร์เรนอย่างไร และจะทำให้อัลซาส-ลอร์เรนมีความเป็นเยอรมันอย่างไร

การบูรณาการจึงเป็นประเด็นสำคัญและกลายเป็นปัญหาใหญ่ ด้วยการที่ผู้นำเยอรมนีไม่ต้องการให้ดินแดนที่ได้มาใหม่นี้เป็นของรัฐใดรัฐหนึ่งในจักรวรรดิ แต่ต้องการให้เป็นดินแดนของจักรวรรดิโดยตรง ทำให้อัลซาส-ลอร์เรนไม่ได้เป็นสมาชิกของจักรวรรดิ แต่เป็นเพียงดินแดนของจักรวรรดิอยู่นานถึง 40 ปี ซึ่งหมายถึงว่าอัลซาส-ลอร์เรนไม่มีสถานะเป็นรัฐเหมือนรัฐอื่นๆ 29 รัฐในจักรวรรดิ กล่าวคือ ไม่มีรัฐบาลอิสระเหมือนรัฐเยอรมันอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกของจักรวรรดิ และไม่มีตัวแทนในการบริหารจักรวรรดิ¹⁷

การปกครองอัลซาส-ลอร์เรนก่อนปี ค.ศ. 1911 แบ่งเป็นสี่ระยะด้วยกันคือ (1) ระหว่างเดือนสิงหาคม 1870 ถึงมิถุนายน 1871 ถูกปกครองด้วยผู้ว่าการที่เป็นทหารซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากจักรพรรดิ (2) ตั้งแต่ 28 มิถุนายน 1871 ถึง 31 ธันวาคม 1873 การปกครองอัลซาส-ลอร์เรนเป็นไปตามบทกฎหมายการผนวกดินแดนฉบับ 9 มิถุนายน ค.ศ. 1871 ซึ่งหมายถึงว่าอัลซาส-ลอร์เรนอยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของจักรพรรดิ (3) เป็นระยะที่มีการใช้รัฐธรรมนูญของจักรวรรดิในอัลซาส-ลอร์เรนตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1874 การปกครองในระยะที่สามนี้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงวันที่ 28 พฤษภาคม 1877¹⁸ ในช่วงนี้เองจักรวรรดิปกครองอัลซาส-ลอร์เรนด้วยการตั้งองค์กรที่เรียกว่า “Landesausschuss” (คณะกรรมการดินแดน) (4) นับแต่ปี 1911 มีการตั้งหน่วยงานที่เหมือนรัฐสภาที่ประกอบด้วยสภาบนและสภาล่าง แต่การเลือกตั้งสมาชิกของทั้งสองสภานั้นไม่เปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้ามาบริหารงาน เนื่องจากใช้ระบบการแต่งตั้งจากส่วนกลางและการลงคะแนนลับ

ในช่วงแรกที่เยอรมนียึดครองอัลซาส-ลอร์เรนได้อนุญาตให้ชาวอัลซาส-ลอร์เรนอพยพออกไปได้ภายในสิ้นเดือนกันยายน ค.ศ. 1872 หากไม่ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองของเยอรมนีในช่วงเวลานั้น มีชาว อัลซาส-ลอร์เรน จำนวน 60,000 คน ย้ายไปที่ฝรั่งเศสและแอลจีเรีย ซึ่งเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส¹⁹ แม้ว่าพันทกำหนดเวลาที่ได้รับอนุญาตให้ทำการอพยพ แต่ชาวอัลซาส-ลอร์เรนจำนวนมากยังพยายามอพยพออกจากพื้นที่เพื่อไปอยู่ในดินแดนฝรั่งเศสส่วนที่ยังอยู่ก็พยายามรักษาสีหัตถ์ความเป็นคนต่างชาติเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกเกณฑ์เป็นทหารใน

กองทัพเยอรมนี²⁰ การปกครองอัลซาส-ลอร์เรนของเยอรมนีเป็นการปกครองที่สร้างความไม่เท่าเทียมกัน ชาวอัลซาส-ลอร์เรนมักได้รับการกีดกันไม่ให้อ่านหนังสือพิมพ์หรือทำกิจกรรมใดๆ ที่แสดงความเป็นฝรั่งเศส และเป็นที่ยืนยันว่าชาวอัลซาส-ลอร์เรนไม่มีโอกาสในทางราชการหรือทางทหารเท่ากับชาวเยอรมันอื่นๆ นอกจากนี้หากชาวอัลซาส-ลอร์เรนต้องการส่งบุตรไปศึกษาต่อในต่างประเทศ พวกเขาไม่มีสิทธิ์ตัดสินใจด้วยตนเอง ด้วยทางการเยอรมนีเกรงว่าเด็กรุ่นใหม่ในอัลซาส-ลอร์เรนจะเข้าศึกษาในฝรั่งเศสและได้รับการกล่อมเกลาให้มีกระแสนักเป็นชาวฝรั่งเศสและรักชาติฝรั่งเศสมากกว่า ทางกรการเยอรมนีจึงออกกฎให้ผู้ปกครองชาวอัลซาส-ลอร์เรนที่ต้องการส่งบุตรไปศึกษาต่างประเทศขออนุญาตทางการก่อน ซึ่งทางการเลือกอนุญาตเฉพาะบางรายเท่านั้น²¹

กล่าวได้ว่า การปกครองและการปฏิบัติของเยอรมนีต่อชาวอัลซาส-ลอร์เรนไม่ได้ก่อให้เกิดเสรีภาพและความเสมอภาคในทางการเมือง และการใช้ชีวิตประจำวันของชาวอัลซาส-ลอร์เรน ซึ่งข้อเท็จจริงของความเป็นไปดังกล่าวแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับความสำคัญของอัลซาส-ลอร์เรนในจินตนาการชาตินิยมของเยอรมนี

6. อัลซาส-ลอร์เรน

6.1 ความขัดแย้งในจินตนาการชาตินิยมฝรั่งเศส

หลังจากที่เยอรมนีผนวกอัลซาส-ลอร์เรนแล้ว ความขัดแย้งทางพรมแดนระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสในส่วนที่เกี่ยวกับอัลซาส-ลอร์เรนยืดเยื้อต่อไป แต่ไม่ใช่ในทางพื้นที่ แต่เกิดในจินตกรรมชาตินิยมโดยเฉพาะของผู้แพ้สงครามตามทัศนะของรัฐบาลและชาวฝรั่งเศส การแพ้สงครามทำให้เกิดเกียรติภูมิของฝรั่งเศสย่อยยับ เริ่มจากการที่นโปเลียนแพ้และถูกจับอย่างสิ้นท่า กษัตริย์ปรัสเซียสวมมงกุฎเป็นจักรพรรดิของเยอรมนีที่แวร์ซายน์ ผลของสนธิสัญญาแฟรงก์เฟิร์ตทำให้ฝรั่งเศสเสียอัลซาส-ลอร์เรน รวมทั้งต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามถึง 5 ล้านฟรังก์ และต้องทยอยมให้เยอรมนียึดดินแดนทางตอนเหนือของฝรั่งเศสจนกว่าฝรั่งเศสสามารถจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามได้หมด

จากความรู้สึกดังกล่าวทำให้นับแต่ ค.ศ. 1871 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย และอัลซาส-ลอร์เรนกลายเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยมและอัตลักษณ์แห่งชาติฝรั่งเศสในสมัยสาธารณรัฐที่ 3²² จินตกรรมชาตินิยมฝรั่งเศสต่อกัยว่าอัลซาส-ลอร์เรนเป็นดินแดนที่หายไปของฝรั่งเศส โดยจินตกรรมดังกล่าวถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษา ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสในสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียก่อให้เกิดความละอายและความตกต่ำของเกียรติภูมิแห่งชาติจนทำให้เป็นแรงบันดาลใจสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาของสาธารณรัฐที่ 3 ของฝรั่งเศส ที่สำคัญคือ การออกชุดกฎหมายที่เรียกว่า “เฟอริลอร์” (Ferry Laws) ที่ให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับระดับประถมแก่เด็กอายุ 6-13 ขวบ โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด หน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาเหล่านี้คือ การกล่อมเกลาให้เด็กนักเรียนซึ่งส่วนใหญ่ซึ่งเป็นลูกชานาามีจิตสำนึกผูกพันกับสาธารณรัฐและมีความรักชาติ²³

ในทศวรรษ 1880 รัฐบาลส่งเสริมนโยบายทางทหารด้วยการส่งอุปกรณ์การเรียนเกี่ยวกับการทหารให้กับโรงเรียน เช่น ธงและปืนไม้ มีการเน้นย้ำเรื่องอัลซาส-ลอร์เรนในฐานะเป็นดินแดนที่หายไป ด้วยการพิมพ์แผนที่สำหรับห้องเรียนและใช้สีม่วงหรือสีดำซึ่งเป็นสีสำหรับไว้ทุกข์ระบายดินแดนดังกล่าว²⁴ นอกจากนี้ยังมีบทอ่านสำหรับนักเรียนซึ่งเป็นที่นิยมชื่อ *Le tour de France par deux enfants* (การท่องเที่ยวฝรั่งเศสของเด็กสองคน) ผูกโยงเรื่องราวของอัลซาส-ลอร์เรนเข้ากับการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติ โดยเป็น “เรื่องของเด็กชายสองคนจากลอร์เรน ซึ่งกลายเป็นเด็กกำพร้าเพราะสงคราม มีความมุ่งมั่นให้ความหวังของพ่อที่เสียชีวิตไปให้เป็นจริงคือ เต็บโตเป็นชาวฝรั่งเศสที่ดีและมีความจงรักภักดีต่อฝรั่งเศส”²⁵

ภาพวาดจาก Deutsches Historisches Museum Berlin แสดงการสอนเรื่องราวของดินแดนที่หายไปในห้องเรียนฝรั่งเศส ครูผู้สอนกำลังชี้แผนที่ของดินแดนฝรั่งเศส โดยดินแดนอัลซาส-ลอร์เรนที่เยอรมนียึดไป ได้รับการระบายด้วยสีดำ แหล่งที่มา: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/1887_Bettanier_Der_Schwarze_Fleck_anagoria.JPG ค้นคว้าวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2556

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914-1918) การโฆษณาชวนเชื่อทำสงครามของฝรั่งเศสยังใช้ประเด็นเรื่องอัลซาส-ลอร์เรนในการทำให้มวลชนเกิดความรู้สึกอีกheimรักชาติ และสนับสนุนการทำสงครามของรัฐบาล ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือโปสเตอร์และรูปภาพประกอบที่ผลิตในฝรั่งเศสเช่น รูปที่วาดโดย Henri Royer ในปี 1918²⁶ แสดงภาพผู้หญิงสองคนและผู้ชายในชุดทหาร ผู้หญิงคนแรกเป็นตัวแทนของชาวอัลซาส สังเกตได้จากการสวมหมวกสีดำขนาดใหญ่ ส่วนหญิงสาวคนที่สองเป็นตัวแทนของชาวลอร์เรนสวมหมวกสีขาวขนาดเล็กมีลักษณะเหมือนหมวกสวมเพื่อความอบอุ่นเวลานอน การที่ศิลปินฝรั่งเศสเลือกผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์ของแคว้นทั้งสอง เพื่อให้เกิดความขัดแย้งกับภาพลักษณ์เยอรมนีที่แสดงผ่านภาพชายในชุดทหาร ปรัสเซีย

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ภาพนายพลจอฟฟรีย์ (Joseph Jacques Césaire Joffre) (ค.ศ. 1852 - 1931) วาดโดย T.S.Smid ประมาณปี 1917-1918²⁷ นายพลจอฟฟรีย์เป็นผู้บัญชาการกองทัพฝรั่งเศสระหว่างปี 1914 - 1916 เป็นสัญลักษณ์ความสำเร็จทางทหารของฝรั่งเศสใน

ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากวางแผนยุทธศาสตร์ในยุทธภูมิตั้งแรกที่ Marne ใน ค.ศ. 1914 จนสามารถเอาชนะเยอรมันได้ ในภาพนี้นายพลกำลังได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากกลุ่มผู้หญิงซึ่งสวมชุดประจำแคว้นอัลซาส อีกภาพหนึ่งเป็นภาพหญิงสาววาดโดย Béatrix Gognuz ในปี 1918²⁸ หญิงสาวคนนี้สวมชุดประจำแคว้นอัลซาสซึ่งเห็นเด่นชัดด้วยหมวกสีดำที่สวมใส่แต่หมักกายด้วยธงชาติฝรั่งเศสและมีตราประดับหมวกเป็นสีธงชาติฝรั่งเศส เธอมีความสุขที่ได้เสียสละในการเร่งให้อัลซาสเป็นอิสระ ศิลปินต้องการแสดงให้เห็นว่าอัลซาสมีความเป็นฝรั่งเศสและเป็นของฝรั่งเศส นอกจากนี้สถาปัตยกรรมยังได้รับการนำมาเสนอเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นฝรั่งเศสอีกด้วย ที่สำคัญคือ โบสถ์ที่สตาร์สบูร์ก เช่น ภาพแสดงชัยชนะของฝรั่งเศสในการยึดสตาร์สบูร์ก (Strasbourg) แห่งแคว้นลอร์เรน โดยโบสถ์ที่สตาร์สบูร์กปักธงชาติฝรั่งเศสวาดโดย Ferdinand Foch and Georges Clémenceau ปี 1918²⁹

7. อัลซาส-ลอร์เรน: ความขัดแย้งทางเขตแดนและดินแดนกับสงครามโลก

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง เยอรมนีเป็นผู้แพ้สงคราม ทำให้ต้องยกดินแดนอัลซาส-ลอร์เรนคืนฝรั่งเศสตามสนธิสัญญาแวร์ซายน์ (Treaty of Versailles) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาสันติภาพเซ็นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ. 1919 ปัญหาที่ฝรั่งเศสต้องเผชิญเมื่อได้ดินแดนที่หายไปกลับคืนมาก็คือ การบูรณาการอัลซาส-ลอร์เรนเข้ากับฝรั่งเศส หลังจากนั้นใน ค.ศ. 1940 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมนีเข้าครอบครอง อัลซาสและลอร์เรนอีกครั้งเนื่องจากเป็นเขตยุทธศาสตร์ทางทหารด้านตะวันตก ทว่าอัลซาส-ลอร์เรนไม่ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือชาตินิยมเหมือนสมัยที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าแนวความคิดของฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำของเยอรมนีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องการรวมยุโรป โดยให้เยอรมนีเป็นผู้นำนั้น มุ่งหมายที่จะครอบครองดินแดนด้านตะวันออกของยุโรป ซึ่งเป็นแหล่งแร่ธาตุที่สมบูรณ์ให้เป็นแหล่งความมั่งคั่งและฐานอำนาจของเยอรมนีเพื่อความเป็นใหญ่ในยุโรป ภายใต้แนวคิดดังกล่าวดินแดนที่เป็นแหล่งเชื่อมต่อไปยังปรัสเซียตะวันตกซึ่งถูกยกให้ไปแลนด์ตามสนธิสัญญาแวร์ซายน์ที่เรียกว่า “โพลิชคอริดอร์” (Polish Corridor) กลายเป็นเป้าหมายทางดินแดนที่เยอรมนีต้องการ ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เยอรมนีแพ้สงครามและถูกยึดครองโดยฝ่ายสัมพันธมิตร ดินแดนอัลซาส-ลอร์เรน ซึ่งประกาศตัวเป็นรัฐอิสระระยะสั้นๆ กลับคืนมาเป็นของฝรั่งเศสอีกครั้ง นับแต่นั้นมาอัลซาส-ลอร์เรนก็เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนฝรั่งเศสมาจนถึงปัจจุบัน

อาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสด้านเหนือที่และพรมแดน ยุติช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นจุดสูงสุดที่ประชาชน นักการเมือง และปัญญาชนเสื่อมศรัทธาต่อรัฐชาติ (Nation-state) ซึ่งได้รับการมองว่าเป็นเหมือนสัตว์ร้ายที่ครอบงำ กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกราชาตินิยมและความต้องการขยายดินแดน ซึ่งนำมาซึ่งความสูญเสียครั้งใหญ่ ทว่าความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางดินแดนในแง่ที่คู่กรณีไม่ได้มีความต้องการหรือแสดงความพยายามในการแก้ไขปัญหา

มีเพียงแต่ความต้องการที่จะขยายดินแดนเพื่อความยิ่งใหญ่ของชาติ ที่จบลงด้วยสงครามโลก และความสูญเสียที่ส่งผลให้คู่กรณีทั้งสองตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะฝ่ายเยอรมนีผู้แพ้สงคราม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจัยสำคัญที่ช่วยนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดินแดนและเขตแดนในเชิงเนื้อที่ (territoriality) และในจินตกรรมชาตินิยมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมคือ การบูรณาการยุโรป (European integration)

8. การบูรณาการภูมิภาค: ทางออกของการแก้ไขปัญหาพรมแดนที่ถูกปลุกเร้าด้วยแนวคิดชาตินิยม

ความขัดแย้งทางเนื้อที่และเขตแดนระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสจากกรณีสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียและกรณีอัลซาส-ลอร์เรนได้ก้าวสู่ทิศทางใหม่เมื่อกระบวนการบูรณาการยุโรปเริ่มก่อตัวหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยการอัดฉีดของเงินทุนจากสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจยุโรปและทำให้ยุโรปกลายเป็นด่านสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียตในยุโรปตะวันออก และในเยอรมันตะวันออก ตามแผนการมาร์แชลอเมริกาต้องการให้ยุโรปร่วมมือกัน เพื่อตั้งโครงการที่เป็นรูปธรรมในการฟื้นฟูเศรษฐกิจด้วยตัวของยุโรปเอง จึงทำให้ฝรั่งเศสริเริ่มเป็นผู้นำในการสร้างแผนการพัฒนายุโรปร่วมกับประเทศอื่นๆ ที่สำคัญคือกับเยอรมนี เนื่องจากฝรั่งเศสและประเทศอื่นๆ เห็นว่า สันติภาพถาวรในยุโรปจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับเยอรมนีอย่างเหมาะสม ส่วนเยอรมันตะวันตกเองก็ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในยุโรปหลังสงคราม เพื่อฟื้นฟูประเทศและลบล้างภาพลักษณ์ของผู้ก่อสงครามและความโหดร้าย กระบวนการบูรณาการยุโรปเริ่มต้นเมื่อฝรั่งเศสและเยอรมนีร่วมมือกันก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้า โดยได้รับการสนับสนุนจากเบลเยียม ลักเซมเบิร์ก และเนเธอร์แลนด์ ซึ่งได้มีการรวมตัวในรูปแบบของสหภาพศุลกากรเบเนลักซ์อยู่ก่อนแล้ว ต่อมาหกประเทศคือ ฝรั่งเศส เยอรมัน ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ อิตาลี และเบลเยียมร่วมกันลงนามเพื่อให้เกิดการบูรณาการภูมิภาคในสนธิสัญญากรุงโรมในปี 1957 เพื่อก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจร่วมยุโรป (European Economic Community) ซึ่งมีเป้าหมายสองประการคู่กันคือ การบูรณาการทางเศรษฐกิจและการเมือง ต่อมาในปี 1992 การบูรณาการทางการเมืองก้าวไปเร็วกว่าการบูรณาการทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการล่มสลายของระบอบสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก และการรวมเยอรมนีครั้งที่ 2 มีการรวมเยอรมนีตะวันตกและเยอรมนีตะวันออกเข้าด้วยกันเป็นตัวเร่ง เนื่องจากปรากฏการณ์ดังกล่าวเปลี่ยนยุทธศาสตร์ทั้งด้านความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาคมเศรษฐกิจร่วมยุโรป และของโลกทำให้เกิดการเจรจาต่อรองทางการเมืองและการเซ็นสนธิสัญญามาสทริชท์ (Treaty of Maastricht) ส่งผลให้ประชาคมเศรษฐกิจร่วมยุโรปเปลี่ยนมาเป็นสหภาพยุโรป (European Union)

เหตุการณ์เมื่อวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ. 1958 ซึ่งเป็นวันแรกที่ The European Parliamentary Assembly องค์กรหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจร่วมยุโรป ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นรัฐสภายุโรป (European Parliament) ได้ประชุมพร้อมกันมีความหมายต่อความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีกับฝรั่งเศสกรณีอัลซาส-ลอร์เรนคือ มีการเลือกสตาร์สบูร์ก แห่งแคว้นลอร์เรนเป็นที่ประชุมครั้งแรก ซึ่งต่อมากลายเป็นสถานที่ประชุมหนึ่งในสองแห่งของรัฐสภายุโรป การเลือกสตาร์สบูร์กนอกจากเป็นสัญลักษณ์ของความขัดแย้งระหว่างสองประเทศที่เกี่ยวข้องกับสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย และอัลซาส-ลอร์เรน ยังสะท้อนทัศนคติในเชิงบวกต่อก้าวใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนี (Franco-German relations) ที่จะนำไปสู่การบูรณาการยุโรปที่ประสบความสำเร็จในอนาคต³⁰

ความสำคัญของกระบวนการบูรณาการยุโรปที่มีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาเขตแดนดินแดนและพรมแดน³¹ คือเน้นเปิดเขตแดนที่เคยกั้นขวางระหว่างรัฐชาติออก กระบวนการบูรณาการทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดทำเขตแดน หรือข้อตกลงทางเขตแดนในรูปแบบอื่นๆ ระหว่างประเทศสมาชิกอย่างสันติ เพื่อให้เกิดการจัดการพรมแดนอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพด้วยระบบที่ได้รับการเรียกว่าไร้พรมแดนภายในประเทศสมาชิก อันเป็นการสร้างตลาดเดียว (European Single Market) แนวคิดดังกล่าวของการบูรณาการยุโรป ส่งผลให้เขตแดนไม่ได้เป็นเส้นที่กีดกันรัฐและผู้คนออกจากกันอีกต่อไป³² มีการยกเลิกด่านศุลกากรและการตรวจเช็คตามพรมแดนประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป ซึ่งมีความหมายสำคัญแสดงถึงการไร้พรมแดน หรืออีกนัยหนึ่งให้ความสำคัญกับเขตแดนในเชิงการบริหารงานมากกว่าการเป็นเส้นแห่งการแบ่งแยก โดยนโยบายสำคัญในการสร้างตลาดเดียวของสหภาพยุโรปซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเขตแดนคือ นโยบายที่เรียกว่า “regional policy” ซึ่งดำเนินงานโดยใช้งบประมาณที่เรียกว่า “Structural Funds” นโยบายดังกล่าวช่วยพัฒนาและยกระดับภูมิภาคภายในประเทศสมาชิกที่มีเศรษฐกิจด้อยกว่าที่อื่นๆ และได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของระบบตลาดเดียวให้มีความสามารถทางเศรษฐกิจสูงขึ้น เพื่อในที่สุดระบบตลาดเดียวจะเกิดอย่างสมบูรณ์ ภายใต้นโยบายนี้มีหลายโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจตามชายแดน เช่น โครงการ INTERREG³³ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวทำให้ความเป็นอยู่และสภาพเศรษฐกิจตามชายแดนดีขึ้น ส่งผลให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับระบบบูรณาการที่เน้นการไร้พรมแดน เนื่องจากประชาชนเห็นประโยชน์ในเชิงปฏิบัติที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน³⁴

ในทศวรรษ 1980 กระบวนการบูรณาการยุโรปได้รับผลกระทบอย่างหนักจากสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจโลกที่เริ่มขึ้นในตอนปลายทศวรรษ 1960 ทำให้พัฒนาการหยุดชะงัก ความร่วมมือระหว่างเยอรมนีกับฝรั่งเศสเพื่อสร้างยุโรปที่ไร้พรมแดนได้กลายเป็นสิ่งยืนยันอีกครั้งว่า ปัญหาพรมแดนและความขัดแย้งทางเนื้อที่ระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสที่มีมานานนั้นควรจะเป็นไปในทิศทางของการบูรณาการภูมิภาค ที่จะนำประเทศทั้งสองไปสู่ความมั่งคั่ง ในวันที่ 22 กรกฎาคม ค.ศ. 1984 เฮลมุท โคล (Helmut Kohl) ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเยอรมนีในเวลานั้น กับฟร็องซัวร์ มิแตร็อง (François Mitterrand) ประธานาธิบดีฝรั่งเศสได้จับมือกันเหนือสุสาน

ภาพ เฮลมุต โคล (Helmut Kohl) นายกรัฐมนตรีของเยอรมนี กับฟรังซัวส์ มิตเตอรัอง (François Mitterrand) ประธานาธิบดีฝรั่งเศสจับมือกันเหนือสุสานทหารที่แวร์ดูน
แหล่งที่มา: http://www.today-in-history.de/index.php?what=thmanu&manu_id=1589&tag=22&monat=9&year=1951&dayisset=1&lang=en
ค้นคว้าวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2556

ทหารหาญที่แวร์ดูน (Verdun) ซึ่งเป็นสมรภูมิต่อสู้ใหญ่ในสงครามโลกครั้งที่ 1 เพื่อรำลึกถึงทหารเยอรมันและฝรั่งเศสที่เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ภาพการจับมือในครั้งนั้นเกิดขึ้นไม่ถึงหนึ่งเดือนหลังจากที่เยอรมนีและฝรั่งเศสตกลงร่วมพลังในการประชุมซัมมิตที่ฟอนเตนเบลอ (Fontainebleau Summit) ขับเคลื่อนการบูรณาการยุโรปให้ไร้พรมแดน เพื่อให้กลายเป็นตลาดเดียวในทางเศรษฐกิจและเป็นสหภาพยุโรปในทางการเมือง

การประชุมที่ฟอนเตนเบลอ และความร่วมมือของเยอรมนีและฝรั่งเศสในการแสดงเจตจำนงผลักดันให้การบูรณาการก้าวหน้ามีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากนับแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา การบูรณาการยุโรปหยุดชะงักด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น การที่ฝรั่งเศสโดยนายพลเดอโกลด์ไม่สนับสนุนให้เกิดการรับสมาชิกใหม่เนื่องจากเกรงว่าอังกฤษจะมีอิทธิพลเหนือฝรั่งเศสในการกำหนดทิศทางของยุโรป และต้องการให้การบูรณาการเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐที่ผู้นำรัฐมีส่วนในการกำหนดนโยบายเท่านั้น นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจทั่วโลกในทศวรรษนี้ ส่งผลให้รัฐบาลประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจร่วมยุโรปต้องรักษาผลประโยชน์ของชาติมากกว่ามุ่งพัฒนาการบูรณาการ ในปี 1979 มีการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภายุโรปซึ่งถือว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบูรณาการครั้งแรก ทว่าผลการเลือกตั้งแสดงให้เห็นว่าประชาชนให้ความสนใจน้อย หรืออีกนัยหนึ่งการบูรณาการเผชิญกับปัญหาความชอบธรรมทางการเมือง การประชุมผู้นำที่ฟอนเตนเบลอ จึงเป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อพัฒนาการบูรณาการ

หลังจากนั้นไม่นานในปี 1986 ภายใต้การนำของทั้งสองคนได้ผลักดันให้เกิดการเซ็น Single European Act เพื่อพัฒนากระบวนการบูรณาการยุโรปให้เกิดตลาดเดียว และปลดล็อกให้การบูรณาการยุโรปเข้าสู่ทิศทางใหม่และกลายเป็นสหภาพยุโรปในทศวรรษต่อมา

สรุป

ความขัดแย้งทางเนื้อที่และพรมแดนระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสกรณีอัลซาส-ลอร์เรนสะท้อนให้เห็นภัยอันตรายของการปลุกกระแสชาตินิยมของผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ใช้ความทรงจำเอียงๆ เกี่ยวกับอดีตให้เป็นประโยชน์กับตนเองด้วยการใช้กระแสชาตินิยมและเรื่องดินแดนเพื่อกลบเกลื่อนปัญหาทางการเมืองภายในประเทศและปิดกั้นพัฒนาการทางประชาธิปไตย หรือแม้แต่ขยายอำนาจของประเทศเยอรมนีและฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 19 ตกอยู่ในกระแสการเติบโตของชาติที่พรมแดนและเนื้อที่เป็นเรื่องใหญ่ ทว่าโลกในปัจจุบันแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งกระแสข้ามชาติโดยเฉพาะด้านข้อมูลข่าวสารและการไหลบ่าของวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น รวมทั้งการบูรณาการภูมิภาคทั้งในยุโรปและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อาเซียน กลับยิ่งทำให้ความรักชาติและดินแดนกลายเป็นชนวนขัดแย้งระหว่างรัฐเพิ่มมากขึ้นไปอีก เช่น กรณีความขัดแย้งระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา กรณีพื้นที่ทับซ้อนบริเวณปราสาทพระวิหาร หรือความขัดแย้งเกี่ยวกับดินแดนในทะเลจีนใต้ระหว่างประเทศจีนและประเทศอื่นๆ ในอาเชียนรวมทั้งญี่ปุ่น กรณีอัลซาส-ลอร์เรนจึงเป็นกรณีทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความยอกย้อนของชาตินิยม จินตนาการและดินแดนที่มีผลต่อการสร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐและสร้างปัญหาแก่ประชาชน แต่ก็ก็เป็นกรณีที่เป็นตัวอย่างในการให้ความหวังว่า การแสวงหาทางออกเพื่อสร้างสันติภาพถาวรด้วยการบูรณาการภูมิภาคนั้น เป็นสิ่งที่ครั้งหนึ่งนั้นเคยเป็นไปได้ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

เชิงอรรถ

- ¹ บทความชิ้นนี้ปรับปรุงจาก “แผ่นดินพ้อที่รักพักผ่อนให้สบาย” ความขัดแย้งระหว่างเยอรมันและฝรั่งเศสกรณีอัลซาสและลอร์เรน” เอกสารประกอบการสัมมนาประชุมวิชาการประจำปี พ.ศ. 2552 ของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- ² Lefebvre, Henry. *The Production of Space*. Wiley-Blackwell, 1991.
- ³ บทบาทของจินตนาการนี้คล้ายกับที่ Benedict Anderson เสนอว่าเป็น Imagined Communities ในงานเขียน *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, Verso, 2006.
- ⁴ รายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาดินแดนแม่น้ำไรน์และข้อถกเถียงทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับดินแดนดังกล่าวได้จาก Schöttler, Peter and Chris Turner. “The Rhine as an Object of Historical Controversy in the Inter-War Years. Towards a History of Frontier Mentalities”. *History Workshop Journal*. No. 39 Spring, 1995, p. 1-21.
- ⁵ Pflanze, Otto. “Bismarck and German Nationalism”. *The American Historical Review*. Vol. 60 No. 3, April 1955, p. 548-566.
- ⁶ German Confederation หรือ Deutscher Bund ถือกำเนิดใน ค.ศ. 1815 และดำเนินการอยู่จนถึง ค.ศ. 1866 เป็นการรวมตัวกันของ 39 รัฐเยอรมันเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการเมือง และเป็นเสมือนกันชนระหว่างออสเตรียกับปรัสเซีย
- ⁷ Green, Abigail. *Fatherlands. State-building and Nationhood in Nineteenth-Century Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 97-147.
- ⁸ Delanty, Gerard and O’ Mahony, Patrick. *Nationalism and Social Theory*. London: Sage Publications, 2002, p. 28-43.
- ⁹ ดูเพิ่มเติมใน Merriman, John. *A History of Modern Europe Vol. 1 and 2. 3rd edition*. W. W. Norton & Company, 2009.
- ¹⁰ Showalter, Dennis. *The Wars of German Unification*. Hodder Arnold, 2004, p. 6.
- ¹¹ เจ้าชายลีโอโพล (ค.ศ. 1835-1935) เป็นสมาชิกราชวงศ์โฮเฮินโซลเลิร์นสาย Hohenzollern-Sigmaringen
- ¹² เจ้าหญิงองค์นี้คือ Infanta Antonia (ค.ศ. 1845-1913)
- ¹³ Howalter, Dennis, *Ibid*, p. 235.
- ¹⁴ Hartshore, Richard. “The Franco-German Boundary of 1871”. *World Politics*. Vol. 2, No. 2, January 1950, p. 211.
- ¹⁵ ช่วงเวลาทางการเมืองของประเทศเยอรมนีที่เรียกว่า จักรวรรดิเยอรมนีนี้มีอายุระหว่างวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1871 ถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1918 เมื่อเยอรมนีเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐ
- ¹⁶ พระราชวังแวร์ซายน์ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการเกิดระบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิในยุโรป และเป็นต้นแบบของพระราชวังของเจ้าผู้ครองรัฐในยุโรปจำนวนมาก
- ¹⁷ อัลซาส-ลอร์เรนเริ่มมีตัวแทนในรัฐสภาเยอรมัน (Reichstag) ในค.ศ. 1873 แต่ไม่มีตัวแทนใน Bundesrat ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าองค์กรทางรัฐธรรมนูญของเยอรมนีที่เปิดโอกาสให้รัฐ (federal state) เข้ามามีส่วนในการออกกฎหมาย
- ¹⁸ Howard, Burt Estes. “Alsace-Lorraine” *Political Social Sciences Quarterly*. Vol. 21, No. 3, September 1960, p. 450-456.
- ¹⁹ Eckhardt, C C. “The Alsace-Lorraine Question” *The Scientific Monthly*. Vol. 6, No. 5, May, 1918, p.434.
- ²⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 434.
- ²¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 437.
- ²² สาธารณรัฐที่ 3 ของฝรั่งเศส (ค.ศ. 1870-1914) ได้รับการประกาศก่อตั้งขึ้นเมื่อเปลี่ยนแปลงในสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียที่สมรภูมิจาตาน
- ²³ Siegel, Mona “History is the Opposite of Forgetting”: The Limits of Memory and the Lessons of History in Inter-war France” *The Journal of Modern History*. Vol. 74, No. 4, December, 2002, p. 776.
- ²⁴ เพิ่งอ้าง, หน้า 777-778.
- ²⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 778.
- ²⁶ Marne, Yser, Somme, Verdun-l’Aurore วาดโดย Henri Royer ปี 1918 Image No. AFG 4.9.4 Collection Affiches de guerre. Direction des bibliothèques, Université de Montréal http://calypso.bib.umontreal.ca/cdm4/item_viewer.php ค้นคว้าวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2552.
- ²⁷ “Le Général Joffre. L’Alsace reconquise” จาก Image No. AFG4.13.4 Collection Affiches de guerre. Direction des bibliothèques, Université de Montréal. <http://calypso.bib.umontreal.ca/cdm4/droits.php> ค้นคว้าวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2552.

²⁸ En Alsace libérée les petites filles, se restreignent de bon coeur pour hâter la délivrance de l'Alsace encore annexée : Faites comme elles! จาก Image no. AFG4.2.9 Collection Affiches de guerre. Direction des bibliothèques, Université de Montréal. <http://calypso.bib.umontreal.ca/cdm4/droits.php> ค้นคว้าวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2552.

²⁹ Emprunt de la libération : On souscrit à la banque d'Alsace et de Lorraine. Entrée des français à Strasbourg จาก Image no. AFG 4.7, Direction des bibliothèques, Université de Montréal. <http://calypso.bib.umontreal.ca/cdm4/> ค้นคว้าวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2552.

³⁰ ปัจจุบันรัฐสภายุโรปมีสำนักงานเลขาธิการอยู่ที่ลักเซมเบิร์ก และมีสถานที่ประชุมสภาที่สตาร์สบูร์กและที่บรัสเซล

³¹ ดูเพิ่มเติมใน Bruneteau, Bernard. "The Construction of Europe and the Concept of the Nation-State." *Contemporary European History* 9, no. 2, 2000, p. 245-60.

³² ดูเพิ่มเติมใน มรกต เจวจินดา ไมเยอร์ "เบลเยี่ยมกับเพื่อนบ้าน...ฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ เขตแดนและความร่วมมือข้ามพรมแดนในสหภาพยุโรป" ใน มรกต เจวจินดา ไมเยอร์ และอัครพงษ์ คำคุณ. *เขตแดนเบลเยี่ยม-เนเธอร์แลนด์-ฝรั่งเศส และแม่น้ำดานูบ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554, หน้า 2-82.

³³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก <http://europa.eu/> หัวข้อ Regional policy

³⁴ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเขตแดนของสหภาพยุโรปเพิ่มเติมจาก Diez, Thomas; Stetter, Stephan and Mathias Albert. "The European Union and Border Conflicts: The Transformative Power of Integration" *International Organization*. 60, Summer 2006, p. 563-593.

บรรณานุกรมคัดสรร

มรกต เจวจินดา ไมเยอร์ "เบลเยี่ยมกับเพื่อนบ้าน...ฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ เขตแดนและความร่วมมือข้ามพรมแดนในสหภาพยุโรป" ใน มรกต เจวจินดา ไมเยอร์และอัครพงษ์ คำคุณ. *เขตแดนเบลเยี่ยม-เนเธอร์แลนด์-ฝรั่งเศสและแม่น้ำดานูบ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554, หน้า 2-82.

Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 2006.

Bell, David A. *The First Total War: Napoleon's Europe and the Birth of Warfare as We Know It*. Mariner, 2008.

Breuilly, John (ed.). *19th Century Germany Politics. Culture and Society 1780-1918*. Arnold, 2001.

Bruneteau, Bernard. "The Construction of Europe and the Concept of the Nation-State". *Contemporary European History*. 9, no. 2, 2000, p. 245-60.

Delanty, Gerard and O' Mahony, Patrick. *Nationalism and Social Theory*. London: Sage Publications, 2002.

Delanty, Gerard. *Social Theory in a Changing World: Conceptions of Modernity*. Cambridge: Polity, 1999.

Diez, Thomas; Stetter, Stephan and Mathias Albert. "The European Union and Border Conflicts: The Transformative Power of Integration". *International Organization*. 60 Summer, 2006, p. 563-593.

Dinan, Desmond. *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*. 4th edition Lynne Rienner Publisher, 2010.

Eckhardt, C C. "The Alsace-Lorraine Question". *The Scientific Monthly*. Vol. 6, No. 5, May, 1918, p.431-443.

Green, Abigail. *Fatherlands. State-building and Nationhood in Nineteenth-Century Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Hagemann, Karen. "Francophobia and Patriotism: Anti-French Images and Sentiments in Prussia and Northern Germany during the Anti-Napoleonic Wars". *French History* 18, 4 Dec. 2004, p. 404-425.

Hartshore, Richard. "The Franco-German Boundary of 1871". *World Politics*. Vol. 2, No. 2, January 1950, p. 209-250.

- Herwig, Holger H. *The Marne, 1914: The Opening of World War I and the Battle That Changed the World*. New York: Random House, 2009.
- Howard, Burt Estes. "Alsace-Lorraine". *Political Social Sciences Quarterly*. Vol. 21, No. 3, September 1960, p. 450-456.
- Kelly, Alfred. "Whose War? Whose Nation? Tensions in the Memory of the Franco-German War of 1870-1871." In Bömeke, Manfred F, Roger Chickering, and Stig Förster(eds). *Anticipating Total War: The German and American Experiences, 1871-1914*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 281-305.
- Lefebvre, Henry. *The Production of Space*. Wiley-Blackwell, 1991.
- Merriman, John. *A History of Modern Europe* Vol. 1 and 2: 3rd edition. W. W. Norton & Company, 2009.
- Mc Crone, D. *The Sociology of Nationalism: Tomorrow's Ancestors*. London, Routledge, 1998.
- Nora, Pierre(ed). *Realms of Memory: Rethinking the French Past. Volume I: Conflicts and Divisions*. New York: Columbia University Press, 1996.
- Germond, Carine and Henning Türk (eds). *A History of Franco-German Relations in Europe: From "Hereditary Enemies to Partners*. London: Palgrave Macmillan, 2008.
- Pflanze, Otto. *The Unification of Germany, 1848-1871*. Holt, Rinehart and Winston, Inc, 1968.
- Pflanze, Otto. "Bismarck and German Nationalism". *The American Historical Review*. Vol. 60 No. 3, April 1955, p. 548-566.
- Renan, Ernst. "What Is a Nation?" In Stuart, Woolf (ed.) *Nationalism in Europe, 1815 to the Present: A Reader*. London: Routledge, 1996, p 48-60.
- Schöttler, Peter and Chris Turner. "The Rhine as an Object of Historical Controversy in the Inter-War Years. Towards a History of Frontier Mentalities". *History Workshop Journal*. No. 39 Spring,1995, p. 1-21.
- Showalter, Dennis. *The Wars of German Unification*. Hodder Arnold, 2004.
- Siegel, Mona "History is the Opposite of Forgetting": The Limits of Memory and the Lessons of History in Interwar France". *The Journal of Modern History*. Vol. 74, No. 4, December, 2002, p. 770-800.
- Stargardt, Nicholas. *The German Idea of Militarism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Vinen, Richard. *The Unfree French: Life Under the Occupation*. New Haven: Yale University Press, 2007.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- <http://class.georgiasouthern.edu/~hkurz/hymnen.htm> ค้นคว้าวันที่ 22 มกราคม 2555.
- <http://calypso.bib.umontreal.ca> ค้นคว้าระหว่างวันที่ 2-7 กันยายน 2552.
- <http://europa.eu/> ค้นคว้าเดือนกันยายน - ตุลาคม 2552 และ เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2555.
- <http://www.today-in-history.de> ค้นคว้าวันที่ 30 มีนาคม 2556.
- [http:// wikimedia.org/wikipedia/commons](http://wikimedia.org/wikipedia/commons) สำหรับค้นคว้ารูปภาพประกอบบทความเท่านั้น เนื่องจากรูปภาพในเว็บไซต์นี้ไม่มีลิขสิทธิ์ ค้นคว้าวันที่ 30 มีนาคม 2556

เอกสาร “นายผี” จากครอบครัวพลจันทร

เนาวนิจ สิริผาติวิรัตน์

วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2556 เป็นวันครบรอบ 95 ปีชาตกาลของคุณอัศนี พลจันทร (พ.ศ. 2461-2530) ธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้เป็นนักเขียน อัยการ และนักปฏิวัติสังคมนิยมซึ่งวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองอยู่ในฝ่ายประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ท่ามกลางสถานการณ์ทางสังคมการเมืองในระยะแห่งการต่อสู้อันเข้มข้นระหว่างผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กับกลุ่มอำนาจเก่า/นิยมกษัตริย์ในช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อถึงพุททกาล และกระแสการเมืองโลกในยุคสงครามโลกครั้งที่สองต่อเนื่องมาถึงยุคสงครามเย็น

ในโอกาสนี้ คุณวิมลมาลี พลจันทร ทายาทผู้ดูแลเอกสารผลงานของคุณอัศนี แจ้งความประสงค์ว่าจะมอบเอกสารดังกล่าวเท่าที่รวบรวมได้ ให้แก่หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเก็บรักษาและเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับคุณอัศนีและผลงานของเขา ได้ใช้เอกสารเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนต่อไป

บทความนี้จึงเขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารดังกล่าว ซึ่งนอกจากจะส่งมอบให้แก่หอจดหมายเหตุฯ แล้ว ยังเป็นต้นร่างสำคัญในการจัดพิมพ์หนังสือผลงานของคุณอัศนีใน “โครงการสรรพนิต ‘นายผี’ อัศนี พลจันทร” อันเป็นโครงการที่สำนักพิมพ์อ่านได้รับการอนุญาตจากคุณวิมลมาลีให้นำต้นฉบับเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นฉบับที่ผ่านการชำระในขั้นต้นมาแล้วโดยคุณวิมล พลจันทร หรือ “ป้าลม” ภรรยาคู่ชีวิตของคุณอัศนี มาตีพิมพ์ตามเจตนารมณ์ของคุณวิมลมาลี ที่ต้องการให้ผู้อ่านทั่วไปได้มีโอกาสเข้าถึง และให้ผลงานเหล่านี้ยังคงมีพื้นที่อยู่ในบรรณพิภพอย่างสง่าผ่าเผยต่อไป

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนขอเกริ่นถึงชีวิตและผลงานของคุณอัศนีโดยสังเขป:

ชีวิตและผลงานของคุณอัศนี พลจันทร¹

คุณอัศนี พลจันทร เป็นชาวราชบุรี สืบเชื้อสายมาจากพระยาพล (จันทร) ผู้รั้งเมืองกาญจนบุรีในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ในวัยเด็กเขาเรียนหนังสือที่โรงเรียนประจำจังหวัด แล้วย้ายเข้ามาเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย หลังจากนั้นจึงเข้าเรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2479-2483

คุณอัศนีเขียนกาพย์กลอนและบทความอยู่บ้างตั้งแต่ในวัยเล่าเรียน แต่หลังจากจบปริญญาตรีจึงได้เลือกเป็นอาชีพ โดยประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*เอกชน* (รายสัปดาห์) ซึ่งมีคุณจำกั๊ด พลากร และคุณสด กุระมะโรหิต เป็นผู้ร่วมก่อตั้ง *เอกชน* ฉบับปฐมฤกษ์ออกวางจำหน่ายเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2484 และงานเขียนชิ้นแรกของคุณอัศนี (ใช้นามปากกา “อินทรายุธ”) เป็นบทวิจารณ์พระราชนิพนธ์เรื่องสุดท้ายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ “พระศุนหเศป” ปรากฏว่าคุณอัศนีถูกตอบโต้จากผู้อ่านอย่างรุนแรงเพราะในบทความใช้สรรพนามแทนผู้แต่งว่า “รัชกาลที่ 6” และใช้คำสามัญในการเขียน²

หลังจากนั้นคุณอัศนีจึงเริ่มเขียนกาพย์กลอนโดยใช้นามปากกา “นายผี” ซึ่งนอกจากจะสร้างชื่อเสียงให้เขาอย่างมากแล้ว ยังนำภทภัยมาสู่ตัวเขาในภายหลังด้วย กาพย์กลอนที่มีคนพูดถึงกันมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ได้แก่ “อีสาน” (*สยามสมัย* 7 เม.ย. 2495) ซึ่งทำให้จิตร ภูมิศักดิ์ ยกย่อง “นายผี” เป็น “มหากวีของประชาชน” และ “รวี โดมพระจันทร์” ระบุว่า เป็นร้อยกรองเรื่องหนึ่งที่มีอิทธิพลต่องานของเขามากที่สุดด้วย³ ส่วนผลงานของคุณอัศนีที่ชนทุกชั้นในสังคมไทยปัจจุบันรู้จักกันดี คือเพลง “คิดถึงบ้าน” ที่มีท่อนจบลงว่า “ให้เมืองไทยรู้ว่า ไม่นานลูกที่จากมา จะไปชบหน้าในอกแม่เอ๋ย”

คุณอัศนีมีนามปากกามากมาย สุจิตรา คุปตารักษ์⁴ เคยรวบรวมไว้ถึง 19 ชื่อ ดังนี้ “กุลิศ” “กุลิศ อินทุศักดิ์” “น.น.น.” “นางสาวอัศนี” “นายผี” “ประไพ วิเศษธานี” “ศรีษ” “ศรีอินทรายุธ” “สายฟ้า” “หง” “หง เกลียวกาม” “อ.พ.”⁵ “อ. พลจันท์” “อัศนี พลจันทร ธ.บ.” “อัสนี พลจันทร” “อำแดงกล่อม” “อินทรายุธ” “อุทิศ ประสานสภา” และ “อ.ส.” ต่อมา เวียง-วชิระ บัวสนธ์⁶ ได้สืบค้นเพิ่มเติมอีก 5 ชื่อ คือ “ก.” “กำพง สามไต” “กินนร เพลินไพร” “จิล ผาพันใจ” และ “อ.” ล่าสุดยังพบ “มาลินี สุนทรธรรม”⁷ ด้วย และคาดว่ายังมีนามปากกาอื่นๆ อีก

งานเขียนของคุณอัศนีมีรูปแบบหลากหลายมาก นอกจากกาพย์กลอนจำนวนมากกว่า 300 เรื่องแล้ว เขายังเขียนเรื่องสั้น บทความ บทวิจารณ์ นิทานการเมือง นวนิยายการเมือง สารคดี เพลง และทำงานแปลด้วย ขณะที่ในด้านเนื้อหาที่มีลักษณะเด่นอยู่ที่การวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองในห้วงเวลาที่ข้อเขียนนั้นๆ ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร ได้แก่ *เอกชน สยามนิกร* (รายวัน) *วรรณคดีสาร นิกทรวันอาทิตย์* *การเมือง* (รายสัปดาห์) *สยามสมัย* (รายสัปดาห์) *มหาชน* (รายสัปดาห์) *อักษรสาส์น* (รายเดือน) *ปวงชน* (รายสัปดาห์) *สายธาร* (รายเดือน) และ *ปียมิตรวันจันทร์*

อักษรอาวี่

อีสาน !

ในฟ้าบ่มน้ำ
น้ำตาที่ตกกราย
แดดเปรี้ยงปานหัวแตก
แผ่นอกที่ครางครัม
มหาห่วยคือทุนของท่าน
บ้อมซัพคือลาช
แลไปสคงปราณ
คิดไปในใจคอ
พี่น้องผูนารัก,
ยูนึงบตั้งคือ
เขาทว่าโงเงา
รักเจ้าบจางฮา !
เขาซอฮิวาเซอ
ฉลาดทานเทียมผู่แทน
กดขบตาเขา
เที่ยววังฮอย โทงโทง
รือคุดขงรือแค้น
เสียดมสันทาน
ในฟ้าบ่มน้ำ!
น้ำตาที่ตกกราย
สองมือเฮ้มแข็ง
สงสารอีสานสน
พายบงพทอฮ
อีสานนบะสนแลน

ในคืนข้ามแต่ทราย
กรันขานบรือซม
แผ่นดินแยกอ๋อ ทุบทุม
ขยับแยกอ๋อ ทุบทุม
ล้าม ถผ่านเทมฮอนล้าม
ฮันชาแรก ฮย รือ
โอ! อีสาน, ฉันทอน --
บ่ค้อยดับคังญา?
น้ำใจจักโดนท้อ?
จะใครได้อันไคมา?
แต่เพื่อนเฮ้นแหละหนา
แลเหตุไคมาคแคลน --
ผู่ ไคเนอเนคแคลน
ก็เห็นท่าคักลาโกง
ไครนะเจ้า? จงเปิดโปง
เที่ยวมาทะให้กรรมาน
ละม้ายแมนทาสังหาร
กับได้สวดกตยา
ในคืนข้ามแต่ทราย
คือเลอคหลัง! ลงโลมดิน
เสียดเฮ้งแยงกคนฮัน
อฮยาชด, สักววยสองแขน!
ราวบาทรือราบทงแค้น
ฮิจะพ่ายผู่ ไคเทอเอ? --

สยามสมัย เมษายน 2495

สยามนิกร

THE SIAM NIKORN

ฉบับที่ ๑๗๙๗

บทบาทและสิทธิ น.ส.พ.

หลายเดือนมาแล้ว เราได้เคยเห็นหน้ากัน... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

เรื่องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

อาชีพนักเขียน (วิมล พลกุล) ... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

นางมิหิรุ นนิชา

(ซึ่งพระยาวิมลสุนทรกับเจ้า โคร่งประวัติศาสตร์อินเตียที่พระยาวิมลสุนทร (วิมล พลกุล)

(คำกล่าวต้อนรับ) ... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

เรื่องเป็นความลับ... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

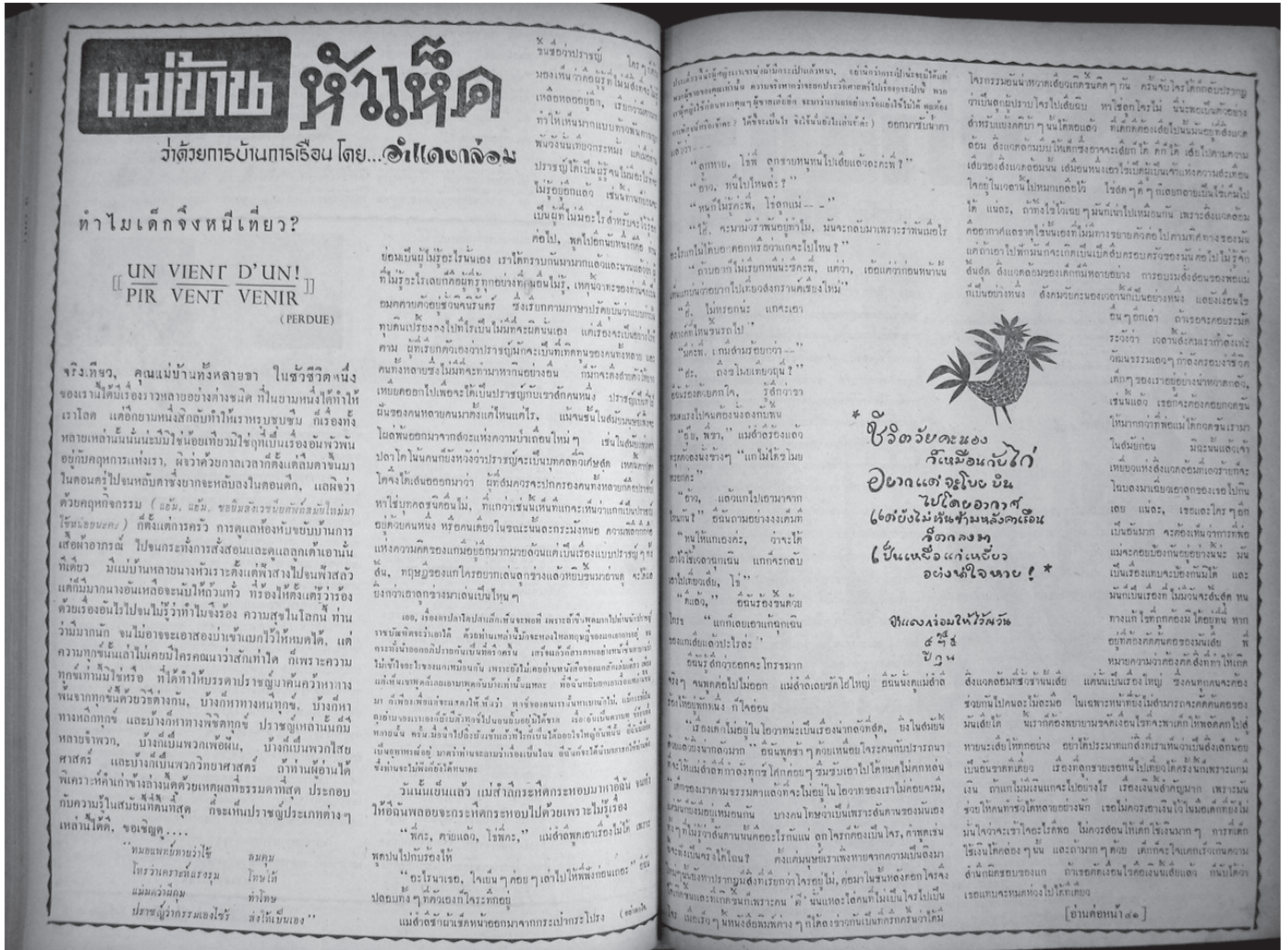
นางมิหิรุ นนิชา ... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

โคลัมน์หมอกกล้วย สยามนิกร

นิมิตหมายอันดี

เรื่องเป็นความลับ... บทบาทและสิทธิ น.ส.พ. ...

บทความ "นางมิหิรุ นนิชา" ซึ่ง "อินทรายุธ" นำเค้าโครงประวัติศาสตร์อินเตียที่พระยาวิมลสุนทร (วิมล พลกุล) เป็นผู้แต่ง มาเขียนเล่าใน สยามนิกร (17-19 ก.ค. 2490)

คอลัมน์ “แม่บ้านหัวเห็ด” ในปีมิตร์วันจันทร์ ปี 2502 คุณอัศนีเขียนภาพประกอบเอง

ผลงานเหล่านี้เคยมีการจัดพิมพ์รวมเล่มบ้างแล้ว เช่น *ภาพย์กลอนนายผี* (2501) *ศิลปินการแห่งภาพย์กลอน* (2501 2518 2521 2534) *เราชนะนะแล้ว แม่เจ้า* (2517 2522 2533- ในชื่อ *ชนะแล้ว...แม่เจ้า*) *ความเปลี่ยนแปลง* (2517 2519 2522 2533) *ข้อคิดจากวรรณคดี* (2518 2522) *พระเจ้าอยู่หัวไหนด* (2519) *เคล็ดกลอน เคล็ดแห่งอหังการ* (2519 2522 2536) *ดัลลัทธิแก่ไทย วิจารณ์แห่งวิจารณ์* (2518) *ภาพย์กลอนเหมาเจ็ดตุ้ง* (2518) *คำตอบนั้นอยู่ที่ไหนด* (2522 2533) *ภควัทคีตา* (2522 2534 2536) เป็นต้น

ในระหว่างที่คุณอัศนีเขียนงานหลากหลายประเภทดังที่กล่าวมาข้างต้น เขายังได้ประกอบอาชีพด้วยการร่วมกันไปด้วย ทว่าเป็นชีวิตราชการที่ลุ่มๆ ดอนๆ อยู่น้อยเนื่องจาก เขามักคัดค้านการใช้อำนาจรัฐในทางไม่ถูกต้อง เช่นในปีแรกของการรับราชการเมื่อราวกลาง พ.ศ. 2484 คุณอัศนีได้เลือกทำคดีทุจริตลวดหนามของน้องชายผู้นำประเทศ ผลก็คือเขาถูกสั่งย้ายไปประจำอยู่ที่ปัตตานีในปีถัดมา

คุณอัศนีเล่าเรื่องนี้ในภายหลังว่า “...ในที่สุดก็เปลี่ยนใจเนรเทศไปเมืองแขกทางใต้โดยหวังจะใช้ความขัดแย้งที่ชนมลายูมีต่อคนไทยทั่วไปนั้นมาฆ่าเราให้ตาย เอาจริงเข้า เรากลับไปช่วยชาวมลายูต่อต้านฟาสซิสต์ไปเสียอีก”⁹

หลังจากเป็นอัยการผู้ช่วยชั้นตรีประจำจังหวัดปัตตานีได้สองปี¹⁰ คุณอัศนีก็ถูกย้ายไปประจำที่สระบุรี (2487) อุรุทยา (2491) และกลับมาประจำกองคดี กรมอัยการที่กรุงเทพฯ (2492) จนกระทั่งเกิดกรณี “กบฏสันติภาพ” (10 พฤศจิกายน 2495) เขาจึงตัดสินใจลาออกจากราชการในวันสิ้นปี การตัดสินใจครั้งนี้ยังหมายความว่าเขาได้เลือกเส้นทางชีวิตอีกสายหนึ่งอย่างเด็ดขาดด้วย นั่นก็คือนักปฏิวัติ และแม้จะยังไม่มีข้อมูลยืนยันว่าคุณอัศนีเข้าสู่เส้นทางสายนี้เมื่อไรแน่ แต่ “ใครบางคนยืนยันว่าคุณอัศนีได้เข้ารับการเตรียมตัวเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมาแต่สมัยยังเป็นอัยการที่อุรุทยานั้นแล้ว”¹¹

เป็นไปได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งฝ่ายคณะราษฎรพ่ายแพ้ไปในที่สุดภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490 และนำมาสู่การหวนคืนสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมีแนวโน้มของเผด็จการมากขึ้นจนมีการจับกุมหรือแม้แต่ลอบสังหารผู้ที่มีความเห็นแตกต่างจากรัฐบาลเป็นระยะๆ ตลอดจนนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลจากสหรัฐฯ ซึ่งต้องการปิดล้อมประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์เหล่านี้ น่าจะส่งผลสะท้อนต่อความคิดความรู้สึกรักของคุณอัศนีอยู่ไม่น้อย ดังที่มีผู้ศึกษาและวิเคราะห์กาพย์กลอนของ “นายผี” ว่านอกจากจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างหนักแล้ว ผลงานในระยะหลัง ยังขยายเนื้อหาพุดถึงความอยุติธรรม ปัญหาชนชั้น และแสดงความเห็นอกเห็นใจคนยากจน คนชนบท ซึ่งเป็นจุดยืนในเชิงสังคมนิยมอย่างชัดเจน¹²

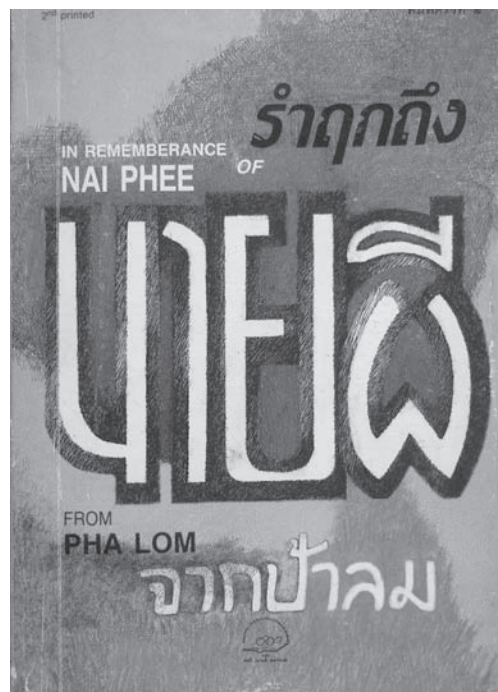
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2493-2495 จะพบว่าคุณอัศนีเขียนกาพย์กลอนและบทความสนับสนุนการรณรงค์สันติภาพของคณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย ซึ่งมีแนวทางสอดคล้องกับสมัชชาสันติภาพสากลและขบวนการคอมมิวนิสต์สากล¹³ นอกจากนี้คุณอัศนียังได้ลาออกจากกองบรรณาธิการ *อักษรสาส์น* ไปเป็นบรรณาธิการหลังฉากให้กับ *การเมือง* ทีมใหม่ที่ออกวางจำหน่ายเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2494 หนังสือพิมพ์ฉบับนี้สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการสันติภาพอย่างเต็มที่ และยังเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการระดมรายชื่อผู้สนับสนุนสันติภาพอีกด้วย¹⁴ ทว่าในท้ายที่สุดรัฐบาลได้สั่งจับกุมเหล่า “สันติชน” เป็นจำนวนมาก คุณอัศนีเป็นผู้หนึ่งที่ถูกลักขังจับตาดูจึงต้องหลบซ่อนตัวตั้งแต่ช่วงก่อนเกิดกรณีกบฏสันติภาพ

คงด้วยเหตุนี้เอง งานเขียนของคุณอัศนีจึงเจียบหายไปจนกระทั่งปี 2501 จึงปรากฏคอลัมน์ “จดหมายในหม่อมมิตร” กับ “พูดไปสองไพเบี้ย รู้แล้วนั่งเสีย บา บ้า” ใน *สายธาร* และเขายังเขียนกาพย์กลอนเรื่องสั้น และบทความว่าด้วยการบ้านการเรือนและการเขียนกาพย์กลอนใน *ปियมิตรวันจันทร์* บทความขนาดยาวชุดสุดท้ายของเขาคือ “เคล็ดแห่งอหังการ” ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2504 ในปีนี้เองคุณอัศนีได้รับการแต่งตั้งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เขาจึงเดินทางเข้าสู่ป่าเขาเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง และสั่งยิงเป้าผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด

แม้ชีวิตนักปฏิวัติไม่เอื้อให้คุณอัศนีเขียนงานใหม่ๆ แต่ผลงานของเขามีการตีพิมพ์และ “อ่าน” กันในหมู่ปัญญาชนอย่างคึกคักในช่วงหลังเหตุการณ์ “14 ตุลาคม 2516” ก่อนที่ส่วนหนึ่ง จะกลายเป็นหนังสือต้องห้ามหลังเหตุการณ์ “6 ตุลาคม 2519”¹⁵ นักศึกษาและประชาชน จำนวนหนึ่งที่ถูกผลักดันให้ “เข้าป่า” และได้มีโอกาสพบเจอรวมทั้งแลกเปลี่ยนความเห็นกับ “สหายไฟ” (ชื่อจัดตั้งของคุณอัศนี) เคยนำเรื่องราวเกี่ยวกับเขาออกมาเล่าสู่กันฟังเป็นครั้งคราว รวมทั้งมีการ เผยแพร่งานเขียนช่วงหลังอีกจำนวนหนึ่งด้วย¹⁶ กระนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับ “สหายไฟ” ก็ยังเป็น ปริศนาอยู่มากเนื่องจากเขาไม่นิยมพูดเรื่องส่วนตัว แต่มุ่งสนใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการและอุดมการณ์มากกว่า¹⁷

เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงอีกครั้งโดยรัฐบาลไทยหันมาใช้นโยบาย การเมืองนำการทหารตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เปิดทางให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์กลับมา เป็น “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” ซึ่งเป็นระยะเวลาเดียวกับที่เกิดความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ ในไทยกับลาว-เวียตนาม คุณอัศนียังยืนยันเดินทางชีวิตที่เขาเลือกแล้ว และคอยหาทาง ประสานความช่วยเหลือมวลชนที่เดือดร้อนจากการสู้รบ ท้ายที่สุดเขาจึงถูกกักตัวอยู่ในลาวเมื่อ ปี 2526 ต่อมาภายหลังมีข่าวว่าเขาเสียชีวิตลงเมื่อ พ.ศ. 2530 ทว่าครอบครัวของคุณอัศนีต้อง รอเวลาอีกหนึ่งทศวรรษจึงจะสามารถนำกระดูกของเขากลับประเทศไทยได้

ในระยะสิบปีหลังจากที่คุณอัศนีเสียชีวิตแล้วนี้ มีการจัดพิมพ์ผลงานของเขาก่อปราย แต่หนังสือสำคัญเล่มหนึ่งคือ *รำลึกถึงนายผีจากป่าลม* (ดอกหญ้า 2533) ซึ่งจัดพิมพ์ในวาระ 72 ปี “นายผี”¹⁸ หนังสือเล่มนี้ได้รวมภาพยกลอนของ “นายผี” ในช่วงปี 2489-2491 โดยคัดสรรเฉพาะ

หนังสือ รำลึกถึงนายผีจากป่าลม ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2533
โดยสำนักพิมพ์ทะเลหญ้า

เรื่องที่มีไขสถานการณ์ประกอบท้ายภาพยกลอนตามที่คุณอัศนีเขียนและเตรียมต้นฉบับไว้ด้วยตัวเอง ก่อนส่งมอบให้คุณวิมลนำไปจัดพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 อันที่จริง ต้นฉบับดังกล่าวได้สูญหายไปแล้ว แต่เมื่อคุณวิมลได้พบร่างลายมือส่วนหนึ่งและสมุดโน้ตกรอบหูของคุณอัศนีโดยบังเอิญในปี 2526¹⁹ จึงได้มีโอกาสจัดพิมพ์หนังสือเล่มดังกล่าวขึ้น พร้อมกับเขียนบทความ “ความงามแห่งชีวิต” บอกเล่าเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของคุณอัศนีเป็นครั้งแรกอีกด้วย

ต่อมาเมื่อมีการจัดงานเชิดชูคุณอัศนีกลับสู่ประเทศไทยในเดือนพฤศจิกายน 2540 คณะกรรมการจัดงาน “นายผีคืนถิ่นแผ่นดินแม่” ได้จัดพิมพ์ *ชีวิตและผลงาน: ตำนาน ‘นายผี’ อัศนี พลจันทร (2461-2530)* เป็นหนังสือที่ระลึกโดยรวบรวมบทความเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของคุณอัศนี และข้อเขียนจากผู้ที่รู้จักคุณอัศนีหรือชื่นชมผลงานของเขา ในปีถัดมาสำนักพิมพ์สามัญชนยังได้จัดพิมพ์หนังสือชุดรวมผลงานของคุณอัศนีจำนวน 3 เล่ม คือ *รวมบทกวี รวมบทความ และรวมเรื่องสั้น “นายผี”: อัศนี พลจันทร* อีกด้วย

อย่างไรก็ดี ก่อนปี 2546 อันเป็นปีครบรอบ 85 ปีชาตกาลของคุณอัศนี คุณวิมลได้รวบรวมภาพยกลอนของคุณอัศนีทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะจัดพิมพ์ผลงานให้เป็นไปตามความตั้งใจและตามโครงสร้างต้นฉบับเดิมที่คุณอัศนีเคยเตรียมไว้ โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การระบุไขสถานการณ์และคำอธิบายศัพท์ประกอบท้ายภาพยกลอนเป็นเรื่องๆ ไป สำหรับภาพยกลอนส่วนใหญ่ที่ไม่มีไขสถานการณ์และคำอธิบายศัพท์ คุณวิมลก็ได้เรียบเรียงเพิ่มเติมจากความทรงจำและจากการศึกษาค้นคว้าซึ่งพบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่สอดคล้องหรือตรงกับงานวิเคราะห์ภาพยกลอนของ “นายผี” ของสุจิตรา คุปตารักษ์ เมื่อปี 2526

ทว่าต้นร่างดังกล่าวก็ยังไม่สามารถจัดพิมพ์รวมเล่มได้จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากคุณวิมลได้ล้มป่วยและลาจากโลกนี้ไป ภายหลังคุณวิมลมาลีจึงตัดสินใจมอบเอกสารเหล่านี้ให้แก่หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังที่ได้เกริ่นไว้ในตอนต้นของบทความนี้นั่นเอง

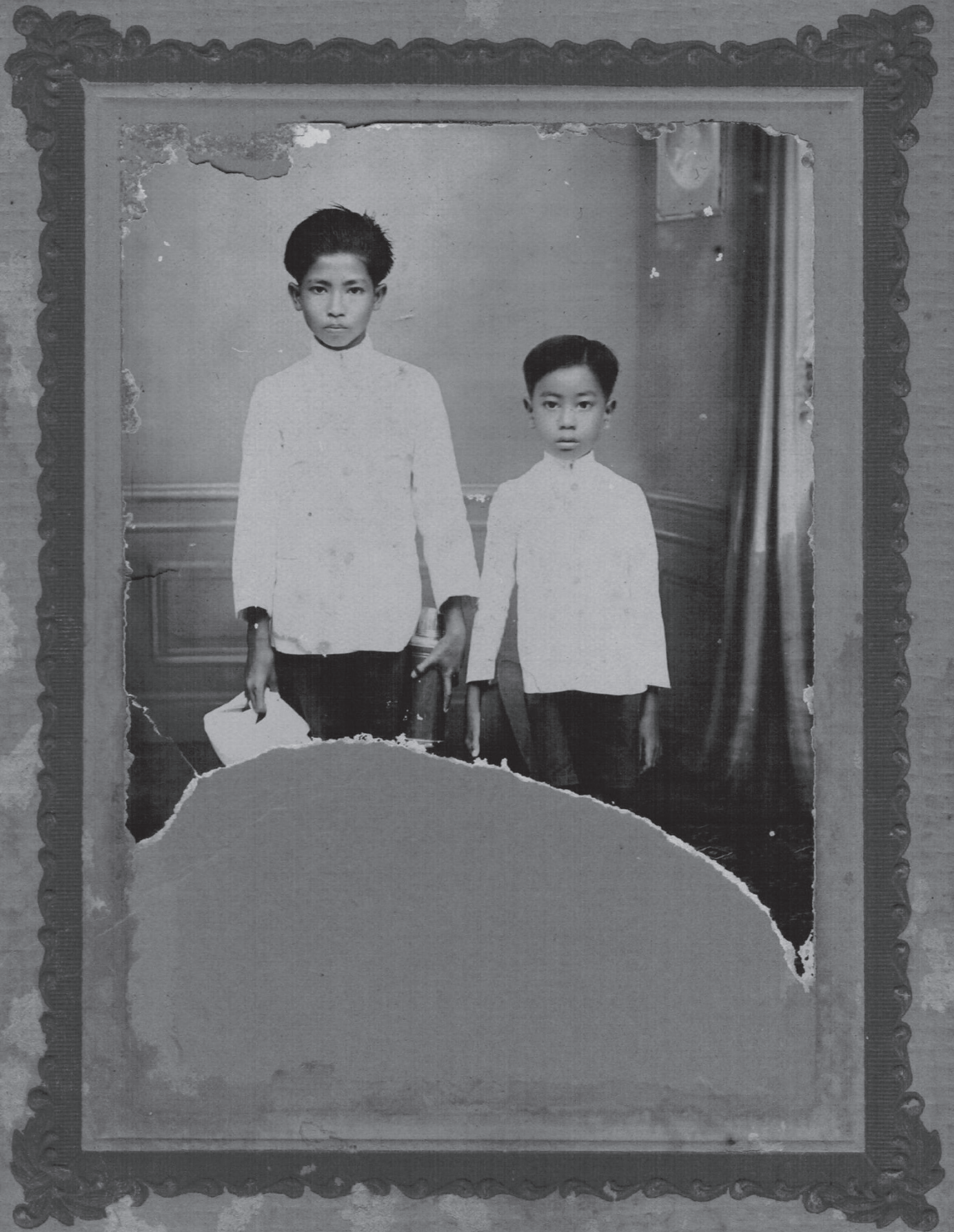
เอกสาร “นายผี”

เอกสารของคุณอัศนีที่ครอบครัวพลจันทรจะส่งมอบให้กับหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบด้วยเอกสารประเภทต่างๆ แจกแจงเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1 กลุ่มเอกสารส่วนตัว

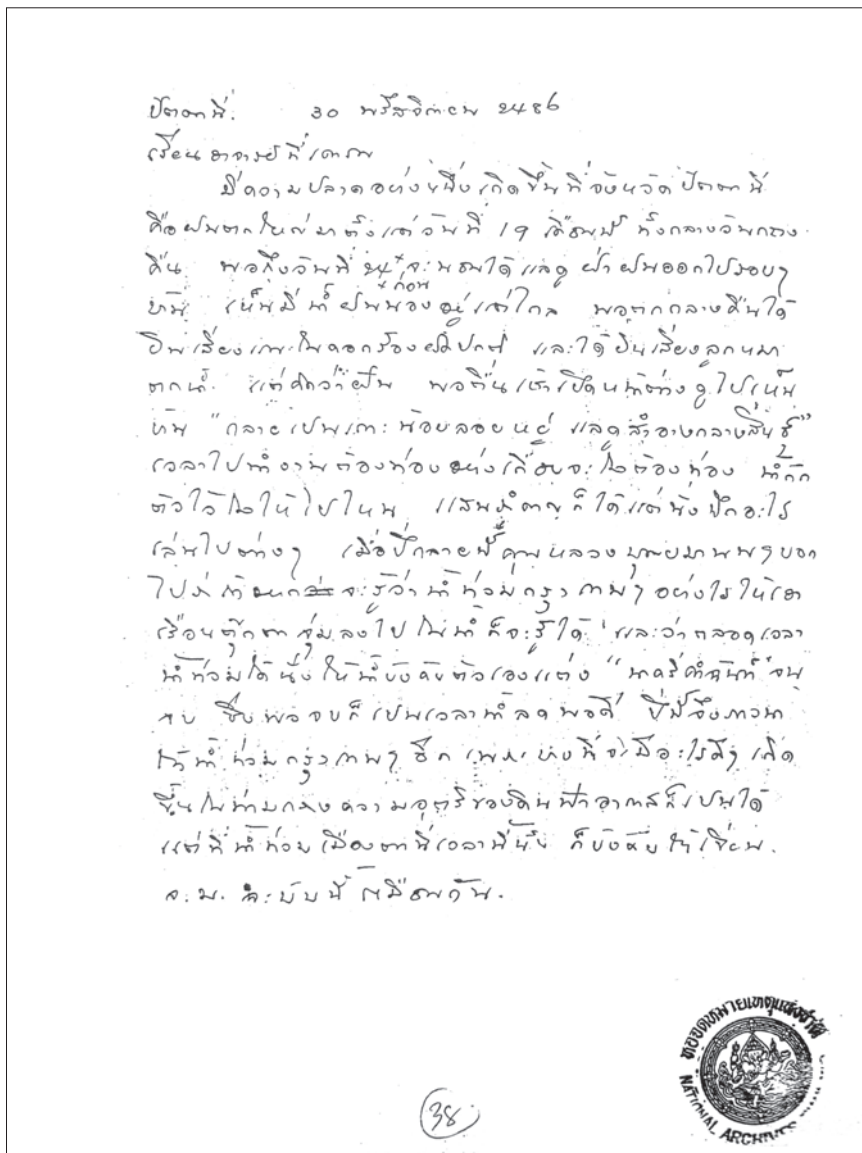
เอกสารกลุ่มนี้ประกอบด้วยภาพถ่าย และสำเนาจดหมายทั้งที่เป็นลายมือและที่พิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์ดีด รวมทั้งต้นฉบับลายมือเขียนภาพยกลอน ได้แก่

- 1) ภาพถ่ายวัยเด็กของคุณอัศนีกับพี่เลี้ยง
- 2) เอกสารพิมพ์ดีดภาพยกลอน “โหยให้หาคู” ซึ่งคุณอัศนีเขียนไว้ว่าลัยคุณครูคนหนึ่งของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ซึ่งเสียชีวิตอย่างกะทันหัน
- 3) กรอบรูปสีน้ำตาล เก็บงานภาพยกลอน “วิโยคบัตร” ที่คุณอัศนีเขียนด้วยลายมือ แจกจ่ายแก่เพื่อนฝูงก่อนจะย้ายไปประจำที่ปัตตานี

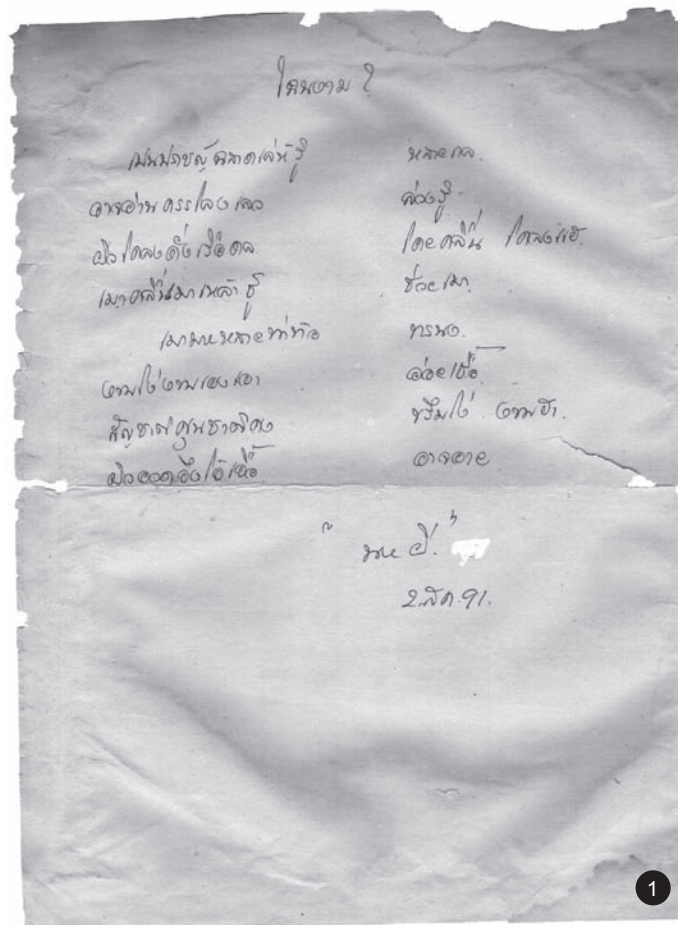
คุณอัครนีในวัยเด็ก ถ่ายคู่กับพี่เลี้ยง

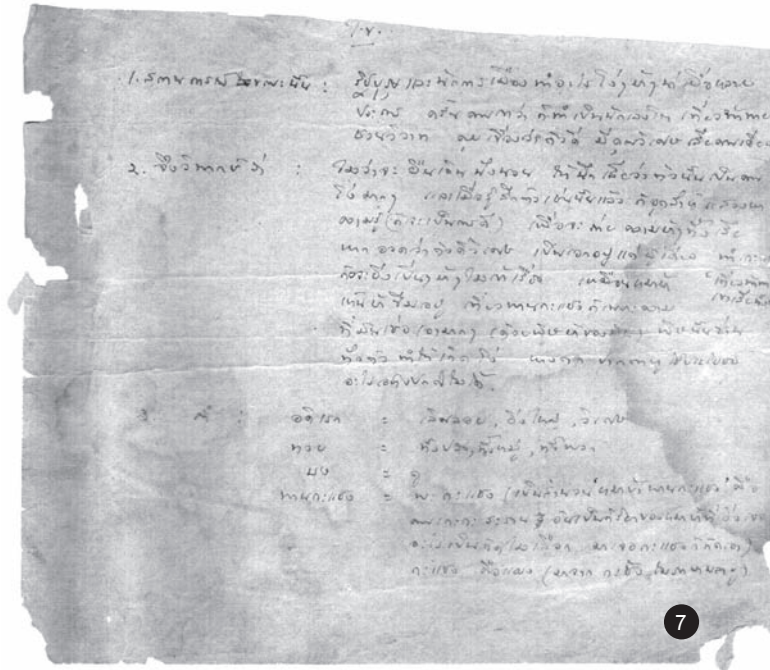
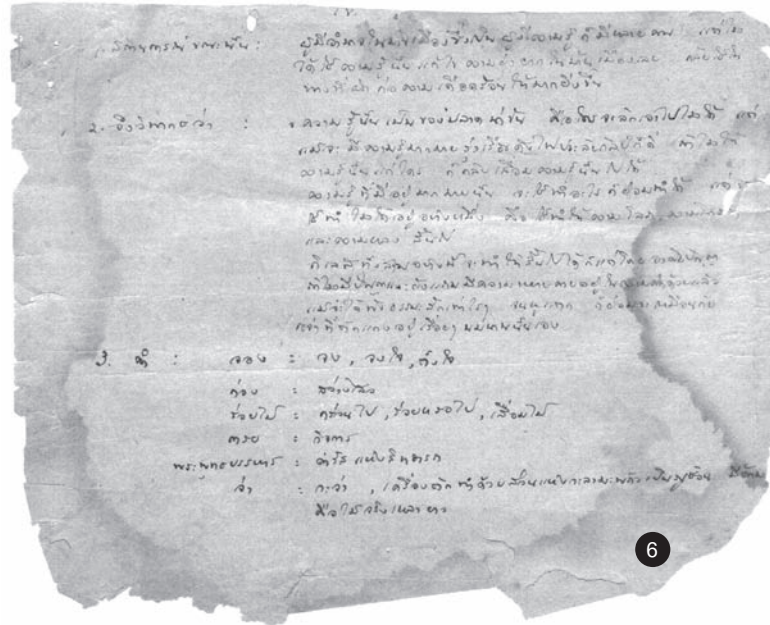
- 4) สำเนาจดหมายที่เขียนถึงและเขียนตอบพระยาอนุমানราชชนเมื่อครั้งที่คุณอัศนีเป็นอัยการผู้ช่วยชั้นตรีที่ปัตตานี (ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2486 และ 25 ธันวาคม 2486 ตามลำดับ ต้นฉบับจดหมายสองฉบับนี้ปัจจุบันเก็บอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)
- 5) สำเนาจดหมายถึง "คุณหวานที่รัก"²⁰ จากต้นฉบับตัวพิมพ์ดีดซึ่งคุณอัศนีส่งถึงผู้รับที่เขตอ้อมผางเมื่อต้นปี 2523
- 6) สำเนาจดหมายถึง "คุณมลที่รักยิ่ง" ซึ่งคุณอัศนีส่งถึงคุณนิมล พร้อมกับใบตั้งชื่อหลาน 3 คน คือ มารสคู อารกา และเกาศลย์ ใบตั้งชื่อแต่ละใบมีคำแปลชื่อตัวอักษรเทวนาครีและตัวอักษรโรมัน และคำโคลงสรรเสริญต่อท้ายด้วย

สำเนาจดหมายหน้าแรกที่คุณอัศนีเขียนถึงพระยาอนุমানราชชนระหว่างรับราชการอยู่ที่ปัตตานี
ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2486

7) ต้นฉบับลายมือ แบ่งเป็น หนึ่ง กลุ่มภาพยกลอนจำนวน 29 เรื่อง ได้แก่ “แก้กล” “กันเองแท้ๆ”. “กล้วนน้ำ” “การค้าขาย” “คนจน” “ความเป็นกลาง” “ความฝัน” “เคยเล่นกัน” “ใครเก่ง?” “ใครแน่” “ใจงาม?” “ดีดัลบรัก” “ดูก่อน สำแดง คึกฤทธิ์” “ดูให้ดี !” “ได้ทีชี้แพะ” “เต้ญ รำๆ” “ตื่นแล้ว! ตื่นแล้ว!” “นกร้อง” “บ้าไปเอง” “ประวัติการณ์” “ฟังให้ดีเพื่อน” “เมาไหนมาก?” “ยางหยด” “ยืนถนัดไหน!” “ยุ่งยาง” “เรื่องบ้านเรื่องเรือน” “สยามไข” “อนิจจาจอมคน!” และ “อย่านึกเลย” สอง กลุ่มไขสถานการณ์มี 3 เรื่อง ได้แก่ “รู้-ไปรู้” “สุดทางที่หิริ” และ “อิริยาบถสี่” เอกสารลายมือเหล่านี้อยู่ในสภาพขาดแห้วตัวกระดาษเหลืองกรอบ บางส่วนปะติดอยู่บนกระดาษสีและขนาดต่างๆ หรือใส่ถุงพลาสติกปะอยู่บนกระดาษ อีกทีหนึ่ง บางส่วนก็ประรวมอยู่ในสมุดวาดเขียนรุ่นเก่าขนาด 260x370 มม. ที่มี ลายเรือสุพรรณหงส์บนปกหน้า และรูปแผนที่ประเทศไทยบนปกหลัง นอกจากนี้ ยังพบว่า มีไขสถานการณ์อีก 9 เรื่องที่เป็นตัวพิมพ์ดีด แต่จัดรวมอยู่กับเอกสารถ่าย สำเนาภาพยกลอนที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2489 และสำเนาภาพยกลอนจาก เอกชน โดยในหน้าแรกของเอกสารชุดนี้มีข้อความว่า “ภาคผนวก จากสมุดโน้ตของ ‘นายผี’”²¹

ตัวอย่างลายมือเขียนงานการณประกอบภาพยกตอน: "รู้ไปรู้" (6) "อิริยาบถสี่" (7)

2 กลุ่มหนังสือ

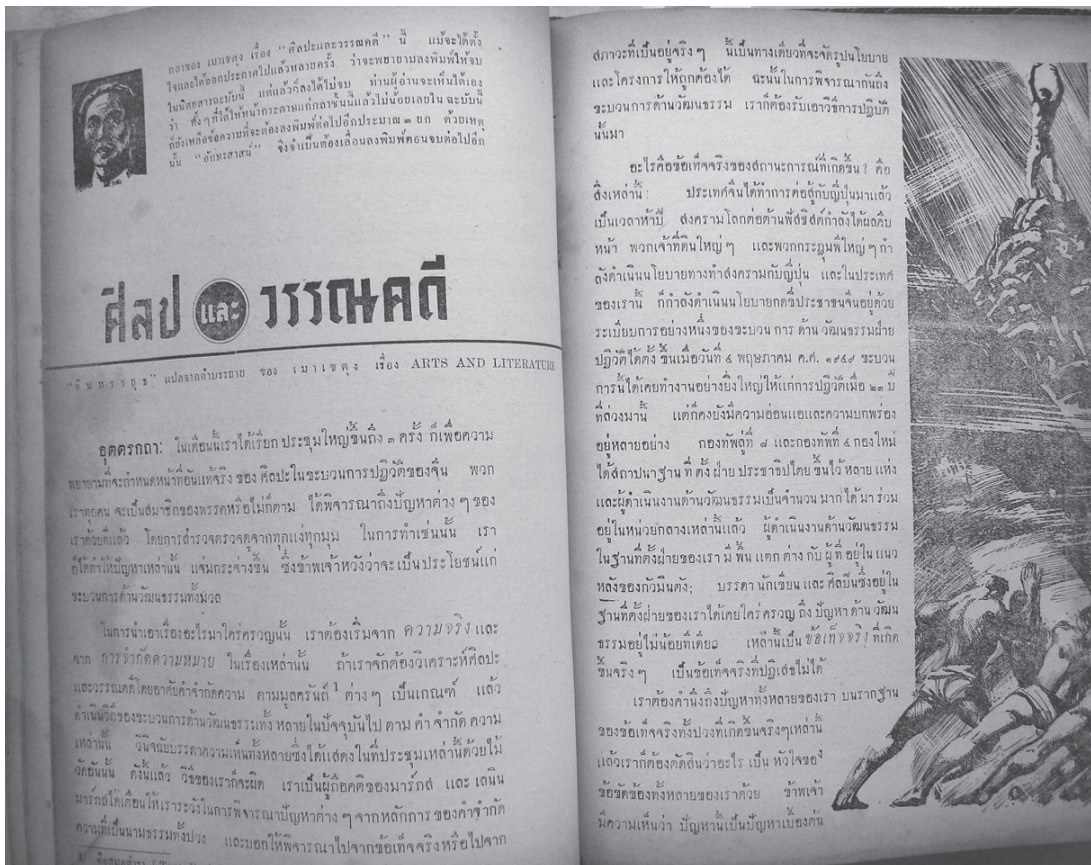
กลุ่มนี้เป็นหนังสือผลงานของคุณอัศนีบางส่วนที่จัดพิมพ์รวมเล่มแล้ว ได้แก่ เราชนะแล้ว แม่จ๋า ฉบับสำนักพิมพ์คนหนุ่ม ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2517 และฉบับพิมพ์เนื่องในโอกาส 75 ปี นายผี โดยสำนักพิมพ์ทะเลหญ้า นอกจากนั้นยังมีสำเนาภาพยกตอนหมาเจ้าตุง (สยามพากย์) ฉบับจัดพิมพ์โดยทัฬหฬาราม พ.ศ. 2518

3 สำเนาต้นฉบับบทความและเรื่องสั้น

งานพิมพ์ดีดบนกระดาษเอฟ 4 และเย็บเข้าเล่ม มีปกกระดาษสี เป็นบทความส่วนหนึ่งซึ่งเคยตีพิมพ์ใน *สยามนิกร* ระหว่าง พ.ศ. 2489-2490 ได้แก่ “การสืบสวนกับการสอบสวน” (อ.ส.) “ศาสนาอิสลามว่าด้วยอะไร” (อ.ส.) “วารณาวัต” (กุลิศ) “น้ำพระทัยพระเจ้าวิกรมมหาราช” (กุลิศ อินทุศักดิ์) คอลัมน์ “ปริทัศน์” (กุลิศ อินทุศักดิ์) “พุดำจาน” (กุลิศ อินทุศักดิ์) “ทิวาราตรีที่พระตะบอง” (อินทราวุธ) “เจ้าขุนทอง” (กุลิศ อินทุศักดิ์) “โชคดีหรือร้าย?” (กุลิศ อินทุศักดิ์) “บริเวณ 7 หัวเมือง” (อ.ส.) “การช่วยเหลือข้าราชการ” (สายฟ้า) “พรรคการเมืองฝ่ายค้าน” (สายฟ้า) “สภาผู้แทนในพจนมณฑล” (สายฟ้า) และ “ผลของการสอบสวนกรณีสวรรคต” (สายฟ้า)

4 สำเนาบทความและข่าวตัดจากหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ

สำเนาบทความและภาพที่กลอนจากเอกชน พ.ศ. 2484 กลุ่มบทความ ได้แก่ “พระศุนหเศป” และ “อินทศักดิ์” กลุ่มภาพที่กลอน ได้แก่ “ความปิติ”²² “ความเสียใจ” ความน้อยใจของนายผี “ตอบคุณโต” “ถึง ณ.ถ.ล.” “นายผีกับนางผี” “ผู้หญิงเอ๋ย” “แม่แต่เรื่องกิน” “ยอมแล้วฤฯ” “เรื่องของนายผี” “ลำแดงนายสง” “โหนายสง” “อุปการกับปฏิการ” และสำเนาบทความ “ว่าด้วยการปฏิบัติ” ของ เมฆาเชตุง จาก *อักษรสาส์น* 1 ชุด

“ศิลปะและวรรณคดี” ของ เมฆาเชตุง ซึ่ง “อินทราวุธ” แปลลงใน *อักษรสาส์น* (9 ธ.ค. 10 ม.ค. 2492 และ 11 ก.พ. 2493)

นอกจากนี้ยังมีสำเนาบทความ “อัครนี้ พลจันทร์ ‘นายผี’ ผู้กระวีวีรียอาวุธ ในวังวนของ ความขัดแย้ง” โดย “กัญจน์ ชงค์” และสำเนาหน้าปกหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* 2493 สามฉบับกับ ขาวตัดจากหนังสือพิมพ์บางฉบับในช่วงที่มีการเชิญอัครนี้กลับประเทศไทยปลายปี 2540

เอกสารกลุ่มนี้มีสำเนาซ้ำซ้อนกันอยู่บ้าง และไม่ได้ระบุรายละเอียดแหล่งที่มาสำหรับ อ้างอิงเช่นเดียวกับขาวตัดจากหนังสือพิมพ์ซึ่งอยู่ในสภาพเป็นชิ้นๆ คลิปรวมกันได้

5. รังลายมือของคุณวิมล

โน้ตย่อต่างๆ ของคุณวิมล ในช่วงที่เขียนบทความ “ความงามแห่งชีวิต” ซึ่งตีพิมพ์ใน ราลึถึงนายผีจากป่าลม

6. เอกสารต้นร่างของ *ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม*

เอกสารกลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด และมีการรวบรวมจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบโดย เรียงผลงานภาพย์กลอนตามลำดับเวลาการตีพิมพ์ และแยกเป็นรายปี แต่ขณะเดียวกันก็มี สำเนาที่ซ้ำซ้อนและลักลั่นกันอยู่หลายชุดมีทั้งสำเนาจากลายมือ เอกสารพิมพ์ดีด และหนังสือพิมพ์/ นิตยสารฉบับตีพิมพ์ครั้งแรก และจากหนังสือที่เคยพิมพ์รวมเล่มมาก่อนทั้งนี้อาจแบ่งเป็น กลุ่มย่อยได้ 16 ชุด ดังนี้

- 1) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2484-2489 และ 2490
- 2) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2490
- 3) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2490
- 4) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2491-2495
- 5) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2492
- 6) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2493
- 7) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2495
- 8) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2501
- 9) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2491
- 10) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2484-2495 ผนวก 2501
- 11) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2494
- 12) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2484-2489
- 13) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2501-02
- 14) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม อักษราวลี
- 15) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2490
- 16) ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม 2490-2491

เอกสารกลุ่มนี้ มีการเข้ารูปเล่มหลายลักษณะด้วยกัน เช่น เย็บข้างร้อยเชือก เย็บเล่มเข้าปกกระดาษแข็งหรือกระดาษสีต่างๆ หรือเพียงรวมสำเนาเอกสารแล้วใช้คลิปตัวใหญ่หนีบเข้าชุดไว้เท่านั้น เป็นต้น เนื้อหาภายในแต่ละเล่มยังมีลายมือของคุณวิมลชำระต้นฉบับไว้และบางที่ก็เขียนกำกับหลักการชำระต้นฉบับบางอย่างเช่น “ในโคลงไม่ใช่เครื่องหมายการันต์ตลอดทั้งเล่ม” “ภาพย์กลอนและคำไขพยายามตรวจหลายๆ ครั้ง” หรือ “ควรตรวจทานกลอนให้ดี” เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณวิมลได้ตรวจทานต้นฉบับหลายต่อหลายครั้งด้วยกัน แม้ว่าต้นร่างดังกล่าวจะยังไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมสำหรับการตีพิมพ์ทันทีก็ตาม

ผู้เขียนยอมรับว่า เมื่อได้สำรวจเอกสารเหล่านี้ทั้งหมดในระยะแรก รู้สึกหนักใจกับสภาพของเอกสารในส่วนต้นร่างของ *ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม* อยู่ไม่น้อย เพราะก่อนหน้านั้นได้ตั้งหลักในการชำระต้นฉบับงานเขียนของคุณอัศนีไว้ว่าจะยึดตามต้นร่างของคุณวิมล และเป็นไปตามเงื่อนไขที่บรรณาธิการสำนักพิมพ์อ่านได้รับปากคุณวิมลมาลิไว้เมื่อได้รับอนุญาตให้เป็นผู้จัดพิมพ์ผลงานของคุณอัศนี แต่เมื่อดูในรายละเอียดก็พบว่าสิ่งที่จะต้องสืบค้นและสอบถามอีกไม่น้อย และจุดที่ลำบากกว่าคือจะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับเอกสารต้นร่างในส่วนที่ชำระต้นฉบับไว้แตกต่างกัน เช่น การสะกดคำในภาพย์กลอนที่ลึกลับซ้ำซ้อนกันอยู่ทั้งภายในตัวบทเดียวกันและข้ามตัวบท อีกทั้งไขสถานการณ์ท้ายภาพย์กลอนบางเรื่องก็มีข้อความแตกต่างกันในเอกสารต่างชุด เป็นต้น

แต่เมื่อทำงานผ่านไประยะหนึ่ง ผู้เขียนเริ่มมองเห็นว่า ความไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ทั้งของต้นร่าง *ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม* และเอกสารโดยรวมทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องสืบค้นเอกสารของคุณอัศนีเพิ่มเติม และจะต้องขอความช่วยเหลือจากผู้ที่สามารถและยินดีให้ความช่วยเหลือด้วย

ทั้งนี้ก็มีผู้ที่รู้จักคุณอัศนีหรือได้ศึกษาผลงานของคุณอัศนีหลายคนได้กล่าวถึงผลงานอีกจำนวนหนึ่งของคุณอัศนีที่ยังไม่เคยมีการตีพิมพ์ หรือนำมารวมพิมพ์เป็นเล่มเช่น รายการอ้างอิงหลายรายการทั้งใน “วิเคราะห์บทร้อยกรองของ ‘นายผี’” ของสุจิตรา คุปตารักษ์ ใน *Commodifying Marxism* ของ Kasian Tejapira และที่มีผู้อ้างถึงในบทความต่างๆ ใน *ชีวิตและผลงานฯ* (เวียง-วชิระ บัณฑิต บ.ก.) รวมทั้งบทความ “ผู้ประกาศการณ์คนเดียว”²³ ซึ่งสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล สันนิษฐานว่าเป็นบทความชิ้นสุดท้ายของคุณอัศนี นอกจากนั้น คุณวิมลเองก็เอ่ยถึงต้นฉบับหนังสือ *ชินกาลมาลี* โดย “ประไพ วิเศษธานี” ว่า “ปัจจุบันยังตามหาต้นฉบับไม่พบ”²⁴ เป็นต้น

ความไม่ครบถ้วนไม่สมบูรณ์ของต้นร่าง *ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม* ยังทำให้ผู้เขียนมองเห็นข้อเท็จจริงสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือ ความพยายามอย่างเต็มที่กำลังของคุณวิมลที่จะสานต่อความตั้งใจของคุณอัศนี คุณวิมลได้รวบรวมต้นฉบับภาพย์กลอนกว่า 300 เรื่องมาเรียงลำดับตามวันเวลาตีพิมพ์ครั้งแรก และวางโครงสร้างของหนังสือโดยนำสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองของแต่ละช่วงเวลามาขึ้นต้นก่อนเข้าสู่ภาพย์กลอน และมีไขสถานการณ์ของภาพย์กลอนรายชิ้นต่อท้ายเป็นเรื่องๆ ไป โดยมีทั้งไขสถานการณ์ที่คุณอัศนีเขียนไว้ด้วยตนเองเท่าที่หลงเหลืออยู่ และอีกส่วนหนึ่งซึ่งคุณวิมลได้เรียบเรียงเพิ่มเติม

ในภายหลัง เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจบริบทสถานการณ์ทางสังคมการเมืองในห้วงเวลาที่คุณอัศนีเขียนภาพย์กลอนแต่ละเรื่อง

ทั้งนี้หากไม่ต้องนับว่าคุณนิมลแบกรับความรู้สึกเช่นไร หลังจากที่ดินฉบับภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม ซึ่งคุณอัศนีจัดเตรียมไว้ด้วยตนเองในปี 2495 ได้สูญหายไป เอกสารต้นร่างชุดนี้ก็ยิ่งทำให้ผู้เขียนต้องยกย่องการทำงานอย่างอุทิศของ คุณนิมล ในช่วงปลายของชีวิตโดยลำพังอยู่ดี

การส่งมอบเอกสารให้แก่หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในครั้งนี้ จึงไม่อาจกล่าวว่าเป็นการส่งมอบเอกสารสำคัญที่ควรแก่การดูแลรักษาและควรที่จะศึกษาต่อไปเพียงเท่านั้น แต่ผู้เขียนขอเสนอว่านี่คือโอกาสอันดีที่จะมีการรวบรวมเอกสารผลงานของคุณอัศนีที่ยังตกหล่นอยู่ในที่ต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่งโดยให้มีศูนย์รวมอยู่ที่หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อนึ่ง สำนักพิมพ์อ่านก็กำลังพยายามติดตามงานเหล่านี้ด้วยเช่นกัน และเมื่อสืบค้นเอกสารจากหอสมุดแห่งชาติและหอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ปรากฏว่าพบผลงานของคุณอัศนีอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็พบว่าเอกสารจำนวนไม่น้อยที่ชำรุดเสียหาย หรือกระทั่งสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย ล่าสุดเมื่อเดือนตุลาคม 2555 เราเพิ่งมีโอกาสได้ทำสำเนาไมโครฟิล์ม ภาพย์กลอนนายผี²⁵ ฉบับตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2501 ของสำนักพิมพ์อักษรวัฒนาจากหอสมุดมหาวิทยาลัยคอร์เนล สหรัฐอเมริกา ซึ่งจะเป็นต้นฉบับสำหรับการชำระต้นฉบับเพิ่มเติม และจะมอบสำเนาให้หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมกับเอกสารอื่นๆ ที่ค้นพบในภายหลังต่อไป

นอกจากนั้น ในปี 2556 สำนักพิมพ์อ่านจะเริ่มทยอยจัดพิมพ์ผลงานของคุณอัศนีทั้งหมดเพื่อให้ผู้สนใจได้กลับมา “อ่าน” งานเหล่านี้กันอีกครั้งหนึ่ง เราขอทำงานดังกล่าวด้วยสำนึกขอบคุณและแสดงคารวะต่อคุณอัศนี และคุณนิมล พลจันทร์ ผู้นำทางให้ประชาชนรุ่นหลังได้เสาะแสวง “ความคิดก้าวหน้า” เพื่อจะเปลี่ยนแปลงสังคมต่อไป

เชิงอรรถ

¹ การกล่าวถึงคุณอัสนีและคนในครอบครัวโดยใช้คำว่า “คุณ” นำหน้าทุกครั้งในบทความนี้ เป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติของครอบครัวพลจันทร์ ที่ใช้คำเรียกกันและกันว่า “คุณ” และตามที่คุณวิมลอ้างคำบอกเล่าของคุณอัสนีว่า “คุณแปลว่าคน” (*รำลึกถึงนายผีจากป่าลม* ทะเลหญ้า 2533 น. 102)

² สุจิตรา คุปตารักษ์ “วิเคราะห์ทรัพยากรของ ‘นายผี’” ปรินญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526 น. 26.

³ “ศิลปิน พัทธกษัตริย์” (จิตร ภูมิศักดิ์) เขียนบทวิเคราะห์ลงใน *ปฏิวัติ* (ก.พ. 2500) ส่วนยุทธพงศ์ ภูริสัมบรรณ (“รวี โดมพระจันทร์”) ระบุใน *ต่อสู้ชาติเอกราชปฏิวัติไทย* (แก่นสยาม 2518) อ้างใน สุจิตรา คุปตารักษ์ “วิเคราะห์ทรัพยากรของ ‘นายผี’” น. 13.

⁴ สุจิตรา คุปตารักษ์ “วิเคราะห์ทรัพยากรของ ‘นายผี’” น. 43-47.

⁵ เกี่ยวกับนามปากกา กษียร เตชะพีระ ระบุว่าเป็นของอุดม สีสุวรรณ ดู KasianTejapira *Commodifying Marxism: The Formation of Modern Thai Radical Culture 1927-1958* (Kyoto University Press/Trans Pacific Press 2001) pp. 133 297.

⁶ เวียง-วชิระ บัวสนธ์ (บ.ก.) *ชีวิตและผลงาน: ตำนาน ‘นายผี’ อัสนี พลจันทร์* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงาน “นายผี คืบถื่นแผ่นดินแม่”) 2541 น. 29-30.

⁷ Kasian Tejapira *Commodifying Marxism* p. 310.

⁸ *วรรณคดีสาร และ นิกรวันอาทิตย์* สกัดตามต้นฉบับซึ่งตีพิมพ์ในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีสะกดตัวอักษรและประกาศใช้ *พจนานุกรมตัวสะกดแบบใหม่* เมื่อ พ.ศ. 2485

⁹ ตัดตอนจากสำเนาจดหมายถึง “คุณหวานที่รัก” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารของคุณอัสนีที่จะส่งมอบให้กับหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹⁰ ในระยะสองปีนี้คุณอัสนียังได้เข้าไปช่วยเหลือทำคดีให้ชาวมุสลิมที่เดือดร้อนจากนโยบายของรัฐ เช่น การบังคับให้ชาวมุสลิมสวมหมวก เป็นต้น ต่อมาเขายังเขียนบทความเกี่ยวกับชาวมุสลิม เช่น “ศาสนาอิสลามว่าด้วยอะไร” “การเมืองในบริเวณ 7 หัวเมือง” เป็นต้น ทั้งนี้ยังไม่เห็นว่าเขาได้ศึกษาภาษามลายูทั้งก่อนและในระหว่างที่ประจำอยู่ที่ปัตตานีอย่างเอาจริงเอาจัง ดังที่ปรากฏในสำเนาจดหมายที่เขาเขียนถึงพระยาอนุমানราชชนใน ช่วงปลายปี 2486

¹¹ เวียง-วชิระ บัวสนธ์ (บ.ก.) *ชีวิตและผลงาน* น. 15 - 16.

¹² เช่น อวยพร มิลินทางกูร ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2501” วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์-

มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519 และ สุจิตรา คุปตารักษ์ อ้างแล้ว.

¹³ ดูงานวิเคราะห์บทบาทและความเกี่ยวข้องของขบวนการสันติภาพกับขบวนการคอมมิวนิสต์สากลและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกบฏสันติภาพ” ใน *กึ่งศตวรรษขบวนการสันติภาพ “ความจริง” เกี่ยวกับ “กบฏสันติภาพ”: สำนักทางประวัติศาสตร์ของคนสามรุ่น* ชลธิรา สัตยวิวัฒนา (บ.ก.) (กรุงเทพฯ: เมฆขาว 2545) น. 145-223.

¹⁴ KasianTejapira *Commodifying Marxism* pp. 171 185-186.

¹⁵ เช่น *กาพย์กลอนเหมาเจ๋อตุง* แปลโดย “ประไพ วิเศษธานี” และ *พระเจ้าอยู่หัวไหนด* โดย “นายผี”

¹⁶ เช่นกาพย์กลอน “จิว” “ดาบ” “คิดถึง” “เดือนกุมภาพันธ์” และ “หอนนกระสือ” ใน *บ้านไม่รู้โรย* (พฤษภาคม 2529) เป็นต้น

¹⁷ ผู้ที่ให้ความเห็นในทำนองนี้อาจมี “กัญจน์ ชงค์” “นายผี” ผู้กระวีวิญญู และ ประเสริฐ จันดำ “พ่อใหญ่ไฟ” ใน *ชีวิตและผลงาน* น. 138 และ 218 ตามลำดับ.

¹⁸ ในปลายปีเดียวกันมีการจัดพิมพ์ซ้ำในชื่อ *รำลึกถึงนายผีจากป่าลม* โดยสำนักพิมพ์ทะเลหญ้า

¹⁹ ดูคำบอกเล่าของคุณวิมลใน “จากใจของผู้รวบรวม” ใน *รำลึกถึงนายผีจากป่าลม* น. 6-7.

²⁰ จดหมายฉบับนี้ต่อมามีการเปิดเผยว่าส่งถึงคุณเสกสรรค์-จิระนันท์ ประเสริฐกุล ซึ่งเคยใช้ชีวิตช่วงหนึ่งในเขตงานเดียวกับคุณอัสนี

²¹ ได้แก่ “การประกาศศาสนาพระศรีอารีย์” “คนกับกระต่าย” “แต่พระเจ้าว” “ฟังอะไร” “เรื่องน้ำใต้น” “วิธีไหว้เจ้า” “สัจจ์ เวอมาตาราจา” “หัดเสียใหม่ดีกว่า” และ “หัดกับหัด”

²² สกัดตามต้นฉบับ

²³ ดูรายละเอียดของบทความนี้ใน <http://www.siamintelligence.com/the-only-first-rector/>

²⁴ “เสมือนคำนำ” *กาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองสยาม* สำนักพิมพ์อ่าน อยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์

²⁵ จากการสำรวจ ไม่พบต้นฉบับหนังสือเล่มนี้ในหอสมุดต่างๆ ในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University

งาน “ครบรอบ ๖๗ ปี วันสันติภาพไทย”
วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๕
ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

กิจกรรมหอจดหมายเหตุและ หอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2555

ดาวเรือง แนวทอง

หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับมอบหมายภาระงานการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุ ครอบคลุมงานด้านการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยด้วย ซึ่งสอดคล้องตามหลักยุทธศาสตร์แผนการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วยภาระงาน 2 ส่วน คือ การบริหารและดำเนินงานจดหมายเหตุ และงานจัดแสดงนิทรรศการถาวรห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานบริหารและดำเนินงานหอจดหมายเหตุ

งานจัดการจดหมายเหตุและเอกสาร

ลำดับ	ลักษณะงาน	จำนวน
1	ผู้ใช้บริการเอกสาร	50 คน
2	ผู้เยี่ยมชมห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ และหอประวัติศาสตร์ฯ	2,424 คน
3	งานประเมินคุณค่าเอกสาร	424,269 แฟ้ม
4	4.1 รับมอบเอกสารจากบุคคลทั่วไป	35 รายการ
	4.2 รับมอบเอกสารส่วนบุคคลนายปรีดี-ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์	
	4.2.1 เอกสาร	1,049 รายการ
	4.2.2 หนังสือ	4,027 ภาพ
	4.2.3 รูปภาพ	123 รายการ
4.2.4 วัสดุพิเศษ เช่น คาสเซ็ทเทป ซีดี วีดิทัศน์ ภาพวาด เสื้อผ้า รูปปั้น เครื่องพิมพ์ดีด แวนตา फिल्मภาพยนตร์ ฯลฯ	5 รายการ	
5	ผู้ใช้บริการข้อมูลผ่านเว็บไซต์	34,356 ครั้ง

ผลงานสำคัญที่ดำเนินการในรอบปีที่ผ่านมา

1. งานสิ่งพิมพ์

- 1.1 จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ฉบับที่ 16 จำนวน 2,000 เล่ม เป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่องค์ความรู้ทางจดหมายเหตุ ที่เป็นหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และรายงานกิจกรรมของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ กำหนดเผยแพร่ในวันที่ 11 พฤษภาคม ของทุกปี ส่งให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณะ สำนัก สถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย และหน่วยงานภายนอกได้แก่ ห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษา หอจดหมายเหตุและศูนย์เอกสาร สื่อมวลชนสายการศึกษา และศิลปินวัฒนธรรม รวมทั้งผู้มีอุปการคุณของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ
- 1.2 หนังสือ 78 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2477 – 2555) มองธรรมศาสตร์ผ่านเอกสารจดหมายเหตุ เนื้อหาหนังสือเกี่ยวกับประวัติมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ยุคโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ยุคสถาปนามหาวิทยาลัย จนถึงยุคปัจจุบัน (2554) ใช้รูปภาพเป็นสื่อในการเล่าเรื่องโดยใช้หลักฐานชั้นต้นและรูปภาพในการจัดทำต้นฉบับหนังสือจากจดหมายเหตุฯ จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม เผยแพร่ในวันที่ 27 มิถุนายน 2555
- 1.3 หนังสือ 100 คำถามเกี่ยวกับธรรมศาสตร์ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้สั้นๆ ในลักษณะการถามมา-ตอบไป เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยปี 2477 จากพื้นที่วังหน้า ท่าพระจันทร์ ศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปาง และศูนย์พัทยา

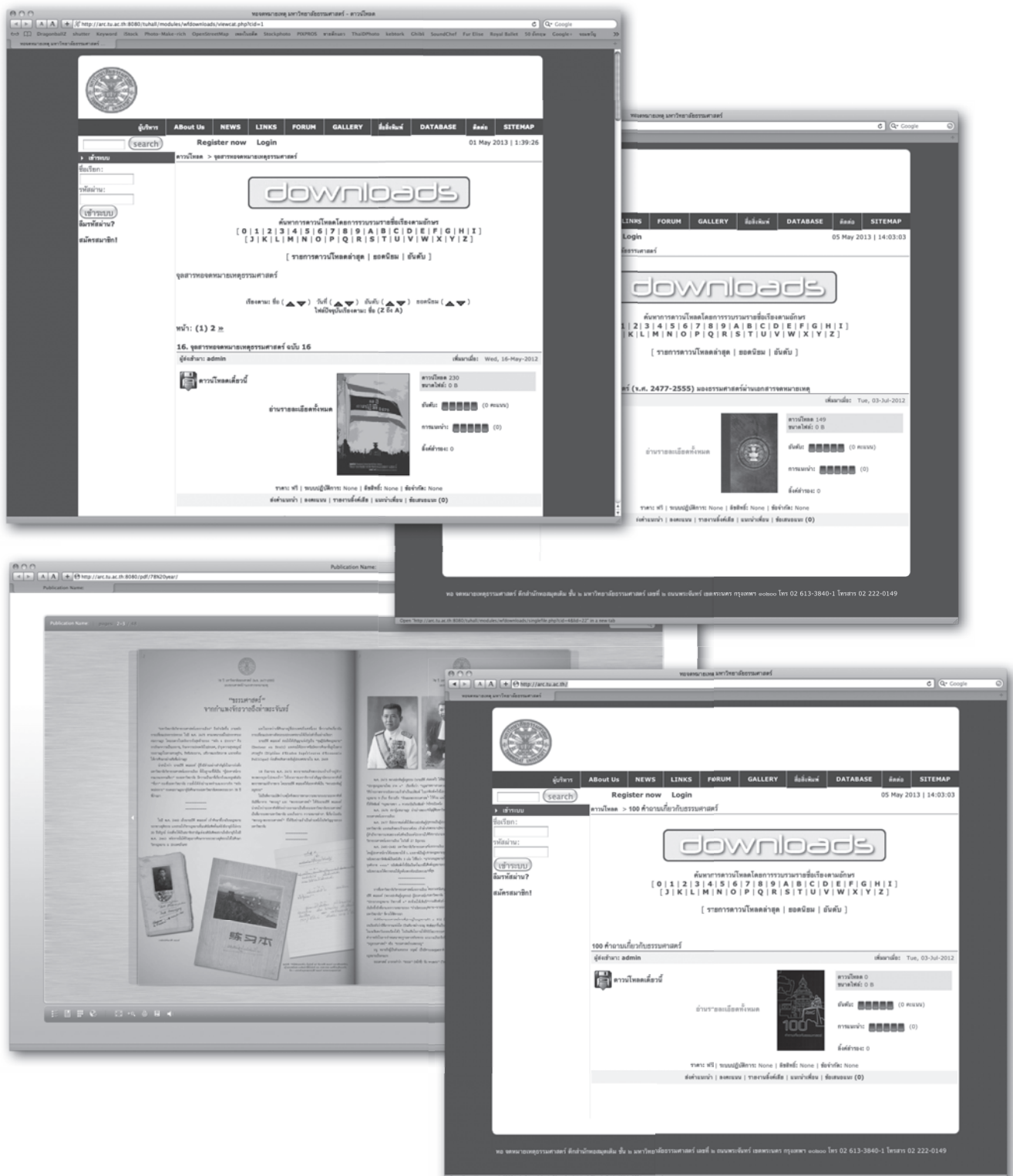

2. งานจัดทำฐานข้อมูลสิ่งพิมพ์ และ E-Book

2.1 จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 16

2.2 หนังสือ 78 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2477 – 2555) มองธรรมศาสตร์ผ่านจดหมายเหตุ

2.3 หนังสือ 100 คำถามเกี่ยวกับธรรมศาสตร์

3. งานวิชาการอื่นที่เกี่ยวข้อง

3.1 งาน 67 ปี วันสันติภาพไทย

ในการประชุมครั้งที่ 21/2553 ของคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2553 มีมติเห็นชอบกำหนดให้วันที่ 16 สิงหาคม วันสันติภาพไทย เป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยให้มีการจัดกิจกรรมเป็นประจำทุกปี วันที่ 16 สิงหาคม 2555 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงจัดงานในวาระครบรอบ 67 ปี วันสันติภาพไทย ถือเป็นงานจัดงานครั้งที่สองภายหลังจากที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำหนดให้วันสันติภาพไทยเป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัย โดยมีสถาบันปรีดี พนมยงค์ มูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ร่วมเป็นองค์กรจัดงาน ภายใต้วัตถุประสงค์ให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยซึ่งผูกพันเกี่ยวข้องกับการรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติ ได้รับการเผยแพร่ไปสู่อนุชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่องให้ได้เรียนรู้และจดจำ รวมทั้งเพื่อเชิดชูเกียรติเสรีไทยที่ได้เสียสละความสุข ปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวมอย่างไม่หวังผลตอบแทนส่วนตัวใดๆ จนทำให้ประเทศชาติผ่านพ้นวิกฤตในสงครามโลกครั้งที่ 2 มาได้อย่างสง่างาม เป็นแบบอย่างที่ดีงามของการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม

การจัดกิจกรรมงานในวาระครบรอบ 67 ปี วันสันติภาพไทย คณะกรรมการจัดงาน กำหนดให้มีการวางช่อดอกไม้เพื่อเป็นการคารวะเสรีไทยและผู้เสียชีวิตระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ณ สวนประติมากรรมกำแพงประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย หน้าหอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ จัดให้มีวงดุริยางค์บรรเลงเพลงสันติภาพ เดินจากสวนประติมากรรมมาที่จุดชมนิทรรศการ เรื่อง “ขบวนการเสรีไทยเพื่อเอกราชอธิปไตยของชาติ” ณ บริเวณด้านหลังข้างตึกโดม (ด้านสนามฟุตบอล) และจัดสัมมนาวิชาการ เรื่อง “การปรองดองของขบวนการเสรีไทย ในสงครามโลกครั้งที่ 2” พร้อมหนังสือที่ระลึก 67 ปี วันสันติภาพไทย เรื่อง “ขบวนการเสรีไทย กับวีรกรรมกู้ชาติ”

3.2 งานครบรอบ 39 ปี 14 ตุลาคม 2516

มูลนิธิ 14 ตุลา เสนอให้สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิจารณาประกาศให้วันที่ 14 ตุลาคม ของทุกปีเป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัย และให้มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ดังเช่นวันสำคัญอื่นๆ ของมหาวิทยาลัย เนื่องจากเห็นว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศไทยเป็นอย่างมาก และเหตุการณ์ดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 8/2555 จึงอนุมัติให้วันที่ 14 ตุลาคม เป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัย

ในโอกาสครบรอบ 39 ปี 14 ตุลาคม 2516 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิ 14 ตุลา ได้จัดให้มีกิจกรรมการเสวนาวิชาการเรื่อง “มรดก 14 ตุลา ในมุมมองคนหลากหลายรุ่น” ณ ห้องประชุมสัญญา ธรรมศักดิ์ การจัดการนิทรรศการ และที่สำคัญคณะกรรมการจัดงาน 39 ปี 14 ตุลา ยังเสนอให้จัดแสดงปฏิมากรรม 14 ตุลา ที่ลานโพ เพื่อรำลึกถึงจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ 14 ตุลา ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่นายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำนักศึกษาชั้นก่่าวปราศรัย ให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ต้องหา 13 คน เรียกร้องรัฐธรรมนูญในข้อหา ชัดขึ้นคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4 และมีความผิดในข้อหากบฏต่อราชอาณาจักรตามกฎหมายอาญามาตรา 116 โดยไม่มีเงื่อนไข ปฏิมากรรมชิ้นนี้เป็นทองเหลืองทรงกลมวางอยู่บนแท่นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 14 นิ้ว สูง 70 เซนติเมตร ภาพพื้นหลังหมุดเป็นอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีข้อความรอบๆ หมุดเขียนว่า “พิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ 14 ตุลา 16” โดยปรับเปลี่ยนข้อความจากบทความเรื่อง “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม ของ นายปรีดี พนมยงค์

4. งานที่กำลังจะดำเนินการในปี 2556

4.1 การจัดพิมพ์หนังสือชีวประวัติผู้ประศาสน์การ และอธิการบดี

เพื่อเป็นการบันทึกชีวประวัติของผู้ประศาสน์การ และอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อันเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งแสดงถึงนโยบาย แผนงาน วิสัยทัศน์ และทิศทางการบริหารของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2477-ปัจจุบัน ประกอบด้วยชีวประวัติผู้ประศาสน์การ และอธิการบดี 16 ท่าน จัดพิมพ์เผยแพร่ในวันที่ 27 มิถุนายน 2556 เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียง เกียรติคุณของมหาวิทยาลัย อันจะเป็นประโยชน์ทางการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่อไป

4.2 การจัดพิมพ์หนังสือกาลานุกรม 80 ปี ธรรมศาสตร์

ในโอกาสครบรอบ 80 ปี มหาวิทยาลัย (2477-2557) เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในวาระและโอกาสสำคัญนี้ คณะกรรมการหอจดหมายเหตุ เห็นควรให้จัดทำหนังสือ “กาลานุกรม 80 ธรรมศาสตร์” เพื่อบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวที่สำคัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในรอบ 80 ปี จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม จัดพิมพ์เผยแพร่ในวันที่ 1 ธันวาคม 2556

ศาสตราจารย์ ดร.อัทรทิพย์ นาดสุภา ปรีดี พนมยงค์ ศาสตราจารย์
(2548 - 2550) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ร่วมกับ
ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองและชมรมเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เสนอ ละครเวที เรื่อง

“เพื่อชาติ เพื่อ Humanity” (วีรบุรุษเสรีไทย จำกัด พลาทงกู)

วันที่ 31 สิงหาคม 2556 เวลา 15.30 - 17.30 น.
ณ โรงละครสดใส พันธุมโกมล ตึกมหาจักรีสิรินธร ชั้น 6 คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ละครเรื่องนี้สร้างขึ้นจากผลงานการค้นคว้าวิชาการเชิงลึกของศาสตราจารย์ ดร.อัทรทิพย์ นาดสุภา ถึงชีวิตประวัติของคุณจำกัด พลาทงกู หนึ่งในผู้นำเสรีไทยสายในประเทศ ที่มีความสำคัญระดับรองลงมาจากอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ การศึกษาของศาสตราจารย์ ดร.อัทรทิพย์ ได้ใช้เอกสารจดหมายเหตุทั้งในและต่างประเทศ งานเขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่สำคัญที่สุด คือ บันทึกประจำวัน (Diary) ของคุณจำกัด พลาทงกู ซึ่งมีอยู่ถึง 10 เล่ม ขณะนี้เพิ่งมีการส่งมอบให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ศาสตราจารย์ ดร. อัทรทิพย์ ได้นำเสนอผลงานค้นคว้าในรูปแบบของหนังสือและบทละคร หนังสือชื่อ “เพื่อชาติ เพื่อ Humanity ภารกิจของวีรบุรุษเสรีไทย จำกัด พลาทงกู ในการเจรจากับสัมพันธมิตร ซึ่งสำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด เป็นผู้จัดพิมพ์ บทละครเวทีคือ “เพื่อชาติ เพื่อ Humanity” ศาสตราจารย์ ดร.อัทรทิพย์ นำเสนอเรื่องราวจำกัด พลาทงกู ในฐานะส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ขบวนการเสรีไทย ซึ่งเป็นขบวนการผู้รักชาติและรักประชาธิปไตย โดยเฉพาะกลุ่มพลพรรคเสรีไทยในภาคอีสาน ได้เคลื่อนไหวเตรียมตัวต่อสู้กับฝ่ายอักษะ และระบบเผด็จการ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จำกัด พลาทงกู รับภาระสำคัญในการเดินทางออกนอกประเทศ เพื่อติดต่อรัฐบาลฝ่ายสัมพันธมิตร ประสานให้มีการเชื่อมโยงกับขบวนการเสรีไทยในประเทศ แม้ภารกิจนั้นเต็มไปด้วยอุปสรรค ยากลำบากทั้งการเดินทางและความขัดแย้งช่วงชิงอำนาจ ทั้งจากกลุ่มผู้นำในประเทศ และบรรดามหาอำนาจในเวทีโลก ศาสตราจารย์ ดร.อัทรทิพย์ได้ทำให้ผู้คนยุคปัจจุบันได้เรียนรู้ความคิด ความเชื่อมั่นและปณิธานของคุณจำกัด ในฐานะผู้รักชาติ รักประชาธิปไตย มีความมุ่งมั่นแม้จะต้องสละชีวิตและความสุขส่วนตัวก็ไม่ย่อท้อ ผ่านละครเวทีเรื่องนี้

ที่สำคัญการแสดงผลละครเรื่องนี้ นอกจากศาสตราจารย์ ดร.อัทรทิพย์ นาดสุภา ทำหน้าที่ทั้งผู้เขียนบท และกำกับการแสดง พร้อมทั้งงานจัดการแสดงละครเวทีและเทคนิครวมถึงนักแสดงล้วนแล้วแต่เป็นอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยงานด้วยจิตอาสา พวกเขาเป็นนิสิตจากภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างนี้กำลังทำการฝึกซ้อมอย่างขะมักเขม้น

เพื่อเป็นการรำลึกถึงขบวนการเสรีไทย จึงขอเชิญชวนผู้สนใจติดต่อขอชมละคร สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนะนำบทความ Archival Materials in Singapore : Where are the documents? by Hong Lysa
เอกสารจดหมายเหตุในสิงคโปร์ แล้วมันอยู่ที่ไหนกันบ้างละ

Archival materials in Singapore : Where are the Documents?

เขียนชีวประวัติผู้ประศาสน์การและอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อธิการบดีที่ทำงานไม่เต็มเวลา หรือ Part-time กับความเจริญเติบโตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“แผ่นดินพ่อที่รัก พักผ่อนให้สบาย” รัชชาติ ดินแดน จินตนาการและความขัดแย้ง
ระหว่างเยอรมนี-ฝรั่งเศสกรณีอัลซาส-ลอรีเรน

“Dear Fatherland, Rest Easy” Nation-state, Territory,
Imagination and the Franco-German Conflicts over Alsace-Lorraine

เอกสาร “นายผี” จากครอบครัวพลจันทร

กิจกรรมจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2555

หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ชั้น 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ : 0-2613-3840-1
website : www.arc.tu.ac.th email : tuarchives@yahoo.com

ISSN 1906-1692

9 771906 169009